

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

અમદાવાદની ઉચ્ચ અદાલતમાં

૨૦૧૮નો આર/ક્રિમિનલ અપીલ નંબર ૯૩૪

સાથે

૨૦૧૮નો આર/ક્રિમિનલ અપીલ નંબર ૧૩૪૨

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય શ્રી.ન્યાયમૂર્તિ જે.બી.પારડીવાલા

અને

માનનીય શ્રી.ન્યાયમૂર્તિ એ. સી.રાવ

=====

૧	શું સ્થાનિક અખબારોના પત્રકારોને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી આપવામાં આવી શકે?	હા
૨	પત્રકારને સોંપવામાં આવે કે નહીં?	હા
૩	શું માન. ન્યાયમૂર્તિ ચુકાદાની વાજબી નકલ જોવા માંગે છે?	ના
૪	શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણના અર્થઘટન અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈપણ આદેશ અંગે કાયદાના નોંધપાત્ર પ્રશ્નનો સમાવેશ થાય છે?	ના
	આ ચુકાદાને નીચલી અદાલતોમાં પ્રસારિત કરો.	

=====

રંજનબેન મહેશભાઈ વાસવા

વિરુદ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય અને ૧ અન્ય(ઓ)

=====

ઉપસ્થિતિ:

અપીલકર્તા (ઓ) નંબર ૧ માટે સુશ્રી શિલ્પા આર. શાહ (૭૯૬)

સામાવાળા (ઓ)/પ્રતિવાદી (ઓ) નંબર ૨ માટે એચસીએલએસ કમિટિ
(૪૯૯૮)

સામાવાળા(ઓ)/પ્રતિવાદી (ઓ) નંબર ૨ માટે મદનસિંહ ઓ બરોડ
(૩૧૨૮)

સામાવાળા (ઓ)/પ્રતિવાદી (ઓ) નંબર ૧ માટે શ્રી એચ. કે. પટેલ,
અધિક સરકારી વકીલ

=====

માનનીય શ્રી.ન્યાયમૂર્તિ જે.બી.પારડીવાલા

અને

માનનીય શ્રી.ન્યાયમૂર્તિ એ. સી. રાવ

તારીખ:૧૨/૦૩/૨૦૧૯

સીએવી જજમેન્ટ

(માનનીય શ્રી.ન્યાયમૂર્તિ જે.બી.પારડીવાલા દ્વારા)

૧. બંને શીર્ષક વાળી અપીલો ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા એક જ ચુકાદા અને નિર્દોષ છુટકારાના હુકમ સામેની હોવાથી, તેને એકસાથે સાંભળવામાં આવી હતી અને આ સમાન ચુકાદા અને હુકમ દ્વારા તેનો નિકાલ કરવામાં આવે છે.

૨. ક્રિમિનલ અપીલ નંબર ૧૩૪૨/૨૦૧૮ એ ગુજરાત રાજ્યની અરજી પર છે, જ્યારે ક્રિમિનલ અપીલ નંબર ૮૩૪/૨૦૧૮ મૂળ ફરીયાદી (પીડિતાની માતા) દ્વારા કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ ની કલમ ૩૭૨ હેઠળ દાખલ કરવામાં આવી છે.

૩. ઉપર ઉલ્લેખિત બંને અપીલો, સ્પેશિયલ સ્મોલ કોર્ટ અને એડિશનલ સેશન્સ જજ, ભરૂચ દ્વારા સ્પેશિયલ પોક્સો કેસ નંબર ૪૫/૨૦૧૬ માં પસાર કરાયેલા તારીખ ૩ જુન, ૨૦૧૮ ના નિર્દોષ છુટકારાના હુકમ સામે નિર્દેશિત છે. સ્પેશિયલ અને એડિશનલ સેશન્સ જજ, ભરૂચ દ્વારા પસાર કરાયેલા આક્ષેપિત ચુકાદા દ્વારા, મૂળ આરોપીને આઈપીસીની કલમ ૩૭૬ અને ૫૦૬ (૧) અને પ્રોટેક્શન ઓફ ચિલ્ડ્રન ફોમ સેક્સ્યુઅલ ઓફેન્સીસ એક્ટ, ૨૦૧૨ ની કલમ ૪ અને ૬ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનાઓ કરવા માટે નિર્દોષ છોડી મૂકવામાં આવ્યો હતો.

૪. પ્રોસિક્યુશનનો કેસ

૪.૧ પ્રોસિક્યુશનનો કેસ, જે ટ્રાયલ દરમિયાન ખુલ્લો થયો હતો તે એ છે કે ૧૪ મી જૂન, ૨૦૧૬ ના રોજ, પીડિતા, છ વર્ષની સગીર બાળકી, પોતાની શાળાએથી ઘરે પરત ફર્યા બાદ, તેના મિત્રો સાથે પોતાના ઘરની બહાર રમી રહી હતી. આરોપી પણ પીડિતાના ઘરની નજીકમાં જ રહે છે. પ્રોસિક્યુશનનો કેસ એવો છે કે પીડિતા તેના મિત્રો સાથે રમી રહી હતી ત્યારે આરોપી તેને પોતાના ઘરે લઈ ગયો અને અંદરથી દરવાજો બંધ કરી દીધો. ત્યારબાદ આરોપીએ પીડિતાના કપડાં ઉતારી લીધા અને તેણે પણ પોતાના કપડાં ઉતારી લીધા. આરોપીએ પીડિતાના ગુપ્ત ભાગ પર થોડું તેલ લગાવ્યું અને ત્યારબાદ પીડિતા પર બળાટકાર ગુજાર્યો. આરોપીએ પીડિતાને એવી પણ ધમકી આપી હોવાનો આક્ષેપ છે કે જો તે કોઈને જાહેર કરશે તો તેને નદીમાં ફેંકી દેવામાં આવશે. ત્યારબાદ પીડિતા, ગમે તેમ કરીને, આરોપીના ચંગુલમાંથી છટકી જવામાં સફળ રહી અને સીધી પોતાના ઘરે ભાગી ગઈ અને તેની માતા, એટલે કે રંજનબેન મહેશભાઈ વસાવાને આ બનાવ વિશે જાહેર કર્યું. માતાએ, પોતાની સગીર પુત્રી પાસેથી બનાવ વિશે જાણવા મળતા, પીડિતાના ગુપ્ત ભાગની તપાસ કરી અને જોયું કે ત્યાં સોજો અને લાલાશ હતી. ત્યારબાદ, પીડિતાની માતાએ બનાવ અંગે આરોપીનો તરત જ સામનો કર્યો. પીડિતાએ કરેલી ફરિયાદ મુજબના કોઈ પણ કૃત્યમાં પોતે સામેલ હોવાનો આરોપીએ પીડિતાની માતા સમક્ષ ઈનકાર કર્યો હતો. પીડિતાના પિતા, પોતાની નોકરી પરથી ઘરે પરત ફર્યા બાદ, સીધા

આરોપીની શોધમાં ગયા. જોકે, આરોપી મળી આવ્યો ન હતો. પીડિતા પેશાબ કરવા માટે અસમર્થ હોવાથી, માતા-પિતા, પીડિતા સાથે, સીધા પોલીસ સ્ટેશન ગયા, અને પોલીસ સ્ટેશનમાં, માતાએ ઉપર દર્શાવેલ ગુનાઓ માટે પ્રથમ માહિતી રિપોર્ટ નોંધાવ્યો.

૪.૨ ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧૨, એટલે કે પીડિતાની માતા દ્વારા પ્રથમ માહિતી રિપોર્ટ નોંધાવવામાં આવતા જ તપાસ શરૂ કરવામાં આવી હતી. પીડિતાને તબીબી પરીક્ષણ માટે પોલીસ યાદી સાથે જનરલ હોસ્પિટલ, ભરૂચ ખાતે લઈ જવામાં આવી હતી.

૪.૩ ડૉક્ટર દ્વારા ઈશ્યુ કરવામાં આવેલ પીડિતાનું મેડિકલ સર્ટિફિકેટ નિશાની ૩૭ પર છે. આરોપીની બીજા દિવસે, એટલે કે ૧૫ મી જૂન, ૨૦૧૬ ના રોજ ધરપકડ કરવામાં આવી હતી અને તેને પણ તબીબી પરીક્ષણ માટે પોલીસ યાદી સાથે સિવિલ હોસ્પિટલ, ભરૂચ ખાતે લઈ જવામાં આવ્યો હતો. આરોપીએ, ડૉક્ટર સમક્ષ હિસ્ટ્રી આપતી વખતે જણાવ્યું હતું કે ૧૪ મી જૂન, ૨૦૧૬ ના રોજ, તે સાંજે ૩:૦૦ થી ૪:૦૦ વાગ્યાની વચ્ચે પીડિતા સાથે રમી રહ્યો હતો અને ત્યારબાદ, તે પીડિતાને પોતાના ઘરે લાવ્યો હતો અને દરવાજો બંધ કરીને તેની સાથે રમવાનું શરૂ કર્યું હતું. આરોપીના તબીબી પરીક્ષણનું મેડિકલ સર્ટિફિકેટ નિશાની ૪૦ પર છે. ત્યારબાદ પીડિતાને સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૧૬૪ હેઠળ તેનું સ્ટેટમેન્ટ નોંધવા માટે જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટ, ફર્સ્ટ ક્લાસ, ભરૂચની કોર્ટમાં

લઈ જવામાં આવી હતી. પીડિતાને ૫ મા એડિશનલ જે.એમ.એફ.સી., ભરૂચ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવી હતી, જેમણે બદલામાં, સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૧૬૪ હેઠળ પીડિતાનું સ્ટેટમેન્ટ નોંધ્યું હતું. ઘટનાસ્થળનું પંચનામું, નિશાની ૨૫, બે પંચ સાક્ષીઓની હાજરીમાં દોરવામાં આવ્યું હતું. બે પંચ સાક્ષીઓની હાજરીમાં પંચનામું, નિશાની ૨૧ દોરીને પીડિતાના કપડાં એકત્ર કરવામાં આવ્યા હતા. તપાસ દરમિયાન તપાસ કરનાર અમલદાર દ્વારા એકત્ર કરવામાં આવેલી મુદ્દામાલની વસ્તુઓને કેમિકલ એનાલિસિસ માટે એફ.એસ.એલ. માં મોકલવામાં આવી હતી. સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૧૬૧ હેઠળ વિવિધ સાક્ષીઓના સ્ટેટમેન્ટ નોંધવામાં આવ્યા હતા.

૪.૪ તપાસ પૂરી થતાં, વિદ્વાન જે.એમ.એફ.સી., ભરૂચની કોર્ટમાં આરોપી સામે ચાર્જશીટ દાખલ કરવામાં આવી હતી. આ કેસ માત્ર સ્પેશિયલ કોર્ટ, ભરૂચ દ્વારા ચલાવવા યોગ્ય હોવાથી, જે.એમ.એફ.સી., ભરૂચ દ્વારા સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૨૦૯ હેઠળ કેસ સેશન્સ કોર્ટમાં કમિટ કરવામાં આવ્યો હતો. સેશન્સ કોર્ટે આરોપી સામે નિશાની ૭ થી ચાર્જ ફ્રેમ કર્યો હતો અને આરોપીનું સ્ટેટમેન્ટ નોંધવામાં આવ્યું હતું. આરોપીએ ચાર્જ કબૂલ કર્યો ન હતો અને ટ્રાયલ કરવાની માંગ કરી હતી.

૪.૫ પ્રોસિક્યુશને તેના કેસના સમર્થનમાં નીચે મુજબના મૌખિક પુરાવા રજૂ કર્યા;

અનુ. નં.	સાક્ષીનું નામ	આંક
૧	ફરિયાદી રંજનબેન મહેશભાઈ વાસવાની જુબાની	૧૨
૨	પીડિતાની જુબાની	૧૪
૩	સાક્ષીની જુબાની-મહેશભાઈ કિશનભાઈ વસાવા	૧૬
૪	ભૂપતભાઈ ગુણવંતભાઈ પાટણવાડિયાની જુબાની	૧૭
૫	સાક્ષીની જુબાની-હિમ્મતભાઈ માધવભાઈ પરમાર	૨૨
૬	પંચ શિવકુમાર સુદાઈપાલની જુબાની	૨૩
૭	પંચ ભૂપેન્દ્રભાઈ જગદીશભાઈ વાસવાની જુબાની	૨૬
૮	પંચ કિરણભાઈ રાયજીભાઈ પરમારની જુબાની	૨૭
૯	પંચ મહેશભાઈ સુખાભાઈ રાહોડની જુબાની	૩૦
૧૦	સાક્ષીની જુબાની-સંજયભાઈ નટવરભાઈ વસાવા	૩૧
૧૧	સાક્ષી લક્ષ્મીબેન નટવરભાઈ વાસવાની જુબાની	૩૨
૧૨	સાક્ષીની જુબાની-ઠાકુરભાઈ ગણપતભાઈ પટેલ	૩૩
૧૩	સાક્ષી રુપેશ જયરામપ્રસાદ દિવાકરની જુબાની	૩૫
૧૪	ડૉ. વિનોદકુમાર બ્રિજનંદન ઉપાધ્યાય	૩૮
૧૫	ડૉ. બિજલ દિલીપકુમાર રામી	૪૨
૧૬	હેડ કોન્સ્ટેબલ મુકેશભાઈ શંકરલાલ મિસ્ત્રી	૪૫
૧૭	સાક્ષી ભરતસિંહ રણજીતસિંહ ગોહિલ (તપાસ અધિકારી) ની જુબાની	૪૯
૧૮	સાક્ષી કિરણકુમાર દહ્યાભાઈ રાહોડ (તપાસ અધિકારી) ની જુબાની	૫૯

૪.૬ દસ્તાવેજ પુરાવાઓના નીચેના ટુકડાઓ ફરિયાદી પક્ષ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા;

અનુ. નં.	દસ્તાવેજ પુરાવાઓની વિગતો	આંક
૧	ફરિયાદી રંજનબેન મહેશભાઈ વાસવાની મૂળ ફરિયાદ	૧૩

૨	ઘટનાના સમયે પીડિતાના કપડાનો પંચનામા પહેર્યો હતો.	૧૮
૩	પંચની હસ્તાક્ષરિત નકલ	૧૯
૪	પંચની હસ્તાક્ષરિત નકલ	૨૦
૫	પીડિતાના કપડાનો પંચનામા	૨૧
૬	ગુનાની જગ્યાના પંચનામા	૨૫
૭	વીડિયો ડીવીડીના પંચનામામાં પીડિતાને પૂછવામાં આવેલા પ્રશ્નો એકત્રિત કરવામાં આવ્યા હતા, જેની વીડિયોગ્રાફી કરવામાં આવી હતી.	૨૯
૮	પીડિતાની તબીબી તપાસ માટે ચદી	૩૬
૯	સિવિલ હોસ્પિટલ દ્વારા જારી કરાયેલ પીડિતાનું તબીબી પ્રમાણપત્ર	૩૭
૧૦	આરોપીની તબીબી તપાસ માટે ચદી.	૩૯
૧૧	આરોપીનું તબીબી પ્રમાણપત્ર.	૪૦
૧૨	ચદીએ ગુનો નોંધવા માટે લખ્યું હતું.	૪૬
૧૩	સ્ટેશન ડાયરીની નોંધ કાઢો	૪૭
૧૪	તપાસ સોંપવાનો આદેશ.	૪૮
૧૫	એસ. એસ. જી. દ્વારા જારી કરાયેલ પીડિતાનું પ્રમાણપત્ર	૫૦
૧૬	ગુનાના સ્થળની મુલાકાત સંબંધિત અહેવાલ.	૫૧
૧૭	ફોરવર્ડિંગ નોંધ.	૫૨
૧૮	મુદ્દામલ મેળવવાની રસીદ.	૫૩
૧૯	રાસાયણિક વિશ્લેષણનો અહેવાલ	૫૩
૨૦	જીવવિજ્ઞાન વિશ્લેષણનો અહેવાલ	૫૫
૨૧	સીરોલોજીકલ વિશ્લેષણનો અહેવાલ	૫૬

૪.૭ પ્રોસિક્યુશનના મૌખિક અને દસ્તાવેજી પુરાવા પૂર્ણ થયા પછી, સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૩૧૩ હેઠળ આરોપીનું સ્ટેટમેન્ટ નોંધવામાં આવ્યું હતું, જેમાં આરોપીએ જણાવ્યું હતું કે ફરિયાદ ખોટી હતી અને પોતે નિર્દોષ છે.

૪.૮ ટ્રાયલના અંતે, વિદ્વાન ટ્રાયલ જજે આરોપી પર મૂકવામાં આવેલા

ગુનાઓમાંથી તેને નિર્દોષ છોડી મૂક્યો.

૪.૯ અસંતુષ્ટ થઈને, ગુજરાત રાજ્ય તેમજ પીડિતાની માતા પોતપોતાની નિર્દોષ છુટકારા સામેની અપીલો સાથે અત્રે આવ્યા છે.

૫. રાજ્ય વતી રજૂઆતો:

૫.૧ રાજ્ય વતી ઉપસ્થિત રહેલા વિદ્વાન એ.પી.પી. શ્રી એચ.કે. પટેલે સ્પષ્ટપણે રજૂઆત કરી હતી કે ટ્રાયલ કોર્ટે એવું ઠરાવીને આરોપીને નિર્દોષ છોડી મૂકવામાં ગંભીર ભૂલ કરી છે કે પ્રોસિક્યુશન આરોપી સામેનો તેનો કેસ વાજબી શંકાથી પર સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયું છે. વિદ્વાન એ.પી.પી. એ રજૂઆત કરી હતી કે આરોપીના ગુપ્ત ભાગ પર તેમજ પીડિતાના ગુપ્ત ભાગ પર કોઈ ઇજાઓ જોવા મળી ન હતી તેવા ગ્રાઉન્ડ પર પ્રોસિક્યુશન દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલા કેસને અવિશ્વસનીય ગણીને ટ્રાયલ કોર્ટે ગંભીર ભૂલ કરી છે. વિદ્વાન એ.પી.પી. એ નિર્દેશ કર્યો કે ડૉક્ટર સમક્ષ હિસ્ટ્રી આપતી વખતે આરોપી દ્વારા ગુનાહિત સ્વીકૃતિ (ઇન્કિમિનેટિંગ એડમિશન) કરવામાં આવી છે અને આવી ગુનાહિત સ્વીકૃતિ દર્શાવે છે કે આરોપી પીડિતાને તેના ઘરે લઈ ગયો હતો અને ત્યારબાદ દરવાજો બંધ કરી દીધો હતો. વિદ્વાન એ.પી.પી. એ રજૂઆત કરી હતી કે બનાવના તુરંત જ પછી, પીડિતા તેના ઘરે ભાગી ગઈ હતી અને તેની માતા સમક્ષ જાતીય હુમલા અંગે જાહેર કર્યું હતું. વિદ્વાન એ.પી.પી. એ રજૂઆત કરી હતી કે પીડિતા દ્વારા તેની માતાને બનાવની તાત્કાલિક જાહેરાત એ એવિડન્સ એક્ટની કલમ ૬ હેઠળ સુસંગત

તથ્ય (રિલેવન્ટ ફેક્ટ) છે. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે રેકૉર્ડ પરનો તબીબી અભિપ્રાય એવો છે કે જો કે બળપ્રયોગના કોઈ ચિહ્નો જોવા મળ્યા ન હતા, છતાં વજાઈનલ પેનિટ્રેશન (યોનિમાર્ગમાં પ્રવેશ) ને નકારી શકાય તેમ ન હતું. વિદ્વાન એ.પી.પી. એ એ પણ નિર્દેશ કર્યો કે પીડિતાનું યોનિપટલ ફાટેલું મળ્યું હતું. શ્રી પટેલે રજૂઆત કરી હતી કે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૧૬૪ હેઠળ નોંધાયેલ પીડિતાનું સ્ટેટમેન્ટ કોર્ટ સમક્ષના તેના મૌખિક પુરાવાને સમર્થન આપે છે. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે બળાત્કારની પીડિતા એ સહ-અપરાધી નથી. તેની જુબાની પર મહત્વની વિગતોમાં સમર્થન વિના પણ કાર્યવાહી કરી શકાય છે. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે પીડિતાના તબીબી પરીક્ષણ સમયે તેના ગુપ્ત ભાગ પર કોઈ ઇજાઓ અથવા સોજો કે લાલાશ જોવા મળી ન હતી માત્ર તેના કારણે જ પ્રોસિક્યુશનના સમગ્ર કેસને અવિશ્વસનીય ગણવા માટે પૂરતું નથી. શ્રી પટેલે ટ્રાયલ કોર્ટના ચુકાદાની સખત ટીકા કરતા રજૂઆત કરી હતી કે ટ્રાયલ કોર્ટે એવા ભૂલભરેલા ખ્યાલ પર કેસને અવિશ્વસનીય ગણીને ગંભીર ભૂલ કરી છે કે સામાન્ય રીતે જ્યારે કોઈ પૂર્ણવિકસિત પુરુષ દ્વારા કૌમાર્ય ધરાવતી નાની વયની બાળકી સાથે જાતીય કૃત્ય કરવામાં આવે ત્યારે પુરુષના ગુપ્ત ભાગ પર ઇજા થાય છે અને આરોપીના જનનાંગો પર કોઈ પણ પ્રકારની ઇજા જોવા મળી ન હોવાથી, પ્રોસિક્યુશન દ્વારા રજૂ કરાયેલ કેસ શંકાસ્પદ બને છે. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે પૂર્ણવિકસિત પુરુષ દ્વારા નાની વયની બાળકી સાથે જાતીય કૃત્ય

કરવામાં આવે ત્યારે પુરુષના ગુપ્ત ભાગ પર ઈજા થવી જ જોઈએ તે જરૂરી નથી. શ્રી પટેલે રજૂઆત કરી હતી કે સામાન્ય રીતે આવું બની શકે છે, પરંતુ તે કાયદાનું સાર્વત્રિક પ્રતિપાદન નથી.

૫.૨ ઉપર ઉલ્લેખિત આવી પરિસ્થિતિઓમાં, શ્રી પટેલે રજૂઆત કરી હતી કે નિર્દોષ છુટકારા સામેની આ અપીલમાં ગુણવત્તા હોવાથી તેને મંજૂર કરવામાં આવે, ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા નિર્દોષ છુટકારાના ચુકાદા અને હુકમને રદ અને સેટ એસાઈડ કરવામાં આવે અને આરોપીને આઈપીસીની કલમ ૩૭૬ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર બળાત્કારના ગુના માટે દોષિત ઠેરવવામાં આવે અને યોગ્ય રીતે સજા કરવામાં આવે.

૬. મૂળ ફરિયાદી વતી સબમિશન્સ; ૬.૧ મૂળ ફરિયાદી વતી ઉપસ્થિત વિદ્વાન કાઉન્સેલ કુમારી શિલ્પા શાહે સખત રજૂઆત કરી હતી કે બાળ સાક્ષી, જે પોતે પીડિતા છે તેના પુરાવાનું મૂલ્યાંકન કરતી વખતે ટ્રાયલ કોર્ટે પોતાની જાતને સંપૂર્ણપણે ખોટી દિશામાં દોરી હતી. મોટા પ્રમાણમાં, કુમારી શાહે રાજ્ય વતી ઉપસ્થિત વિદ્વાન એ.પી.પી. દ્વારા કરવામાં આવેલી તમામ રજૂઆતોને અપનાવી છે. કુમારી શાહે સખત રજૂઆત કરી હતી કે પીડિતા સાક્ષી બોક્સમાં પ્રવેશ્યા તે પહેલા તેની માતા દ્વારા તેને શીખવવામાં આવ્યું હતું તેવા નિષ્કર્ષ પર પહોંચવામાં ટ્રાયલ કોર્ટે ગંભીર ભૂલ કરી છે. કુમારી શાહે રજૂઆત કરી હતી કે ટ્રાયલ કોર્ટે પીડિતાની કોસ-એક્ઝામિનેશનના એક ભાગનું સંપૂર્ણપણે ખોટું અર્થઘટન કર્યું છે જેમાં પીડિતાએ એવી જુબાની

આપી છે કે તેની માતાએ તેને કોર્ટ સમક્ષ એ જ જુબાની આપવા કહ્યું હતું જે આરોપીએ તેની સાથે કર્યું હતું અને તેની માતા દ્વારા તેને કહેવામાં આવ્યું હતું. કુમારી શાહે રજૂઆત કરી હતી કે ઘડીભર માની લઈએ કે પીડિતાની માતાએ એવું કહ્યું પણ હોય, તો પણ કલ્પનાના કોઈ પણ સીમાડા સુધી એવું ન કહી શકાય કે બંને પરિવાર વચ્ચેની કથિત દુશ્મનાવટના કારણે આરોપી સામે ખોટા પુરાવા આપવાના હેતુથી માતાએ પીડિતાને ટ્યુટર કરવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો. કુમારી શાહે રજૂઆત કરી હતી કે પીડિતાની માતાને આરોપી અને તેના પરિવાર સાથે દુશ્મનાવટભર્યા સંબંધો હોવાથી, માત્ર આરોપીને પાઠ ભણાવવાના અને બદલો લેવાના હેતુથી આરોપી સામે ખોટો કેસ ઊભો કરવામાં આવ્યો હતો તેવી ધારણા પર સમગ્ર કેસને અવિશ્વસનીય ગણીને ટ્રાયલ કોર્ટે ગંભીર ભૂલ કરી છે. કુમારી શાહે રજૂઆત કરી હતી કે જાતીય હુમલાનો ભોગ બનેલી સગીર બાળકીના માતા-પિતા તેની પવિત્રતા પર અસર કરે તેવી કોઈ ઘટના ક્યારેય બની છે તે સ્વીકારવામાં પણ અત્યંત સંકોચ અનુભવશે. જો પીડિતા સગીર હોય, તો માતા-પિતાને ડર રહેશે કે કોઈ આદરણીય અથવા સ્વીકાર્ય પરિવારમાંથી યોગ્ય મુરતિયા સાથે સંબંધ બાંધવો મુશ્કેલ બનશે. કુમારી શાહે એવો પણ દાવો કર્યો હતો કે રેકૉર્ડ પરના તબીબી પુરાવાનું મૂલ્યાંકન કરવામાં ટ્રાયલ કોર્ટે ગંભીર ભૂલ કરી છે. ડૉક્ટરે, સ્પષ્ટ શબ્દોમાં, મેડિકલ સર્ટિફિકેટમાં નોંધ્યું છે કે હાઈમેન ફાટેલું હતું, અને જો કે બળપ્રયોગના કોઈ ચિહ્નો ન હતા,

છતાં વજાઈનલ પેનિટ્રેશનને નકારી શકાય તેમ ન હતું. કુમારી શાહે, છેલ્લે રજૂઆત કરી હતી કે હિસ્ટ્રીના રૂપમાં ડૉક્ટર સમક્ષ આરોપીની ગુનાહિત સ્વીકૃતિનો સંબંધ છે ત્યાં સુધી આક્ષેપિત ચુકાદો સંપૂર્ણપણે મૌન છે. કુમારી શાહે રજૂઆત કરી હતી કે રેકૉર્ડ પરના મૌખિક પુરાવાઓનું, ખાસ કરીને પીડિતા અને પીડિતાની માતાના પુરાવાનું મૂલ્યાંકન કરતી વખતે ટ્રાયલ કોર્ટે ધ્યાનમાં રાખવું જોઈતું હતું કે સુધારા, અતિશયોક્તિ, વિરોધાભાષો અને અસંગતતાઓ વિનાનો કેસ શોધવો મુશ્કેલ બનશે. કુમારી શાહના જણાવ્યા મુજબ આ તમામ બાબતો કુદરતી છે. અજ્ઞાત અને નિરક્ષર મહિલાઓ જ્યારે જુબાની આપતી હોય ત્યારે નાના વિરોધાભાષ અથવા કેટલીક અતિશયોક્તિ જોવા મળવી સ્વાભાવિક છે. પ્રોસિક્યુટ્રિક્સ, અને તેમાં પણ એક સગીર બાળકી, જેની ઉંમર છ વર્ષ છે, તે સહ-અપરાધી નથી અને તેના સ્ટેટમેન્ટ માટે એવિડન્સ એક્ટની કલમ ૧૧૪-બી (૧૧૪-એ) ના અર્થમાં સમર્થનની જરૂર નથી. પ્રોસિક્યુટ્રિક્સ એ અન્ય કોઈ પણ ગુનાના અન્ય કોઈ પણ પીડિતની જેમ જ પીડિત છે. ઉપર ઉલ્લેખિત આવી પરિસ્થિતિઓમાં, કુમારી શાહ પ્રાર્થના કરે છે કે પીડિતાની માતા દ્વારા દાખલ કરાયેલી નિર્દોષ છુટકારા સામેની અપીલમાં ગુણવત્તા હોવાથી, તેને મંજૂર કરવામાં આવે, ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા નિર્દોષ છુટકારાના ચુકાદા અને હુકમને રદ અને સેટ એસાઈડ કરવામાં આવે અને આરોપી આઈપીસીની કલમ ૩૭૬ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર બળાત્કારના ગુના માટે દોષિત ઠરવાને પાત્ર છે

અને તેને યોગ્ય રીતે સજા થવી જોઈએ.

૭. આરોપી વતી રજૂઆતો:

૭.૧ આરોપી વતી ઉપસ્થિત વિદ્વાન કાઉન્સેલ શ્રી મદનસિંહ બારોડે સખત રજૂઆત કરી હતી કે આરોપીને નિર્દોષ છોડી મૂકવામાં આવ્યો હોવાથી, આપણે, આપણા અપીલ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરીને, ટ્રાયલ કોર્ટના હુકમમાં હસ્તક્ષેપ કરવો જોઈએ નહીં. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા લેવાયેલો વલણ એ વ્યાજબી રીતે શક્ય વલણ છે અને આવી પરિસ્થિતિઓમાં, એપેલેટ કોર્ટે માત્ર એટલા માટે જ તેના પોતાના વલણથી તેને બદલવું જોઈએ નહીં કારણ કે કેસની હકીકતો પર તે વલણ પણ શક્ય છે. શ્રી બારોડે રજૂઆત કરી હતી કે આરોપીની નિર્દોષતાની પૂર્વધારણા તેના નિર્દોષ છુટકારાથી વધુ મજબૂત બને છે. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે રેકૉર્ડ પર એવી કોઈ મજબૂત અને નિર્ણાયક પરિસ્થિતિઓ નથી જે તે પૂર્વધારણાનું ખંડન કરે અને આરોપીનો ગુનો નિર્ણાયક રીતે સ્થાપિત કરે. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા નિર્દોષ છુટકારાના હુકમને વિકૃત અથવા પુરાવાના વજનની સંપૂર્ણ વિરુદ્ધ કહી શકાય નહીં.

૭.૨ શ્રી બારોડે રજૂઆત કરી હતી કે ટ્રાયલ કોર્ટે મુખ્યત્વે ત્રણ ગ્રાઉન્ડ્સ પર આરોપીને નિર્દોષ છોડી મૂક્યો છે. પ્રથમ, પીડિતા અને પીડિતાની માતાના મૌખિક પુરાવામાં અસંગતતાઓ; બીજું, રેકૉર્ડ પરના તબીબી પુરાવા શૂન્ય છે; અને ત્રીજું, આરોપી અને પીડિતાની માતા વચ્ચેની દુશ્મનાવટના કારણે

પ્રોસિક્યુશન તુરછ છે અને પરોક્ષ હેતુથી સ્થાપિત કરવામાં આવ્યું છે. શ્રી બારોડે રજૂઆત કરી હતી કે ઉપરોક્ત ત્રણેય બાબતો પર, ટ્રાયલ કોર્ટે સચોટ કારણો આપ્યા છે અને તેથી, આ કોર્ટ ટ્રાયલ કોર્ટના સુસંગત ચુકાદાને ખલેલ પહોંચાડી શકે નહીં.

૭.૩ શ્રી બારોડે રજૂઆત કરી હતી કે પ્રોસિક્યુશનના સમગ્ર કેસને જેમ છે તેમ સ્વીકારવામાં આવે અથવા સાચો માનવામાં આવે તો પણ, તે બળાત્કારનો કેસ નથી, પરંતુ વધુમાં વધુ, તેને આઈપીસીની કલમ ૩૫૪ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર અશલીલ હુમલાનો (ઈનડીસન્ટ એસોલ્ટ) કેસ કહી શકાય. શ્રી બારોડે તો ત્યાં સુધી રજૂઆત કરી હતી કે આ આઈપીસીની કલમ ૫૧૧ સાથે વાંચતા કલમ ૩૭૬ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર બળાત્કાર કરવાનો પ્રયાસ કરવાનો પણ કેસ નથી.

૭.૪ શ્રી બારોડના જણાવ્યા મુજબ, તબીબી પરીક્ષણ સમયે હિસ્ટ્રીના રૂપમાં ડૉક્ટર સમક્ષ આરોપી દ્વારા કરવામાં આવેલી કથિત ગુનાહિત સ્વીકૃતિ અંગે રાજ્ય તેમજ ફરિયાદી દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆત પુરાવામાં અગ્રાહ્ય છે. શ્રી બારોડે રજૂઆત કરી હતી કે આરોપીના તબીબી પરીક્ષણ સમયે, આરોપીની અગાઉથી ધરપકડ કરવામાં આવી હોવાથી તે પોલીસ કસ્ટડીમાં હતો. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે પોલીસ કસ્ટડીમાં હોય ત્યારે આરોપી દ્વારા ડૉક્ટર સહિતની ત્રીજી વ્યક્તિ સમક્ષ એક્સ્ટ્રા-જ્યુડિશિયલ કન્ફેસનના સ્વરૂપમાં કરાયેલું કોઈ પણ સ્ટેટમેન્ટ એવિડન્સ

એક્ટની કલમ ૨૫ અને ૨૬ થી બાધિત થશે.

૭.૫ શ્રી બારોડે વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે બચાવ પક્ષના કાઉન્સેલ દ્વારા સાક્ષીને તેની કોસ-એક્ઝામિનેશનમાં પૂછાયેલા સૂચનનું (સજેશ્ચન) કોઈ પુરાવાકીય મૂલ્ય નથી, અને જો તે કોઈપણ રીતે ગુનાહિત હોય તો પણ, તે આરોપીને બાધિત કરશે નહીં કારણ કે બચાવ પક્ષના કાઉન્સેલ પાસે ગુનો અથવા આરોપીને ગુનાહિત ઠેરવતી હકીકતો સ્વીકારવાની કોઈ ગર્ભિત સત્તા હોવાનું કહી શકાય નહીં. શ્રી બારોડે રજૂઆત કરી હતી કે જો સૂચનોને સમગ્ર રીતે લેવામાં આવે, તો તે ચોક્કસપણે દર્શાવશે કે પીડિતા આરોપીની સાથે હતી અને તે ભાગીને ઘરે આવી હતી અને તેણે પોતાના ઘરની અંદર આરોપી દ્વારા કરાયેલા કથિત કૃત્ય વિશે વહેલામાં વહેલી તકે જણાવ્યું હતું. જો કે, શ્રી બારોડના જણાવ્યા મુજબ, આવા સૂચનોને અવગણવા જોઈએ અને આવા સૂચનોના આધારે, આરોપી સામે એવું કોઈ અનુમાન લગાવી શકાય નહીં કે તેણે સૂચનોમાં ઉલ્લેખિત હકીકતોનો સ્વીકાર કર્યો હતો. શ્રી બારોડે રજૂઆત કરી હતી કે આવા સૂચનો સાક્ષીની વિશ્વસનીયતા પર પ્રશ્નાર્થ ઊભો કરવા માટેની બચાવ વ્યૂહરચનાનો એક ભાગ હોઈ શકે છે. તેમણે રજૂઆત કરી હતી કે પ્રોસિક્યુશન પાસે જરૂરી ગુનાની સાબિતી સાક્ષીને આપવામાં આવેલા સૂચન પર આધારિત નથી. શ્રી બારોડે રજૂઆત કરી હતી કે ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલ ચુકાદો અને હુકમ, જે આરોપીને નિર્દોષ છોડી મૂકે છે, તેને ખતેલ પહોંચાડવી જોઈએ નહીં અને નિર્દોષ છુટકારા સામેની બંને

અપીલો રદ કરવાને પાત્ર છે.

૮. રેકૉર્ડ પરના પુરાવા:

૮.૧ આપણે પીડિતાની માતા, એટલે કે P.W. ૧ દ્વારા નોંધાવવામાં આવેલી પ્રથમ માહિતી રિપોર્ટ, નિશાની ૧૩ થી શરૂઆત કરી શકીએ છીએ. પીડિતાની માતા દ્વારા તારીખ ૧૪ મી જૂન, ૨૦૧૬ ના રોજ મોડી સાંજે ૨૧:૩૦ વાગ્યે નોંધાવવામાં આવેલી પ્રથમ માહિતી રિપોર્ટ આ પ્રમાણે વંચાય છે:

“મારું નામ રંજનબેન, મહેશભાઈ કિશનભાઈ વસાવાની પત્ની, હિન્દુ, ઉંમર – ૩૦ વર્ષ, વ્યવસાય – આશા વર્કર, રહેવાસી – કોઠી ફળિયું, ઝાડેશ્વર, તાલુકો અને જિલ્લો – ભરૂચ, મોબાઈલ નં. ૯૫૮૬૮ ૨૭૩૫૯. ૩૦૩ પૂછપરછ કરતા, હું મારી ફરિયાદની હકીકતો જણાવું છું કે હું મારા પરિવાર સાથે ઉપરોક્ત સરનામે રહું છું. હું છેલ્લા બે મહિનાથી શુકલતીર્થ પ્રાથમિક આરોગ્ય કેન્દ્ર ખાતે આશા વર્કર તરીકે કામ કરું છું. જો ગામમાં ડિલિવરીના કોઈ કેસ હોય, તો મારે દર્દીઓને ભરૂચ સિવિલ અથવા શુકલતીર્થ લઈ જવા પડે છે. જ્યારે હું કેસનું બિલ સબમિટ કરું છું, ત્યારે મને શુકલતીર્થ પી.એચ.સી. તરફથી કેસ દીઠ રૂ. ૩૦/- નું વળતર મળે છે. મારા પતિ તુલસીધામ ખાતે નીતિ વિશ્વકર્મા કંપનીમાં કામ કરે છે. મારે બે પુત્રીઓ છે. મોટી પુત્રી રેશ્મા છે અને નાની પુત્રી XXXXX, ઉંમર ૬ વર્ષ અને ૧૧ મહિના છે. તેની જન્મતારીખ ૦૭/૦૭/૨૦૦૯ છે. હાલમાં, તે

ઝાડેશ્વરની કન્યા શાળામાં ધોરણ ૨ માં અભ્યાસ કરે છે. આ રીતે, હું મારી આજીવિકા મેળવું છું.

આજે સવારે આશરે દસ વાગ્યે, કુબાઈ ટેકરી આંગણવાડી ખાતે કુપોષિત બાળકોના વજન અને ઊંચાઈ માપવાના હતા. કાર્યક્રમ આશરે દોઢ વાગ્યે પૂરો થયો હતો. તે દરમિયાન મારી બંને પુત્રીઓ બપોરે આશરે સાડા બાર વાગ્યે શાળાએથી ઘરે પરત ફરી હતી. મેં મારી પુત્રીઓ સાથે નાસ્તો કર્યો. મારી નાની પુત્રી XXXXX બપોરે બે વાગ્યે રમવા માટે પાંચ-છ ઘર દૂર રહેતા અલ્પેશના પુત્ર અંકુશ સાથે ગઈ હતી. મારી મોટી પુત્રી રમવા માટે હીરલ પ્રવીણભાઈના ઘરે ગઈ હતી.

ત્યારબાદ, હું બપોરે આશરે પોણા ચાર વાગ્યે મારા ઘર નજીકના હેન્ડપંપમાંથી પાણી ભરવા ગઈ હતી. જ્યારે હું પાણી ભરીને ઘરે પરત ફરી, ત્યારે મારી પુત્રી XXXXX આશરે ચાર વાગ્યે રમતી રમતી ઘરે આવી. તે અત્યંત ડરી ગઈ હતી અને તેના કપડાં માટીથી ખરડાયેલા હતા. તેથી, મેં તેને પૂછપરછ કરી કે, "XXXXX, શું થયું છે?" XXXXX એ મને કહ્યું કે, "જ્યારે હું અને અંકુશ તેના ઘર પાસે રમતા હતા, ત્યારે જીન્કા કાકા મને તેમના ઘરે લઈ ગયા અને દરવાજો બંધ કરી દીધો. ત્યારબાદ તેમણે મારા કપડાં ઉતારી લીધા. જીન્કા કાકાએ પણ તેમના કપડાં ઉતારી લીધા. તેમણે મને જમીન પર સૂવડાવી દીધી. તેમણે મારી યોનિના ભાગ પર તેલ લગાવ્યું. ત્યારબાદ તેમણે મને કહ્યું કે, "જો તું બૂમો પાડીશ તો હું તને નદીમાં ફેંકી

દઈશી." એવું કહીને, જ્યારે જીન્કા કાકાએ મારી ચોનિમાં કંઈક દાખલ કરવાનો પ્રયાસ કર્યો, ત્યારે મને દુખાવો થયો." આ સાંભળીને, હું અસ્વસ્થ થઈ ગઈ. તેથી, મેં મારી પુત્રી XXXXX ના ગુપ્ત ભાગની તપાસ કરી. તે સોજી ગયો હતો અને લાલ થઈ ગયો હતો. XXXXX એ અત્યાર સુધી પેશાબ કર્યો નથી. તેણીએ જણાવ્યું કે તેને તેના ગુપ્ત ભાગમાં દુખાવો થાય છે. ત્યારબાદ, હું મારા વિસ્તારમાં રહેતા જીન્કા @ સુનીલભાઈ રમેશભાઈ વસાવાની પૂછપરછ કરવા ગઈ, અને તેમને પૂછ્યું કે તમે મારી પુત્રી XXXXX સાથે શું કૃત્ય કર્યું છે. તેના પર, તેમણે મને જવાબ આપ્યો કે, "મેં કંઈ કર્યું નથી." અને એવું કહીને તેઓ ચાલ્યા ગયા.

ત્યારબાદ, મારા પતિ સાંજે છ વાગ્યે નોકરી પરથી ઘરે પરત ફર્યા. તેમને આ બનાવ અંગે જાણ કરવામાં આવતાં, તેઓ સુનીલ રમેશભાઈ વસાવા @ જીન્કા અંગે પૂછપરછ કરવા માટે ગામમાં ગયા, પરંતુ તે મળી આવ્યો ન હતો. ત્યારબાદ, XXXXX પેશાબ કરવા માટે અસમર્થ હોવાથી, અમે બંનેએ આ અંગે પોલીસમાં ફરિયાદ નોંધાવવાનું નક્કી કર્યું. હાલમાં, હું ફરિયાદ નોંધાવવા માટે મારા પતિ સાથે પોલીસ સ્ટેશન આવી છું.

કોઈ ફળિયું, ઝાડેશ્વર, તાલુકો અને જિલ્લો – ભરૂચ ખાતે રહેતા સુનીલ @ જીન્કા રમેશભાઈ વસાવા, મારી ૬ વર્ષ, ૧૧ મહિનાની પુત્રી XXXXX ને સાંજે સાડા ત્રણ થી ચાર વાગ્યાની વચ્ચે તેના ઘર પાસે રમતી હતી ત્યારે તેના ઘરે લઈ ગયા, અને દરવાજો બંધ કરી દીધો અને તેને ધમકી આપી કે,

"જો તું બૂમો પાડીશ તો હું તને નદીમાં ફેંકી દઈશ." અને તેની સાથે બળજબરીથી જાતીય સંભોગ કર્યો અને ત્યારબાદ, તેઓ ક્યાંક ચાલ્યા ગયા. તેથી, તેમની સામે મારી કાયદેસરની ફરિયાદ છે. મારા સાક્ષીઓ તે વ્યક્તિઓ છે, જેના નામો ફરિયાદમાં દર્શાવવામાં આવ્યા છે અને જેમના નામો તપાસ દરમિયાન જાહેર થાય છે.

૮.૨ હવે આપણે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૧૬૪ હેઠળ ૫ મા એડિશનલ જે.એમ.એફ.સી., ભરૂચ દ્વારા નોંધવામાં આવેલા પીડિતાના સ્ટેટમેન્ટને જોઈએ. સ્ટેટમેન્ટ આ પ્રમાણે વંચાય છે:

"મારું નામ XXXXX મહેશભાઈ છે. મારી ઉંમર કેટલી છે તે હું જાણતી નથી. હું બીજા ધોરણમાં અભ્યાસ કરું છું. હું કોઈ ફળિયામાં રહું છું. મારા પિતા નોકરી કરે છે અને માતા ગૃહિણી છે.

તે દિવસે, હું શાળાએથી પરત ફરી અને અંકુશના ઘરે રમવા ગઈ. અંકુશ, કાળીયો, ગણેશ અને હું ત્યાં રમતા હતા. ત્યારબાદ, અચાનક, બધા ભાગવા લાગ્યા. ત્યારબાદ, જુનો કાકો અંકુશના વાડામાં આવ્યો. તેણે મને ઊંચકી લીધી અને તેના ઘરે લઈ ગયો. ત્યારબાદ, તેણે દરવાજો બંધ કરી દીધો. તેણે મારી ચોનિમાં તેલ લગાવ્યું અને મારા કપડાં ઉતારી લીધા. તેણે પોતાના કપડાં પણ ઉતારી લીધા. ત્યારબાદ, તેણે જાતીય સંભોગ (ગાંડ મારી) કર્યો. ત્યારબાદ, તેણે દરવાજો ખોલ્યો. હું ત્યાંથી મારા ઘરે ભાગી ગઈ. ત્યારબાદ, મેં મારી માતાને કહ્યું કે, જુના કાકાએ દરવાજો બંધ કરી

દીધો હતો અને જાતીય સંભોગ કર્યો હતો. ત્યારબાદ, મારી માતા, પિતા અને હું પોલીસ સ્ટેશન ગયા. ત્યારબાદ, મને હોસ્પિટલ લઈ જવામાં આવી.

તારીખ: ૨૨/૦૬/૨૦૧૬
સમય: ૦૫: ૧૫ કલાક

મારી રુબરુમાં
એસડી/ – અવાચ્ય

૮.૩ હવે આપણે સીધા પીડિતાની માતા, એટલે કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧- રંજનબેન મહેશભાઈ વસાવા, નિશાની ૧૨ ના મૌખિક પુરાવા પર જઈશું. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧ એ પોતાના પુરાવામાં જુલાની આપી છે કે પીડિતા તેમની પુત્રી થાય છે. પીડિતાનો જન્મ ૭ જુલાઈ, ૨૦૦૮ ના રોજ થયો હતો. બનાવના સમયે, પીડિતા કન્યા શાળામાં બીજા ધોરણમાં અભ્યાસ કરતી વિદ્યાર્થીની હતી. આ બનાવ ૧૪ જૂન, ૨૦૧૬ ના રોજ બન્યો હતો. બનાવના દિવસે, સાંજના આશરે ૪:૦૦ વાગ્યે, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧ વિસ્તારમાં આવેલા હેન્ડપંપ પર પાણી ભરવા ગયા હતા. તે સમયે, પીડિતા ખૂબ જ ડરેલી હાલતમાં ઘરે આવી. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧ એ નોંધ્યું કે તેમની પુત્રીના કપડાં અને માથા પર ખૂબ માટી હતી. તેમણે તેમની પુત્રીની પૂછપરછ કરી કે શું થયું હતું. પુત્રીએ જવાબ આપ્યો કે જ્યારે તે અંકુશના ઘર પાસે અંકુશ સાથે રમતી હતી, ત્યારે આરોપી તેને તેના ઘરે લઈ ગયો. આરોપીએ તેનું ઘર બંધ કરી દીધું અને તેના કપડાં ઉતારી લીધા. આરોપીએ તેના પોતાના કપડાં પણ ઉતારી લીધા અને પીડિતાના ગુપ્ત ભાગમાં કંઈક દાખલ કરવાનો પ્રયાસ કર્યો. આરોપી દ્વારા પીડિતાના ગુપ્ત

ભાગ પર થોડું તેલ પણ લગાવવામાં આવ્યું હતું અને પીડિતાને ધમકી આપવામાં આવી હતી કે જો તે બૂમો પાડશે કે ચીસો પાડશે, તો તેને નદીમાં ફેંકી દેવામાં આવશે. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧ એ જુબાની આપી છે કે પોતાની પુત્રી પાસેથી આ બધું સાંભળ્યા પછી, તેમણે તરત જ તેમની પુત્રીના ગુપ્ત ભાગની તપાસ કરી. તેમણે જુબાની આપી છે કે તેમની પુત્રીનો ગુપ્ત ભાગ લાલ અને સોજેલો જણાયો હતો. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧ ત્યારતરંત જ આરોપી પાસે ગયા અને બનાવ અંગે તેનો સામનો કર્યો. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧ એ આરોપીને પૂછપરછ કરી કે તેણે તેમની પુત્રી સાથે આવું કેમ કર્યું, આરોપીએ તેમની પુત્રી સાથે કંઈપણ કર્યું હોવાનો અને પુત્રી જૂઠું બોલે છે તેવો ઇનકાર કર્યો. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧ એ વધુમાં જુબાની આપી છે કે તેમના પતિ નોકરી પરથી ઘરે આવ્યા બાદ, સમગ્ર બનાવ તેમની સમક્ષ વર્ણવવામાં આવ્યો હતો. પતિ પણ આરોપીની શોધમાં બહાર ગયા હતા. જોકે, આરોપી મળી આવ્યો ન હતો. પીડિતા પેશાબ કરવા માટે અસમર્થ હતી. ત્યારબાદ, તેઓ બધા પોલીસ સ્ટેશન ગયા અને પ્રથમ માહિતી રિપોર્ટ નોંધાવ્યો. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧ એ જુબાની આપી છે કે તેમની પ્રથમ માહિતી રિપોર્ટ પોલીસ દ્વારા લેવામાં આવી હતી અને તેમણે તેમની પુત્રીના કપડાં પણ સોંપી દીધા હતા. ત્યારબાદ, તેઓ બધા પીડિતાના તબીબી પરીક્ષણ માટે સિવિલ હોસ્પિટલ, ભરૂચ ગયા અને ત્યારબાદ, વધુ તબીબી પરીક્ષણ માટે એસ.એસ.જી. હોસ્પિટલ, વડોદરા ગયા. તેમણે જુબાની

આપી છે કે, ત્યારબાદ, તેમની પુત્રી, એટલે કે પીડિતાને મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવી હતી અને મેજિસ્ટ્રેટે તેમની પુત્રીનું સ્ટેટમેન્ટ નોંધ્યું હતું. બચાવ પક્ષના કાઉન્સેલ દ્વારા કરવામાં આવેલી ક્રોસ-એક્ઝામિનેશનમાં, તેમણે જુબાની આપી છે કે તેમના ઘરની નજીકમાં ઘણા લોકો રહે છે અને તે વિસ્તાર ખૂબ જ વસ્તી ધરાવતો છે. બચાવ પક્ષના કાઉન્સેલ દ્વારા ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧ ને એક સૂચન કરવામાં આવ્યું હતું, અને તેવા સૂચનના જવાબમાં, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧ એ જુબાની આપી હતી કે જ્યારે તેમની પુત્રી રડતી અને ખૂબ જ ડરેલી હાલતમાં ઘરે આવી, ત્યારે પડોશમાં રહેતા લોકો પણ હાજર હતા. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧ એ બચાવ પક્ષના કાઉન્સેલ દ્વારા તેમને કરવામાં આવેલા એ સૂચનનો ઇનકાર કર્યો હતો કે તેઓ આરોપીની માતા સાથે અવારનવાર ઝઘડો કરતા હતા. તેમણે સ્વીકાર્યું કે વિસ્તારમાં ફક્ત એક જ હેન્ડપંપ છે અને આરોપીની માતા પણ હેન્ડપંપ પર પાણી ભરવા આવે છે. તેમને કરવામાં આવેલા એક સૂચન અંગે, તેમણે જુબાની આપી કે તે સાચું હતું કે બનાવના સમયે, પીડિતા અંકુશના ઘર પાસે રમતી હતી. તેમણે પોતાની ક્રોસ-એક્ઝામિનેશનમાં જુબાની આપી છે કે જ્યારે તેમણે પીડિતાના ગુપ્ત ભાગની તપાસ કરી, ત્યારે તેમને તેના ગુપ્ત ભાગ પર કંઈક ચીકણું જણાયું હતું. તેમણે જુબાની આપી છે કે પીડિતાના ગુપ્ત ભાગની તપાસ કર્યા પછી, તેમણે ડૉક્ટર પાસે જવું યોગ્ય માન્યું ન હતું. તેમણે જુબાની આપી છે કે બનાવના સમયે આરોપીની માતા તેના ઘરે હાજર

ન હતી. બચાવ પક્ષ દ્વારા કરવામાં આવેલા અન્ય કેટલાક સૂચનોનો ઇનકાર કરવામાં આવ્યો છે.

૮.૪ ત્યારબાદ પ્રોસિક્યુશને ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૨, એટલે કે પીડિતાની તપાસ કરી. તેના પુરાવા નિશાની ૧૪ પર છે. પીડિતાના મૌખિક પુરાવા ખૂબ ટૂંકા હોવાથી, અમે સમગ્ર પુરાવા પુનઃપ્રસ્તુત કરવાનો પ્રસ્તાવ મૂકીએ છીએ:

“સ્પેશિયલ પોક્સો કેસ નંબર ૫૩/૨૦૧૬

આંક – ૧૪

ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૩૬ની જુબાની

હું આથી ગંભીરતાપૂર્વક પ્રતિજ્ઞા પર જણાવું છું કે,

મારું નામ :– પીડિતા

પિતાનું નામ :– મહેશભાઈ વસાવા

ધર્મ :– હિન્દુ

ઉંમર આશરે :– ૦૮ વર્ષ,

વ્યવસાય :– અભ્યાસ

રહે. :– કોઠી ફળિયું

જિલ્લો :– ભરૂચ.

=====

વિદ્વાન એ.પી.પી. શ્રી જી.આર.પરમાર દ્વારા સર-તપાસ

પીડિતા આઠ વર્ષની છે અને તેની ઉંમરને ધ્યાનમાં લેતા, તેની જુવાની કોર્ટ રૂમમાં નોંધવી યોગ્ય જણાતી નથી પરંતુ બપોરે ૦૨:૪૫ વાગ્યે ચેમ્બરમાં નોંધવી યોગ્ય જણાય છે. તેથી, પીડિતા, તેની માતા, વિદ્વાન સરકારી વકીલ શ્રી જી.આર.પરમાર અને તેમના જુનિયર પીનલબેન પરમાર અને આરોપીના વિદ્વાન એડવોકેટ કુમારી આરતીબેન મિસ્ત્રી આજે ચેમ્બરમાં હાજર છે. આરોપીને ચેમ્બરના દરવાજા બહાર એવી રીતે ઊભો રાખવામાં આવ્યો છે કે પીડિતા તેને જોઈ શકે નહીં અને તે પીડિતાને પૂછવામાં આવેલા પ્રશ્નો સાંભળી શકે નહીં.

પ્રશ્ન: તમારું નામ શું છે ?

જવાબ: પીડિતા

પ્રશ્ન: તમારી માતાનું નામ શું છે ?

જવાબ: વસાવા રંજનબેન.

પ્રશ્ન: તમારા પિતાનું નામ શું છે ?

જવાબ: મહેશભાઈ વસાવા

પ્રશ્ન: તમે ક્યાં રહો છો ?

જવાબ: કોઠી ફળિયું, ભરૂચ.

પ્રશ્ન: તમારે કેટલી બહેનો છે ?

જવાબ: મારે એક બહેન છે.

પ્રશ્ન: તમારી બહેનનું નામ શું છે ?

જવાબ: રેશ્મા.

પ્રશ્ન: તમે કયા ધોરણમાં અને કઈ શાળામાં અભ્યાસ કરો છો ?

જવાબ: હું કન્યા શાળામાં ત્રીજા ધોરણમાં અભ્યાસ કરું છું.

પ્રશ્ન: શું તમે બનાવના દિવસે શાળાએ ગયા હતા ? જવાબ: હા, હું શાળાએ ગઈ હતી.

પ્રશ્ન: તમે શાળાએથી કેટલા વાગ્યે પરત ફર્યા ? જવાબ: હું પાંચ વાગ્યે પરત ફરી હતી.

પ્રશ્ન: પાંચ ક્યારે વાગે છે ?

જવાબ: સાંજે.

પ્રશ્ન: શાળાએથી પરત ફર્યા પછી તમે ક્યાં ગયા હતા ?

જવાબ: હું બીજા છોકરાઓ સાથે રમવા માટે જીન્કાના ઘરે ગઈ હતી.

પ્રશ્ન: ત્યાં બીજા કયા વ્યક્તિઓ હતા ?

જવાબ: જીન્કા સિવાય બીજી કોઈ વ્યક્તિ ત્યાં ન હતી. હવે, હું જણાવું છું કે, હું બીજા છોકરાઓ સાથે રમતી હતી.

પ્રશ્ન: રમતા રમતા તમે ક્યાં ગયા ?

જવાબ: જીન્કો મને તેના ઘરે લઈ ગયો.

પ્રશ્ન: શું બીજા છોકરાઓ તમારી સાથે આવ્યા હતા ?

જવાબ: ના.

પ્રશ્ન: જીન્કાના ઘરે કોણ હતું ?

જવાબ: કોઈ બીજી વ્યક્તિ ન હતી.

પ્રશ્ન: જીન્કાએ ઘરમાં શું કર્યું ?

જવાબ: જીન્કાએ દરવાજો બંધ કરી દીધો અને મારા કપડાં ઉતારી લીધા. ત્યારબાદ, તેણે મારી ચોનિમાં નાળિયેરનું તેલ લગાવ્યું અને જાતીય સંભોગ (ગાંડ મારી) કર્યો. ત્યારબાદ, તેણે મને કહ્યું કે, જો તું આ વાત કોઈને કહીશ તો હું તને નદીમાં ફેંકી દઈશ.

પ્રશ્ન: ત્યારબાદ તમારી સાથે શું થયું ?

જવાબ: મને મારા ગુપ્ત ભાગમાં બળતરા થતી હતી. પ્રશ્ન: ત્યારબાદ તમે ક્યાં ગયા ?

જવાબ: ત્યારબાદ, હું મારા ઘરે ગઈ અને મારી માતાને તે કહ્યું.

પ્રશ્ન: શું તમને તમારા ગુપ્ત ભાગમાં બીજું કંઈ અનુભવાયું ?

જવાબ: મને બીજું કંઈ અનુભવાતું ન હતું.

આજે કસ્ટડીમાંથી રજૂ કરાયેલા અન્ય ત્રણ આરોપીઓ સાથે આરોપીને ચેમ્બરના દરવાજામાંથી ચેમ્બરની અંદર લાવવામાં આવે છે. આરોપીને પીડિતાને ઓળખવા માટે સૂચના આપવામાં આવતા, તેણે પીડિતાને ઓળખી બતાવી છે.

આરોપીના વિદ્વાન એડવોકેટે પીડિતાને પૂછવાના લેખિત પ્રશ્નો રજૂ કર્યા છે.
તે રજૂ કરવામાં આવ્યા છે અને નિશાની નંબર ૧૫ આપવામાં આવ્યો છે. આ
પ્રશ્નો કોર્ટ મારફતે પીડિતાને પૂછવામાં આવે છે.

બનાવના દિવસે, મારો શાળાનો સમય સવારના દસ વાગ્યાથી સાંજના પાંચ વાગ્યા સુધીનો હતો. હું શાળાએથી પાંચ વાગ્યે પરત ફરી હતી. જ્યારે હું શાળાએથી ઘરે પરત ફરી, ત્યારે મારી માતા ઘરે હાજર હતી. હું અંકુશના ઘરે રમવા કેટલા વાગ્યે ગઈ હતી તે હું જાણતી નથી. અંકુશ અને કાળીયો મારી સાથે રમતા હતા. અમે બધા અંકુશના ઘરની બહાર રમતા હતા. તે સમયે અંકુશના માતા-પિતા ઘરે ન હતા. હું જીન્કાને ઘણા દિવસોથી ઓળખું છું. જીન્કાનું ઘર અંકુશના ઘરથી થોડું દૂર છે. જીન્કો મારી કે અન્ય બાળકો સાથે રમતો ન હતો. જીન્કો મને કંઈપણ કહ્યા વગર તેના ઘરે લઈ ગયો. જ્યારે જીન્કો મને લઈ ગયો, ત્યારે અંકુશ મારી બાજુમાં ઊભો હતો. જ્યારે જીન્કો મને તેના ઘરે લઈ ગયો, ત્યારે તેના ઘરમાં કોઈ હાજર ન હતું.

મારી માતા અને જીન્કાની માતાએ ઝઘડો કર્યો હતો. ઝઘડાનું કારણ હું જાણતી નથી. આ બનાવ પહેલા જીન્કાની માતાએ મારી માતા સાથે ઝઘડો કર્યો હતો. ઝઘડો કેમ થયો હતો તે હું જાણતી નથી. એ વાત સાચી નથી કે, જીન્કાએ મારી સાથે કોઈ ખરાબ કામ કર્યું ન હતું.

પોલીસ મારી પાસે આવી હતી અને મને પૂછ્યું હતું કે જીન્કાએ મારી સાથે શું કર્યું હતું. મારી માતા મને હોસ્પિટલ લઈ ગઈ હતી. તે મને કંઈ હોસ્પિટલ લઈ ગઈ તે હું જાણતી નથી. ડૉક્ટરોએ મારી પૂછપરછ કરી ન હતી. મેં ડૉક્ટરોને કંઈ કહ્યું ન હતું. પોલીસ મને હોસ્પિટલ સિવાય બીજી કોઈ જગ્યાએ લઈ ગઈ ન હતી.

મારી માતાએ મને જીન્કા કાકાએ કરેલા કૃત્ય વિશે જણાવ્યા મુજબ જ કહેવાનું કહ્યું હતું. “

૮.૫ હવે આપણે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧૩, ડૉ. રૂપેશ જયરામપ્રકાશ દિવાકર, નિશાની ૩૫ ના પુરાવા જોઈશું. ડૉ. દિવાકરે, પોતાના પુરાવામાં જુબાની આપી છે કે ૧૪ જૂન, ૨૦૧૬ ના રોજ, તેઓ સિવિલ હોસ્પિટલ, ભરૂચ ખાતે મેડિકલ ઓફિસર તરીકે પોતાની ફરજો બજાવી રહ્યા હતા. તે સમયે, પીડિતાને "સી" ડિવિઝન પોલીસ સ્ટેશન, ભરૂચ દ્વારા ઈશ્યુ કરવામાં આવેલી યાદી સાથે સિવિલ હોસ્પિટલ ખાતે લાવવામાં આવી હતી. યાદી તબીબી પરીક્ષણના હેતુ માટે ઈશ્યુ કરવામાં આવી હતી. પીડિતા સાથે તેની માતા અને એક મહિલા પોલીસ કોન્સ્ટેબલ હતા. ડૉક્ટરે જુબાની આપી છે કે પીડિતા ખૂબ જ નાની વયની હતી અને તેનું માસિક ધર્મ શરૂ થયું ન હતું. કોઈ ગર્ભાધાન ન હતું. પીડિતાને શું થયું હતું તે અંગે પૂછપરછ કરતા,

પીડિતા ખૂબ રડતી હોવાથી કોઈ જવાબ આપી શકી ન હતી. આવી પરિસ્થિતિઓમાં, ડૉક્ટરે પીડિતાની માતાને શું થયું હતું તે અંગે પૂછપરછ કરી અને માતાએ ડૉક્ટર સમક્ષ બનાવ વિશે વર્ણન કર્યું. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧૩, ડૉ. દિવાકરે પીડિતાને પૂછપરછ કરી કે શું લિંગ તેના ગુપ્ત ભાગની અંદર ગયું હતું અને વિર્યપાત થયો હતો કે નહીં. પીડિતાએ જવાબ આપ્યો કે તેને તે અંગે કોઈ ખ્યાલ ન હતો. ડૉક્ટરે જુબાની આપી છે કે કપડાં બદલવામાં આવ્યા હતા. અંદરના વસ્ત્રો પણ બદલવામાં આવ્યા હતા. પીડિતાએ સ્નાન કર્યું હતું. તેના નાડીના ધબકારા અને તાપમાન સામાન્ય જણાયા હતા. પીડિતાના શરીર પર કોઈ ઇજાઓ જોવા મળી ન હતી. ભરૂચ સિવિલ હોસ્પિટલમાં કોઈ ગાયનેકોલોજિસ્ટ ન હોવાથી, પીડિતાને એસ.એસ.જી. હોસ્પિટલ, વડોદરા ખાતે રીફર કરવામાં આવી હતી. નખ, લાળ, લોહી અને વજાઈનલ સ્વાબના સેમ્પલ એકત્ર કરવામાં આવ્યા હતા અને તેને કેમિકલ એનાલિસિસ માટે એફ.એસ.એલ., સુરત ખાતે મોકલવામાં આવ્યા હતા. ક્રોસ-એક્ઝામિનેશનમાં, ડૉક્ટરે જુબાની આપી છે કે પીડિતાની માતાએ તેમને જાણ કરી હતી કે પીડિતાને ખૂબ જ બળતરા અનુભવાતી હતી. તેમણે જુબાની આપી છે કે પીડિતાના ગુપ્ત ભાગ પર કોઈ સોજો મળી આવ્યો ન હતો કે જોવા મળ્યો ન હતો. તેમની ક્રોસ-એક્ઝામિનેશનના અંતે, તેમણે જુબાની આપી છે કે તેમણે પીડિતાના ગુપ્ત ભાગની તપાસ કરી ન હતી.

૮.૬ પ્રોસિક્યુશનેફ રિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧૪, ડૉ. વિનોદ ઉપાધ્યાય, નિશાની ૩૮ ની તપાસ કરી. આ ડૉક્ટરે આરોપીના તબીબી પરીક્ષણ અંગે જુબાની આપી છે. ડૉ. ઉપાધ્યાયે, પોતાના પુરાવામાં જુબાની આપી છે કે ૧૫ જૂન, ૨૦૧૬ ના રોજ, તેઓ સિવિલ હોસ્પિટલ, ભરૂચ ખાતે મેડિકલ ઓફિસર તરીકે ફરજ પર હતા. તે સમયે, આરોપીને તબીબી પરીક્ષણ માટે "સી" ડિવિઝન પોલીસ સ્ટેશન દ્વારા ઈશ્યુ કરાયેલી પોલીસ યાદી સાથે લાવવામાં આવ્યો હતો. ડૉ. ઉપાધ્યાયે જુબાની આપી છે કે આરોપીને શું થયું હતું તે અંગે પૂછપરછ કરતા, આરોપીએ જવાબ આપ્યો "ગઈકાલે, સાંજે, એટલે કે ૧૪ જૂન, ૨૦૧૬ ના રોજ ૩:૦૦ થી ૪:૦૦ વાગ્યાની વચ્ચે, હું પીડિતા સાથે રમતો હતો અને ત્યારબાદ, હું પીડિતાને રમવા માટે મારા ઘરે લઈ ગયો અને દરવાજો બંધ કરી દીધો". તેમણે જુબાની આપી છે કે તેના ગુપ્ત ભાગની તપાસ કરતા, તે સામાન્ય હોવાનું જણાયું હતું. ઉત્થાન અને વિર્યપાતના પરાવર્તનો સામાન્ય જણાયા હતા. નખ, લાળ, લોહી અને સ્વાબના સેમ્પલ એકત્ર કરવામાં આવ્યા હતા અને તેને કેમિકલ એનાલિસિસ માટે એફ.એસ.એલ., સુરત ખાતે મોકલવામાં આવ્યા હતા. આરોપીના તબીબી પરીક્ષણમાં બહાર આવ્યું છે કે તેને કોઈ તબીબી કે સર્જિકલ બીમારી ન હતી. ચામડી પર કોઈ નવો કે જૂનો ચેપ મળી આવ્યો ન હતો કે જોવા મળ્યો ન હતો. માનસિક રીતે, આરોપી સ્થિર હતો અને

સંપૂર્ણપણે સામાન્ય જણાયો હતો. તે જાતીય સંભોગ કરવા માટે સક્ષમ જણાયો હતો. ડૉક્ટરે આ અંગે નિશાની ૪૦ પર મેડિકલ સર્ટિફિકેટ ઈશ્યુ કર્યું હતું. ડૉ. ઉપાધ્યાયની કોસ-એક્ઝામિનેશનમાં, બચાવ પક્ષના કાઉન્સેલ દ્વારા માત્ર એક જ પ્રશ્ન પૂછવામાં આવ્યો હતો. પ્રશ્ન સૂચનના સ્વરૂપમાં છે. આવા સૂચન પર ડૉ. ઉપાધ્યાયનો જવાબ એવો હતો કે તે સાચું હતું કે કેસ પેપર્સમાં હિસ્ટ્રીના રૂપમાં જે દર્શાવવામાં આવ્યું હતું તે સિવાય, આરોપી દ્વારા આગળ કોઈ હિસ્ટ્રી આપવામાં આવી ન હતી. તેમણે જુબાની આપી છે કે આરોપીના ગુપ્ત ભાગ પર તેલના કોઈ નિશાન જોવા મળ્યા ન હતા.

૮.૭ ત્યારબાદ પ્રોસિક્યુશને ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧૫, ડૉ. બીજલ દિલીપકુમાર રામી, નિશાની ૪૨ ની તપાસ કરી. ડૉ. રામીએ, પોતાના પુરાવામાં જુબાની આપી છે કે ૧૪ જૂન, ૨૦૧૬ ના રોજ, તેઓ એસ.એસ.જી. હોસ્પિટલ, વડોદરા ખાતે મેડિકલ ઓફિસર તરીકે ફરજ પર હતા. પીડિતાને તબીબી પરીક્ષણ માટે "સી" ડિવિઝન પોલીસ સ્ટેશન, ભરૂચ દ્વારા ઈશ્યુ કરવામાં આવેલી પોલીસ યાદી સાથે હોસ્પિટલ ખાતે લાવવામાં આવી હતી. ડૉ. રામીએ જુબાની આપી છે કે પીડિતા સાથે તેની માતા અને એક મહિલા પોલીસ કોન્સ્ટેબલ હતા. ડૉ. રામીએ જુબાની આપી છે કે તેમણે પીડિતાને શું થયું હતું તે અંગે પૂછપરછ કરી અને પીડિતાએ તેમની સમક્ષ વર્ણન કર્યું કે ૧૪ જૂન, ૨૦૧૬ ના રોજ, જ્યારે તે તેના ઘરે

હતી, ત્યારે આરોપી તેને ઊંચકીને તેના ઘરે લઈ ગયો. ત્યારબાદ આરોપીએ તેના કપડાં ઉતારી લીધા. ડૉ. રામીએ જુબાની આપી છે કે પીડિતા દ્વારા તેમને એવું પણ જણાવવામાં આવ્યું હતું કે ભૂતકાળમાં પણ બે થી ત્રણ વખત આપું બન્યું હતું અને ત્યારબાદ, ઘરની બહાર કંઈક અવાજ સંભળાતા, આરોપીએ પીડિતાને છોડી દીધી અને પીડિતા, ત્યારબાદ, તેના ઘરે ભાગી ગઈ. તેમણે જુબાની આપી છે કે પીડિતાને પૂછપરછ કરતા કે શું લિંગ તેના ગુપ્ત ભાગની અંદર ગયું હતું અને વિર્યપાત થયો હતો કે નહીં, પીડિતાએ જવાબ આપ્યો કે તેને તે અંગે કોઈ ખ્યાલ ન હતો. ડૉ. રામીએ જુબાની આપી છે કે પીડિતાનું હાઈમેન ફાટેલું મળ્યું હતું. તેમના જણાવ્યા મુજબ, બળપ્રયોગના કોઈ ચિહ્નો ન હતા અને આવી પરિસ્થિતિઓમાં, પીડિતા સાથે જાતીય સંભોગ થયો હતો કે નહીં તે અંગે કોઈ અભિપ્રાય આપવો તેમના માટે મુશ્કેલ હતો. ડૉ. રામીએ આ અંગે મેડિકલ સર્ટિફિકેટ ઇશ્યુ કર્યું જે નિશાની ૪૪ પર સ્વીકારવામાં આવ્યું છે. પોતાની કોસ-એક્ઝામિનેશનમાં, તેમણે જુબાની આપી છે કે તે સાચું હતું કે તેમણે પીડિતાના ગુપ્ત ભાગ પર કંઈપણ ચીકણું નોંધ્યું ન હતું.

૮.૮ પ્રોસિક્યુશને, છેલ્લે, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧૭- ભરતસિંહ રણજીતસિંહ ગોહિલ, નિશાની ૪૮, એટલે કે તપાસ કરનાર અમલદારની તપાસ કરી. તપાસ કરનાર અમલદારે, પોતાના પુરાવામાં, તેમના દ્વારા

કરવામાં આવેલી સમગ્ર તપાસ વિશે યોગ્ય કરતાં વધુ ખ્યાલ આપ્યો છે. પોતાની કોસ-એક્ઝામિનેશનમાં, તપાસ કરનાર અમલદારે જુબાની આપી છે કે જ્યારે પીડિતાનું સ્ટેટમેન્ટ પ્રશ્ન ઉત્તરના સ્વરૂપમાં નોંધવામાં આવી રહ્યું હતું, ત્યારે પીડિતાની માતા હાજર હતી. તેમણે તેમને કરવામાં આવેલા એ સૂચનનો ઇનકાર કર્યો હતો કે તેમણે પીડિતાના પડોશમાં રહેતા લોકોના સ્ટેટમેન્ટ નોંધ્યા ન હતા. બચાવ પક્ષ દ્વારા કરવામાં આવેલા અન્ય તમામ સૂચનોનો તપાસ કરનાર અમલદારે ઇનકાર કર્યો છે.

૮.૯ એસ.એસ.જી. હોસ્પિટલ, વડોદરા દ્વારા ઈશ્યુ કરવામાં આવેલા મેડિકલ સર્ટિફિકેટ, નિશાની જઞ માં, નીચે મુજબની નોંધ કરવામાં આવી છે:

મૂત્રમાર્ગ મીટસ અને વેસ્ટિબ્યૂલ	સામાન્ય
લેબિયા મેજોરા	સામાન્ય
લેબિયા મિનોરા	સામાન્ય
ફોરચેટ અને ઇન્ટ્રોઈટસ	સામાન્ય
હાઈમેન પેરિનિયમ	હેમમેન ફાટી ગયું
બાહ્ય મૂત્રમાર્ગ મીટસ	સામાન્ય
શિશ્ન	
સ્કોટમ	

પરીક્ષણો	
કિલટોરો શિશ્ન	
લેબિયો અંડકોશ	
અન્ય કોઈ	

બળપ્રયોગના કોઈ નિશાન નથી

ચોનિમાર્ગ પ્રવેશને નકારી શકાય નહીં.

વિશ્લેષણ

૯. પક્ષકારો વતી ઉપસ્થિત વિદ્વાન કાઉન્સેલને સાંભળ્યા પછી અને રેકૉર્ડ પરની સામગ્રી ધ્યાને લીધા પછી, આપણી વિચારણા માટે ઉપસ્થિત થતો એકમાત્ર પ્રશ્ન એ છે કે શું ટ્રાયલ કોર્ટે આરોપીને બળાત્કારના ગુનામાંથી નિર્દોષ છોડી મૂકવામાં કોઈ ભૂલ કરી છે.

૧૦. અમે એ વાતથી વાકેફ છીએ કે અમે નિર્દોષ છુટકારા સામેની અપીલનો નિર્ણય કરી રહ્યા છીએ. નિર્દોષ છુટકારા સામેની અપીલ સાથે કામ કરતી વખતે એપેલેટ કોર્ટની સત્તાઓ સંબંધિત સિદ્ધાંતો સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા ચંદ્રપ્પા અને અન્ય વિરુદ્ધ કર્ણાટક રાજ્ય (૨૦૦૭) ૪ SCC ૪૧૫ : (૨૦૦૭ ક્રિ. એલ. જે. ૨૧૩૬) માં ગણાવવામાં આવ્યા છે. સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ ઠરાવ્યું હતું :—

"૧૫. વર્તમાન સંહિતાની કલમ ૩૭૮ (નિર્દોષ છુટકારાના કિસ્સામાં અપીલ) નું માત્ર વાંચન, જે ઉપર ટાંકવામાં આવ્યું છે, તે સ્પષ્ટ કરે છે કે નિર્દોષ છુટકારા સામેની અપીલો સાથે કામ કરવામાં એપેલેટ કોર્ટની સત્તાઓ પર ધારાસભા દ્વારા કોઈ નિયંત્રણો લાદવામાં આવ્યા નથી. જ્યારે આવી અપીલ દાખલ કરવામાં આવે છે, ત્યારે હાઈકોર્ટ પાસે પુરાવાનું પુનઃમૂલ્યાંકન કરવાની, સમીક્ષા કરવાની અને પુનર્વિચારણા કરવાની, જે સામગ્રી પર નિર્દોષ છુટકારાનો હુકમ આધારિત છે તેની પુનર્વિચારણા કરવાની અને આવા પુરાવા પર પોતાના નિષ્કર્ષ પર પહોંચવાની સંપૂર્ણ સત્તા છે. ફેક્ટ અને કાયદા બંને પ્રશ્નો નિર્દોષ છુટકારાના હુકમ સામેની અપીલમાં હાઈકોર્ટ દ્વારા નિર્ધારિત કરવા માટે ખુલ્લા છે.

૧૬. જો કે, એ ભૂલી શકાય નહીં કે નિર્દોષ છુટકારાના કિસ્સામાં, આરોપીની તરફેણમાં બમણી પૂર્વધારણા હોય છે. પ્રથમ, ફોજદારી ન્યાયશાસ્ત્રના મૂળભૂત સિદ્ધાંત હેઠળ તેને ઉપલબ્ધ નિર્દોષતાની પૂર્વધારણા કે જ્યાં સુધી સક્ષમ અદાલત દ્વારા તેને દોષિત સાબિત કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી દરેક વ્યક્તિને નિર્દોષ માનવામાં આવશે. બીજું, આરોપીએ નિર્દોષ છુટકારો મેળવ્યો હોવાથી, તેની નિર્દોષતાની પૂર્વધારણા ચોક્કસપણે નબળી પડતી નથી પરંતુ ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા તેને વધુ મજબૂત, પુનઃપુષ્ટ અને દ્રઢ કરવામાં આવે છે."

૧૧. ત્યારબાદ સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબના સિદ્ધાંતો તારવ્યા :—

"૪૨. ઉપરોક્ત નિર્ણયો પરથી, અમારા સુવિચારિત મતે, નિર્દોષ છુટકારાના હુકમ સામેની અપીલ સાથે કામ કરતી વખતે એપેલેટ કોર્ટની સત્તાઓ અંગેના નીચે મુજબના સામાન્ય સિદ્ધાંતો બહાર આવે છે;

(૧) એપેલેટ કોર્ટ પાસે જે પુરાવાના આધારે નિર્દોષ છુટકારાનો હુકમ આધારિત છે તેની સમીક્ષા કરવાની, પુનઃમૂલ્યાંકન કરવાની અને પુનર્વિચારણા કરવાની સંપૂર્ણ સત્તા છે;

(૨) કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ આવી સત્તાના ઉપયોગ પર કોઈ સીમા, નિયંત્રણ કે શરત મૂકતું નથી અને તેની સમક્ષના પુરાવા પર એપેલેટ કોર્ટ ફેક્ટ અને કાયદા બંનેના પ્રશ્નો પર પોતાના નિષ્કર્ષ પર પહોંચી શકે છે;

(૩) વિવિધ અભિવ્યક્તિઓ, જેમ કે, 'મહત્વના અને આકર્ષક કારણો', 'સારા અને પૂરતા ગ્રાઉન્ડ્સ', 'ખૂબ મજબૂત પરિસ્થિતિઓ', 'વિકૃત નિષ્કર્ષો' 'સ્પષ્ટ ભૂલો', વગેરેનો હેતુ નિર્દોષ છુટકારા સામેની અપીલમાં એપેલેટ કોર્ટની વ્યાપક સત્તાઓને ઘટાડવાનો નથી. આવી પરિભાષાઓ પુરાવાની સમીક્ષા કરવાની અને પોતાના નિષ્કર્ષ પર આવવાની કોર્ટની સત્તાને ઘટાડવા કરતાં નિર્દોષ છુટકારામાં હસ્તક્ષેપ કરવા માટે એપેલેટ કોર્ટની અણગમતા પર ભાર મૂકવા માટે 'ભાષાના અલંકારો' ના સ્વરૂપમાં વધુ છે.

(૪) જો કે, એપેલેટ કોર્ટે ધ્યાનમાં રાખવું જ જોઈએ કે નિર્દોષ છુટકારાના કિસ્સામાં, આરોપીની તરફેણમાં બમણી પૂર્વધારણા હોય છે. પ્રથમ,

ફોજદારી ન્યાયશાસ્ત્રના મૂળભૂત સિદ્ધાંત હેઠળ તેને ઉપલબ્ધ નિર્દોષતાની પૂર્વધારણા કે જ્યાં સુધી સક્ષમ અદાલત દ્વારા તેને દોષિત સાબિત કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી દરેક વ્યક્તિને નિર્દોષ માનવામાં આવશે. બીજું, આરોપીએ પોતાનો નિર્દોષ છુટકારો મેળવ્યો હોવાથી, તેની નિર્દોષતાની પૂર્વધારણા ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા વધુ મજબૂત, પુનઃપુષ્ટ અને દ્રઢ થાય છે.

(૫) જો રેકૉર્ડ પરના પુરાવાના આધારે બે વ્યાજબી નિષ્કર્ષ શક્ય હોય, તો એપેલેટ કોર્ટે ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા નોંધાયેલા નિર્દોષ છુટકારાના તારણને ખલેલ પહોંચાડવી જોઈએ નહીં."

૧૨. સુપ્રીમ કોર્ટે કે. વેંકટેશ્વરલુ વિરુદ્ધ આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્ય, ૨૦૧૨ ક્રિ.એલ.જે., ૪૩૮૮ માં રિપોર્ટ થયેલા કેસમાં નિર્દોષ છુટકારાની અપીલના વ્યાપને સંક્ષિપ્તમાં સમજાવ્યો છે. અમે સુસંગત અવલોકનો ટાંકી શકીએ છીએ:

"૫. હાઈકોર્ટે નિર્દોષ છુટકારાનો હુકમ રદ કર્યો છે. આ કોર્ટે વારંવાર જણાવ્યું છે કે નિર્દોષ છુટકારા સામેની અપીલ સાથે કામ કરતી વખતે હાઈકોર્ટનો અભિગમ શો હોવો જોઈએ. જો ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા લેવાયેલું વલણ એ વ્યાજબી રીતે શક્ય વલણ હોય, તો હાઈકોર્ટ તેને રદ કરી શકતી નથી અને તેને પોતાના વલણથી બદલી શકતી નથી કારણ કે કેસની હકીકતો પર તે વલણ પણ શક્ય છે. હાઈકોર્ટે ધ્યાનમાં રાખવું પડશે કે આરોપીની નિર્દોષતાની પૂર્વધારણા તેના નિર્દોષ છુટકારાથી મજબૂત બને છે અને જ્યાં સુધી એવી

મજબૂત અને આકર્ષક પરિસ્થિતિઓ ન હોય જે તે પૂર્વધારણાનું ખંડન કરે અને આરોપીનો ગુનો નિર્ણાયક રીતે સ્થાપિત કરે, ત્યાં સુધી નિર્દોષ છુટકારાના હુકમને રદ કરી શકાય નહીં. જ્યાં સુધી નિર્દોષ છુટકારાનો હુકમ વિકૃત ન હોય, સંપૂર્ણપણે પુરાવાના વજનની વિરુદ્ધ ન હોય અને ફોજદારી ન્યાયશાસ્ત્રના સ્થાપિત સિદ્ધાંતોના સંપૂર્ણ ભંગમાં આપવામાં આવ્યો ન હોય, ત્યાં સુધી તેમાં કોઈ હસ્તક્ષેપની જરૂર નથી. ગુનો જઘન્ય, નૈતિક રીતે કંટાળાજનક અને અત્યંત આઘાતજનક હોઈ શકે છે, પરંતુ નૈતિક વિચારો કાયદાકીય પુરાવાનો વિકલ્પ હોઈ શકે નહીં અને આરોપીને નૈતિક વિચારો પર દોષિત ઠેરવી શકાય નહીં. વર્તમાન અપીલને ઉપરોક્ત સિદ્ધાંતોના પ્રકાશમાં ચકાસવાની જરૂર છે. ”

૧૩. ઉપરોક્ત સિદ્ધાંતોને ધ્યાનમાં રાખીને, અમે હાથ પરના કેસ પર વિચાર કર્યો છે. પુનરાવર્તનના ભોગે, અમે જણાવીએ છીએ કે અમે વાકેફ છીએ કે અમે નિર્દોષ છુટકારા સામેની અપીલ સાથે કામ કરી રહ્યા છીએ. તેથી, અમે મૌખિક અને દસાતાવેજી બંને પુરાવાઓ સાથે વિગતવાર કામ કર્યું છે.

૧૪. અમે પક્ષકારોની પરસ્પર રજૂઆતો સાથે કામ કરીએ તે પહેલાં, આરોપીને નિર્દોષ છોડી મૂકતી વખતે વિદ્વાન સેશન્સ જજ દ્વારા નોંધવામાં આવેલા સુસંગત તારણોનો ઉલ્લેખ કરવો યોગ્ય રહેશે.

“(૧૬) ગાયનેકોલોજિસ્ટ બીજલબેન દિલીપકુમાર નિશાની-જર વાળા તેમના નિવેદનમાં જણાવે છે કે પીડિતાને પૂછવામાં આવ્યું હતું કે તેના ગુપ્ત

ભાગમાં શિશ્ન દાખલ કરવામાં આવ્યું હતું કે નહીં અને વિર્યપાત થયો હતો કે નહીં? હું તે વિશે જાણતી નથી. તેમણે એ પણ જણાવ્યું છે કે પીડિતાની તપાસ કરતા, તેનું હાઈમેન ફાટેલું મળ્યું હતું. મારા અભિપ્રાય મુજબ, બળપ્રયોગના ઉપયોગના કોઈ નિશાન દેખાતા ન હતા, તેથી શારીરિક સંભોગ થયો હતો કે કેમ તે સ્પષ્ટપણે કહી શકાય નહીં. જ્યારે કોઈ પણ પુખ્ત વ્યક્તિ છ વર્ષની નાની છોકરી સાથે શારીરિક સંભોગ કરે છે, ત્યારે પીડિતાના ગુપ્ત ભાગ પર ઈજાના નિશાન ચોક્કસપણે મળી આવે છે. આ કેસમાં, કોઈ પણ ઈજાના નિશાન નોંધાયા નથી. તદુપરાંત, શારીરિક સંભોગ સિવાય હાઈમેન ફાટવાના બીજા ઘણા કારણો પણ હોઈ શકે છે. આમ, પીડિતાની ચોનિમાં ઈજાના આવા કોઈ ચિહ્નો દેખાતા ન હોવાથી, એવું માની શકાય નહીં કે પીડિતા સાથે જાતીય સંભોગ કરવામાં આવ્યો હતો અને ડૉક્ટરે પણ અભિપ્રાય આપ્યો છે કે તે અંગે સ્પષ્ટપણે કહી શકાય નહીં. આમ, પ્રોસિક્યુશનના કેસને તબીબી પુરાવા દ્વારા સમર્થન મળતું નથી.

(૧૮) તદુપરાંત, પીડિતા પણ તેની કોસ-એક્ઝામિનેશનમાં જણાવે છે કે મારી માતાએ મને જીન્કાકાકાએ તેની સાથે શું કર્યું હતું તે વિશે તેણે જે કહ્યું હતું તે કહેવા કહ્યું હતું. આમ, એવું જણાય છે કે પીડિતાની માતાએ તેને શીખવ્યું હતું કે પીડિતાએ કેવા પ્રકારની જુબાની આપવી જોઈએ. નામદાર હાઈકોર્ટના વિવિધ ચુકાદાઓ મુજબ, બાળ સાક્ષીની જુબાની સૂક્ષ્મ રીતે અને સાવધાનીપૂર્વક તથા અત્યંત સંભાળપૂર્વક ધ્યાનમાં લેવી જોઈએ અને

તેનું વિશ્લેષણ કરવું જોઈએ. પીડિતા દ્વારા ઉપરોક્ત જણાવ્યા મુજબ તેની સાથે કેવું ખરાબ કૃત્ય કરવામાં આવ્યું હતું અને જુબાનીમાં શું કહેવું જોઈએ તે તેની માતાએ કેવી રીતે કહ્યું હતું તે હકીકત જોતાં, પીડિતાની જુબાની વિશ્વાસપાત્ર જણાતી નથી અને આવી હકીકતને ડૉક્ટરની જુબાનીથી પણ સમર્થન મળે છે. આમ, આ પીડિતાની જુબાની માનવા યોગ્ય નથી અને તેના પર આધાર રાખી શકાય નહીં.

(૧૯) આરોપીએ એવો બયાવ લીધો છે કે તેના વિસ્તારમાં માત્ર એક જ હેન્ડ-પંપ છે અને આરોપીની માતા અને પીડિતાની માતા વચ્ચે પાણીના મુદ્દે અવારનવાર ઝઘડા થતા હતા અને તેથી, આરોપીને આ કેસમાં ખોટી રીતે ફસાવવામાં આવ્યો છે. ફરિયાદીએ તેની કોસ એક્ઝામિનેશનમાં સ્વીકાર્યું છે કે તેના વિસ્તારમાં માત્ર એક જ હેન્ડ-પંપ છે અને આરોપીની માતા પણ ત્યાં પાણી ભરવા આવતી હતી. જો કે, તેમણે આ હકીકતનો ઇનકાર કર્યો છે કે ભૂતકાળમાં આરોપીની માતા સાથે અવારનવાર ઝઘડા થતા હતા, પરંતુ પીડિતાએ તેની કોસ એક્ઝામિનેશનમાં જણાવ્યું છે કે મારી માતા અને જીન્ડાની માતા વચ્ચે ઝઘડો થયો હતો, ઝઘડો કેમ થયો તે હું જાણતી નથી, પરંતુ વર્તમાન બનાવ પહેલા મારી માતા અને જીન્ડાની માતા વચ્ચે ઝઘડો થયો હતો. આમ, બયાવ પક્ષે રેકૉર્ડ પર લાવવાનો પ્રયાસ કર્યો છે કે તેને આ કેસમાં શા માટે ફસાવવામાં આવ્યો છે, જેને પીડિતા અને ફરિયાદીની કોસ એક્ઝામિનેશનથી સમર્થન મળે છે.

(૨૩) એફ.એસ.એલ., સુરત ખાતે મોકલવામાં આવેલા આરોપી અને પીડિતાના કપડાં અને મેડિકલ સેમ્પલ વિશે નિશાની:૫૬ પર સેરોલોજીકલ રિપોર્ટ મળ્યો છે. પરંતુ, તેમાં પીડિતાના કપડાં અથવા વજાઈનલ સ્વાબ પર આરોપીના વીર્યની હાજરીનો ઉલ્લેખ નથી. આમ, વૈજ્ઞાનિક પુરાવાએ પણ પ્રોસિક્યુશન કેસની હકીકતને સમર્થન આપ્યું નથી.

(૨૪) તદુપરાંત, એ એક મહત્વની હકીકત છે કે જ્યારે કોઈ પુખ્ત પુરુષ છ વર્ષની સગીર બાળકી સાથે સંભોગ કરે છે, ત્યારે પુરુષના ગુપ્ત ભાગો પર કેટલીક ઈજાઓ થાય છે, અથવા સ્કેચ પડે છે અથવા તે લાલ થઈ જાય છે. તપાસ કરનાર અમલદારે આરોપીનું તબીબી પરીક્ષણ પણ કરાવ્યું છે અને તે તબીબી પરીક્ષક એટલે કે ડૉ. વિનોદભાઈ ઉપાધ્યાયની નિશાની ૩૮ પર તપાસ કરવામાં આવી છે. તેમણે આરોપીના ગુપ્ત ભાગો પર ઈજાના ચિહ્નો હતા કે કેમ તે અંગે કોઈ હકીકત જણાવી નથી. તેથી, આરોપીના ગુપ્ત ભાગો પર ઈજાના કોઈ ચિહ્નો ન હોવાથી, એ શક્ય છે કે તેમણે આવી કોઈ હકીકત જણાવી ન હોય. આમ, આ હકીકત પણ પ્રોસિક્યુશનના કેસ વિશે શંકા ઊભી કરે છે.”

૧૫. રેકૉર્ડ પરના પુરાવા ધ્યાને લેતા, એ કોઈપણ શંકા વિના સ્થાપિત થાય છે કે બનાવની તારીખે, આરોપીના ઘરની અંદર કંઈક બન્યું હતું. જો આરોપી સંપૂર્ણપણે નિર્દોષ હોવાનો દાવો કરે અથવા કથિત ગુનામાં ખોટી રીતે ફસાવવામાં આવ્યો હોવાનો દાવો કરે, તો અમને ડર છે કે તેના તબીબી

પરીક્ષણ દરમિયાન તેના દ્વારા આપવામાં આવેલી હિસ્ટ્રીના રૂપમાં ડૉક્ટર સમક્ષ આરોપીની પોતાની ગુનાહિત સ્વીકૃતિ દ્વારા આવો દાવો ખોટો ઠરે છે. કમનસીબે, પુરાવાના આ ભાગને ટ્રાયલ કોર્ટ જોયો હોય કે સ્પર્શ કર્યો હોય તેવું પણ લાગતું નથી. આરોપી વતી ઉપસ્થિત વિજ્ઞાન કાઉન્સેલ શ્રી બારોડની એ રજૂઆતમાં અમને કોઈ ગુણવત્તા જણાતી નથી કે ડૉક્ટર સમક્ષ આરોપી દ્વારા આપવામાં આવેલી હિસ્ટ્રીને અવગણવી જોઈએ અથવા જોવી જોઈએ નહીં કારણ કે તે પુરાવામાં અગ્રાહ્ય છે. શ્રી બારોડે કન્ફેસન અને એડમિશન વચ્ચે પોતાની જાતને મૂંઝવી દીધી છે. એ સાચું છે કે જો ડૉક્ટર સમક્ષ આરોપી દ્વારા આપવામાં આવેલી હિસ્ટ્રી સખત રીતે કન્ફેસનના સ્વરૂપમાં હોય, તો આવું કન્ફેસન એવિડન્સ એક્ટની કલમ ૨૫ અને ૨૬ થી બાધિત હોવાથી પુરાવામાં અગ્રાહ્ય બનશે. જો કે, જો હિસ્ટ્રી ગુનાહિત સ્વીકૃતિના સ્વરૂપમાં હોય, તો તે એવિડન્સ એક્ટની કલમ ૨૧ હેઠળ ગ્રાહ્ય અને સુસંગત બનશે. હાથ પરના કેસમાં, આરોપી એ હકીકતમાંથી છટકી શકે નહીં કે તેણે બનાવની તારીખે સંબંધિત સમયે પોતાની હાજરીનો સ્વીકાર કરીને અને પીડિતા તેની સાથે હોવાની તથા તે પીડિતાને પોતાના ઘરે લઈ ગયો હતો અને દરવાજો બંધ કરી દીધો હતો તે હકીકતનો સ્વીકાર કરીને ડૉક્ટર સમક્ષ ગુનાહિત સ્વીકૃતિ કરી હતી. ત્યારબાદ ઘરની અંદર શું થયું તે જ એકમાત્ર બાબત છે જેને સૂક્ષ્મ રીતે જોવાની જરૂર છે. આ મામલો માત્ર હિસ્ટ્રીના રૂપમાં ડૉક્ટર સમક્ષ ગુનાહિત સ્વીકૃતિના તબક્કે અટકતો

નથી. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧, પીડિતાની માતાની કોસ-એક્ઝામિનેશનમાં, બચાવ પક્ષના કાઉન્સેલ દ્વારા તેમને ખૂબ જ નુકસાનકારક સૂચન કરવામાં આવ્યું છે અને તેવા સૂચનનો જવાબ એ હકીકત સ્થાપિત કરે છે કે પીડિતા ડરીને રડતી રડતી ઘરે આવી હતી. અમે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧૪, ડૉ. વિનોદકુમાર ઉપાધ્યાયને બચાવ પક્ષ દ્વારા કરવામાં આવેલા સૂચનની પણ નોંધ લઈએ છીએ. ડૉ. ઉપાધ્યાયની કોસ-એક્ઝામિનેશનમાં, બચાવ પક્ષ દ્વારા એવું સૂચન કરવામાં આવ્યું હતું કે તબીબી કાગળોમાં નોંધાયેલી હિસ્ટ્રી સિવાય, આરોપી દ્વારા આગળ કોઈ હિસ્ટ્રી આપવામાં આવી ન હતી. સૂચન ડૉ. ઉપાધ્યાય દ્વારા સ્વીકારવામાં આવ્યું હતું અને ડૉ. ઉપાધ્યાયે જુબાની આપી છે કે તે સાચું હતું કે કેસ પેપર્સમાં નોંધાયેલી હિસ્ટ્રી સિવાય, આરોપી દ્વારા અન્ય કોઈ હિસ્ટ્રી આપવામાં આવી ન હતી જે એ હકીકતનું સૂચક છે કે આરોપીએ સ્વીકાર્યું છે કે તેણે હિસ્ટ્રીનું વર્ણન કરતી વખતે ડૉક્ટર સમક્ષ જણાવ્યું હતું કે બનાવની તારીખે, તે પીડિતા સાથે રમતો હતો અને ત્યારબાદ, તે પીડિતાને પોતાના ઘરે લઈ ગયો અને ઘર બંધ કરી દીધું. આ તબક્કે, અમે બચાવ પક્ષના કાઉન્સેલ દ્વારા આવા સૂચનોના પુરાવાકીય મૂલ્ય અંગે શ્રી બારોડ દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆત પર કામ કરીશું.

૧૬. આ કોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચ, જેમાં અમારામાંથી એક જે.બી.

પારડીવાલા, જે., તરજુભાઈ નરસિંહભાઈ રાઠવા વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્ય,
૨૦૧૪ (૧) GLH ૭૮૧ ના કેસમાં પક્ષકાર હતા, તેમને બચાવ પક્ષના
કાઉન્સેલ દ્વારા હકીકતની કોઈ છૂટછાટ અથવા સ્વીકૃતિના પુરાવાકીય મૂલ્ય
પર વિચાર કરવાનો પ્રસંગ મળ્યો હતો. અમે આ કેસના ચુકાદામાં કરવામાં
આવેલા સુસંગત અવલોકનો ટાંકીએ છીએ:

“૨૫. આ તબક્કે, આરોપી-અપીલકર્તા વતી
ઉપસ્થિત શ્રી દરજી દ્વારા કરવામાં આવેલી એક મહત્વની રજૂઆત પર કામ
કરવું અમે જરૂરી માનીએ છીએ. શ્રી દરજીએ સખત રજૂઆત કરી હતી કે
બચાવ પક્ષના કાઉન્સેલ દ્વારા સાક્ષીને તેની કોસ-એક્ઝામિનેશનમાં
પૂછવામાં આવેલા સૂચનનું કોઈ પુરાવાકીય મૂલ્ય નથી અને જો તે કોઈપણ
રીતે ગુનાહિત હોય તો પણ તે આરોપીને બાધિત કરશે નહીં કારણ કે બચાવ
પક્ષના કાઉન્સેલ પાસે ગુનો અથવા આરોપીને ગુનાહિત ઠેરવતી હકીકતો
સ્વીકારવાની કોઈ ગર્ભિત સત્તા નથી. શ્રી દરજીએ રજૂઆત કરી હતી કે જો
સૂચનોને સમગ્ર રીતે લેવામાં આવે તો તે ચોક્કસપણે છરી સાથે બનાવના
સમયે આરોપીની હાજરી સ્થાપિત કરીને આરોપીના ગુના તરફ નિર્દેશ કરે છે
પરંતુ તે, પોતાનામાં, આરોપીને ખૂનના ગુના માટે દોષિત ઠેરવવા માટે પૂરતું
નથી. ટૂંકમાં, શ્રી દરજીની રજૂઆતનો સારાંશ એ છે કે આવા સૂચનોને
અવગણવા જોઈએ અને આવા સૂચનોના આધારે આરોપી સામે એવું કોઈ

અનુમાન લગાવી શકાય નહીં કે તેણે સૂચનોમાં ઉલ્લેખિત હકીકતોનો સ્વીકાર કર્યો હતો. શ્રી દરજીએ વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે આવા સૂચનો સાક્ષીની વિશ્વસનીયતા પર પ્રશ્નાર્થ ઊભો કરવા માટેની બચાવ વ્યૂહરચનાનો એક ભાગ હોઈ શકે છે. શ્રી દરજીના જણાવ્યા મુજબ પ્રોસિક્યુશન પાસે જરૂરી ગુનાની સાબિતી સાક્ષીને આપવામાં આવેલા સૂચન પર આધારિત નથી.

૨૬. જો કે શ્રી દરજીએ તેમની રજૂઆતને મજબૂત કરવા માટે કોઈ પૂર્વનિર્ણય (પ્રિસીડન્ટ) પર આધાર રાખ્યો ન હતો છતાં અમારી પોતાની થોડી સંશોધને બહાર લાવ્યું કે ૧૯૬૯ ક્રિમિનલ લો જર્નલ ૪૦૯ માં રિપોર્ટ થયેલા કોળી ત્રિકમ જીવરાજ અને અન્ય વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્યના કેસમાં આ હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચે એવો અભિપ્રાય લીધો છે કે કોસ-એક્ઝામિનેશનમાં મૂકવામાં આવેલા સૂચનો આરોપી સામે બિલકુલ પુરાવા નથી અને આવા સૂચનોના આધારે આરોપી સામે એવું કોઈ અનુમાન લગાવી શકાય નહીં કે તેણે સૂચનોમાં ઉલ્લેખિત હકીકતોનો સ્વીકાર કર્યો હતો.

૨૭. અમને ડર છે કે અમે કોળી ત્રિકમ જીવરાજ (સુપ્રા) ના કેસમાં તેમના લોર્ડશીપ દ્વારા વ્યક્ત કરાયેલા મંતવ્યો સાથે સંમતિ દર્શાવવા માટે સક્ષમ નથી પરંતુ નિર્ણય ડિવિઝન બેન્ચનો હોવાથી અને કોઓર્ડિનેટ બેન્ચને બાધક હોવાથી અમારે તેની ચર્ચા કરવી જોઈએ અને ખાતરી કરવી જોઈએ કે

સમયના પાછળના મુદ્દા પર સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણયોના પ્રકાશમાં તેમાં લેવાયેલ વલણ હજુ પણ યોગ્ય રહે છે કે કેમ.

૨૮. કોળી ત્રિકમ જીવરાજ (સુપ્રા) માં કોસ-એક્ઝામિનેશન દરમિયાન સાક્ષીઓ, એટલે કે ધરમસિંહ અને પ્રેમજીને આરોપીના વકીલ દ્વારા પ્રશ્નો પૂછવામાં આવ્યા હતા જેણે અસ્પષ્ટપણે દર્શાવ્યું હતું કે આરોપી નંબર ૧ અને ૨ એ સ્વીકાર્યું હતું કે બનાવની રાત્રે એક તરફ તેમની વચ્ચે અને બીજી તરફ ધરમસિંહ અને તાલસિંહ વચ્ચે ઝઘડો થયો હતો. ધરમસિંહની કોસ-એક્ઝામિનેશનમાં, આરોપીના વકીલ દ્વારા એવું સૂચન કરવામાં આવ્યું હતું કે તાલસિંહ અને તેમણે આરોપી નંબર ૧ અને ૨ ને ગંભીર રીતે માર માર્યો હતો અને તેમની સામે દાખલ થઈ શકે તેવા કેસથી પોતાની જાતને બચાવવા માટે તેઓ આરોપીને ખોટી રીતે ફસાવી રહ્યા હતા. પ્રેમજી પ્રાગની કોસ-એક્ઝામિનેશનમાં પણ આવું જ એક સૂચન કરવામાં આવ્યું હતું અને તે સૂચન નીચે મુજબ હતું:

"પ્રશ્ન: શું એ સાચું છે કે તમારા બે પુત્રોએ તમારી વાડીની જમીન બહાર આરોપી નંબર ૧ અને ૨ ને ખૂબ જ ગંભીર રીતે માર માર્યો હતો?

૨૮.૧ જવાબ નીચે મુજબ હતો:

જવાબ: એ સાચું નથી કે મારા બે પુત્રો ધરમશી અને તાલશીએ મારી વાડી બહાર આરોપી નંબર ૧, નંબર ૨ ને ગંભીર રીતે માર માર્યો હતો. ધરમશી કે

છગન પાસેથી મને એવી જાણ થઈ ન હતી કે તેમણે સામાવાળાને માર માર્યો હતો. એ સાચું નથી કે હું આ કેસમાં પુરાવા બનાવટી કરવા માંગતો હતો," ૨૮.૨ ટ્રાયલ કોર્ટે આવા સૂચનો ધ્યાનમાં લીધા અને નીચેના અવલોકનો કરીને આરોપી વ્યક્તિઓને દોષિત ઠેરવ્યા:

૨૮.૩ દલીલોની કાર્યવાહી દરમિયાન, રાજ્ય વતી ઉપસ્થિત વિદ્વાન સરકારી વકીલે ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા કરવામાં આવેલા ઉપરોક્ત અવલોકનો તરફ તેમના લોર્ડશીપનું ધ્યાન દોર્યું હતું અને રજૂઆત કરી હતી કે આવા સૂચનો પર આધાર રાખીને ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા લેવાયેલ વલણ યોગ્ય હતું અને દોષસિદ્ધિ પુષ્ટિ કરવા પાત્ર હતી.

૨૮.૪ ડિવિઝન બેન્ચે વિદ્વાન સરકારી વકીલ દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆત સાથે સંમતિ દર્શાવી ન હતી અને નીચે મુજબના અવલોકનો કરીને તેને નકારી કાઢી હતી:

૧૫. ટૂંકમાં કહીએ તો, શ્રી નાણાવટીએ આ દલીલ આગળ ધપાવવામાં માત્ર એ મુખ્ય આધારનું પુનરાવર્તન કર્યું કે જેના પર વિદ્વાન સેશન્સ જજ દ્વારા અપીલકર્તાઓની દોષસિદ્ધિ આધારિત હતી, એટલે કે આરોપી નંબર ૧ અને આરોપી નંબર ૨ એ બનાવના સ્થળે પોતાની હાજરીનો સ્વીકાર કર્યો હતો અને ધરમશી તથા તાલશી દ્વારા તેમને માર મારવામાં આવ્યો હતો. જો આરોપીના વકીલ પ્રોસિક્યુશનના સાક્ષી સમક્ષ એવું સૂચન મૂકે કે કોઈ ચોક્કસ ઘટના બની હતી, અથવા ચોક્કસ રીતે બની હતી, તો એવો અર્થ

નીકળી શકે નહીં કે વકીલ પોતાની જાતને આવા વિધાન માટે બંધનકર્તા બનાવે છે. કોસ-એક્ઝામિનેશનમાં મૂકવામાં આવેલા સૂચનો એ બિલકુલ પુરાવો નથી અને આવા સૂચનોના આધારે આરોપી સામે એવું કોઈ અનુમાન લગાવી શકાય નહીં કે તેણે સૂચનોમાં ઉલ્લેખિત હકીકતોનો સ્વીકાર કર્યો હતો. એ શક્ય છે કે સૂચનો મૂકતી વખતે આરોપીના વકીલ, જો તેઓ યોગ્ય અને ઉચિત માને તો, પ્રોસિક્યુશનના સાક્ષીની કોસ-એક્ઝામિનેશનમાં આરોપીનો સમગ્ર કેસ ન પાડ્યો મૂકે.

૧૬. તદુપરાંત, આરોપી વતી ઉપસ્થિત રહેતા વકીલ, તેઓ જે કેસનો બચાવ કરી રહ્યા છે તેની હકીકતોને ધ્યાનમાં રાખીને, તેઓ જે યોગ્ય અને ઉચિત માને તે બચાવ લેવાનો અધિકાર ધરાવે છે. ગ્લા બા સેન વિરુદ્ધ એમ્પરર, ૩૭ ક્રિ. એલ. જે. ૨૮૩ = (એ.આઈ.આર. ૧૮૩૬ રંગૂન ૧) માં, હકીકતો એવી હતી કે આરોપી પર તેના બહેનોઈની હત્યા કરવાનો આરોપ હતો. આરોપી દ્વારા લેવાયેલો બચાવ એવો હતો કે તેણે ઇજા પહોંચાડી ન હતી. સેશન્સ કોર્ટમાં આરોપી વતી ઉપસ્થિત વકીલે તેમના અસીલને ખુલ્લેઆમ હુમલો સ્વીકારવા અને સ્વ-બચાવના અધિકારનો વિનંતી-અરજી કરવાનો આગ્રહ રાખવાની સલાહ આપી હતી પરંતુ આરોપી જિદ્દી હતો અને ગુનામાં તેની જવાબદારીનો સંપૂર્ણપણે ઇનકાર કરવામાં મક્કમ રહ્યો હતો. વિદ્વાન સેશન્સ જજે વકીલને સ્વ-બચાવના અધિકારનો બચાવ લેવાની મંજૂરી આપી ન હતી અને અપીલની સુનાવણી કરતી હાઈકોર્ટે અવલોકન કર્યું

હતું:--

"તદુપરાંત, આ ચોક્કસ કેસમાં એ કહેવું સાચું નથી કે સ્વ-બચાવનો અધિકાર રજૂ કરવામાં આવ્યો ન હતો. અપીલકર્તા વતી ઉપસ્થિત વકીલ દ્વારા તે રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો અને જો આરોપીના વકીલ તેના વતી બચાવ રજૂ કરી શકતા ન હોય, તો હું પૂછીશ કે ટ્રાયલમાં તેમના ઉપસ્થિત રહેવાનો શો અર્થ છે. આરોપી પોતે પોતાના વતી એક પ્રકારનો બચાવ લઈ શકે છે પરંતુ તેના વતી તેના વકીલ માટે બીજો અને વૈકલ્પિક બચાવ લેવો એટલો જ ખુલ્લો વિકલ્પ છે." તેથી, આરોપી વકીલ દ્વારા લેવાયેલા બચાવના લાભ માટે હકદાર છે પરંતુ એવું કહી શકાય નહીં કે તેના વકીલ જે બચાવ કે વિનંતી રજૂ કરે છે તે આરોપીને બાધિત કરે છે. કારણ એ છે કે ફોજદારી કેસમાં એક વકીલ આરોપીનો બચાવ કરવા માટે ઉપસ્થિત થાય છે અને તેને મુક્કમ્મની પ્રગતિ દરમિયાન ટ્રાયલમાં પુરાવાની જરૂરિયાત દૂર કરવાના હેતુથી અથવા આકસ્મિક રીતે કેસની કોઈ હકીકતો અંગે તેના અસીલ સામે સ્વીકૃતિઓ કરવાની કોઈ ગર્ભિત સત્તા નથી. ફિપ્સન્સ મેન્યુઅલ ઓફ એવિડન્સ, આઠમી આવૃત્તિ, પૃષ્ઠ ૧૩૪ જુઓ. તેથી, એ સ્પષ્ટ છે કે ફોજદારી ટ્રાયલમાં બચાવ પક્ષના વકીલ જે ભૂમિકા ભજવે છે તે આરોપીને તેનો કેસ લડવામાં સહાય કરવાનો છે. વકીલ પાસે ગુનાની અથવા આરોપીને ગુનાહિત ઠેરવતી હકીકતો સ્વીકારવાની કોઈ ગર્ભિત સત્તા નથી. શ્રી નાણાવટીની એ દલીલ સ્વીકારી શકાય નહીં કે પ્રોસિક્યુશનના

સાક્ષીઓની કોસ-એક્ઝામિનેશનમાં આરોપીના વકીલ દ્વારા કરવામાં આવેલું સૂચન ભારતીય પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૮ હેઠળ સ્વીકૃતિ સમાન છે.

૧૭. હવે વર્તમાન કેસમાં એવા પુરાવા છે કે ધરમશી અને તાલશીએ અપીલકર્તાઓને ઈજાઓ પહોંચાડી હતી તેવો પ્રશ્ન પ્રેમજી પ્રાગને પણ પૂછવામાં આવ્યો હતો જેઓ ઘટનાના પ્રત્યક્ષદર્શી સાક્ષી ન હતા. એવું જણાય છે કે સાક્ષી પૂછવા ખાતર પ્રોસિક્યુશનના સાક્ષીની કોસ-એક્ઝામિનેશનમાં સૂચનના સ્વરૂપમાં પ્રશ્ન પૂછવામાં આવ્યો હતો. કલમ ૩૪૨ હેઠળના તેમના નિવેદનોમાં આરોપી નંબર ૧ અને આરોપી નંબર ૨ એ જણાવ્યું હતું કે બનાવની રાત્રે આરોપી નંબર ૧ નો બળદ તેની વાડીની જમીનમાંથી જતો રહ્યો હતો અને તેથી, તેઓ ખાખોઈ ગામની મહેસૂલી સીમમાં આવેલા ખેતરમાં બળદની શોધમાં ગયા હતા. જ્યારે તેઓ એક ખેતરમાંથી પસાર થઈ રહ્યા હતા ત્યારે બે વ્યક્તિઓ ત્યાં આવ્યા, તેમને માર માર્યો અને તેઓ નીચે પડી ગયા. આરોપીઓ જાણતા ન હતા કે આ વ્યક્તિઓ કોણ હતી અથવા તેઓ કયા ગામના હતા. આમ કલમ ૩૪૨ હેઠળના તેમના નિવેદનોમાં આરોપીઓનો એવો કેસ ન હતો કે પ્રેમજી પ્રાગના ખેતર નજીક અને જે સમયે ધરમશી અને તાલશીને માર મારવામાં આવ્યો હતો તે સમયે તેમને માર મારવામાં આવ્યો હતો. તેમનો એવો કેસ ન હતો કે તેમની અને તેમના હુમલાખોરો વચ્ચે ઝઘડો થયો હતો. કોસ-

એક્ઝામિનેશનમાં ધરમશી અને તાલશીને તેમના વકીલ દ્વારા આપવામાં આવેલા સૂચનો આમ કોસ-એક્ઝામિનેશનમાં આરોપીઓ દ્વારા ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૩૪૨ હેઠળના તેમના નિવેદનોમાં અપનાવવામાં આવ્યા ન હતા. એ પણ નોંધવું જોઈએ કે ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૩૪૨ હેઠળ અપીલકર્તાઓના નિવેદનો નોંધતી વખતે ધરમશી અને પ્રેમજીની કોસ-એક્ઝામિનેશનમાં મુકાયેલા સૂચનોના આ ઇનકારો તરફ તેમનું ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું ન હતું અને આરોપીને તે સમજાવવાની તક આપવામાં ન આવે ત્યાં સુધી તેની સામે કોઈ પરિસ્થિતિનો ઉપયોગ કરી શકાય નહીં. આમ માત્ર એ હકીકત પરથી કે પ્રોસિક્યુશનના સાક્ષીઓની કોસ-એક્ઝામિનેશનમાં એવા આશયના સૂચનો કરવામાં આવ્યા હતા કે ધરમશી અને તાલશીએ વાડીની જમીન બહાર અપીલકર્તાઓને માર માર્યો હતો, એવું કોઈ અનુમાન લગાવી શકાય નહીં કે આરોપીઓએ તેનો સ્વીકાર કર્યો હતો.

૧૮. બીજો એક સિદ્ધાંત છે જેને સમાન રીતે ધ્યાનમાં રાખવાનો છે કે પ્રોસિક્યુશનના પુરાવામાં રહેલી ખામીઓને પૂરવા માટે પ્રોસિક્યુશનના સાક્ષીઓની કોસ-એક્ઝામિનેશનમાં કરવામાં આવેલા સૂચનોનો ઉપયોગ કરી શકાય નહીં. આરોપીનો ગુનો સાબિત કરવાની જવાબદારી પ્રોસિક્યુશન પર રહેલી છે. આવા સૂચનો ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૩૪૨ હેઠળ આરોપીના નિવેદન કરતાં વધુ ઊંચો દરજ્જો ધરાવી શકતા નથી. પ્રોસિક્યુશન

સંતોષકારક પુરાવા દ્વારા તેની સામેનો કેસ સાબિત ન કરે ત્યાં સુધી ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૩૪૨ હેઠળ આરોપીના નિવેદનનો ઉપયોગ આરોપી સામે થઈ શકે નહીં. કેટલીકવાર તેનો ઉપયોગ માત્ર પ્રોસિક્યુશનના કેસને સમર્થન આપવા માટે થાય છે પરંતુ પ્રોસિક્યુશનના પુરાવામાં રહેલી ખામીને પૂરવા માટે તેનો ક્યારેય ઉપયોગ થઈ શકતો નથી. વિદ્વાન સેશન્સ ૪૪, અમારા નમ્ર મતે, આરોપીના વકીલ દ્વારા પ્રોસિક્યુશનના સાક્ષીઓ ધરમશી અને પ્રેમજીની કોસ-એક્ઝામિનેશનમાં મૂકવામાં આવેલા સૂચનો પર આધાર રાખીને, તેને આરોપીના નિવેદનો તરીકે સ્વીકારીને અને તેના માટે તેમને બાધિત ગણીને, તથા તેમાં રજૂ કરાયેલા કેસને આરોપી સામેની પરિસ્થિતિ તરીકે ગણીને સ્પષ્ટપણે ભૂલ કરી રહ્યા હતા. વર્તમાન કેસમાં પ્રોસિક્યુશન દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલા પુરાવા આરોપીએ ગુનો કર્યો છે તે સાબિત કરવા માટે સંપૂર્ણપણે અપૂરતા છે અને પ્રોસિક્યુશનને સમર્થન આપવાનો કોઈ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થતો નથી. પ્રોસિક્યુશનના સાક્ષીઓને તેમની કોસ-એક્ઝામિનેશનમાં એવા સૂચનો કરવામાં આવ્યા હતા કે ધરમશી અને તાલશીએ આરોપી નંબર ૧ અને ૨ ને તેમની વાડી બહાર માર માર્યો હતો તે પરિસ્થિતિનો ઉપયોગ પ્રોસિક્યુશનના પુરાવામાં રહેલી ખામીને પૂરવા માટે આરોપી સામે કરી શકાય નહીં.

૨૯. અમારા મતે, અત્યંત આદર સાથે, કોળી ત્રિકમ જીવરાજ માં તેમના લોર્ડશીપ દ્વારા વ્યક્ત કરાયેલા મંતવ્યો પ્રશ્નાસ્પદ મુદ્દા પર સર્વોચ્ચ

અદાલતના ત્યારબાદના નિર્ણયોને ધ્યાનમાં લેતા કાયદાની સાચી દરખાસ્ત રજૂ કરતા નથી.

૩૦. ૨૦૦૦ ક્રિ.એલ.જે. ૪૦૭૬ માં રિપોર્ટ થયેલા તરુણ બોરા ઉર્ફે આલોક હજારિકા વિરુદ્ધ અસમ રાજ્ય માં, સર્વોચ્ચ અદાલતની ત્રણ ન્યાયાધીશોની બેન્ચ ટાડા સેશન્સ કેસમાં ગુવાહાટીની ડેક્લિનેટેડ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા હુકમ સામેની અપીલ ચલાવી રહી હતી જેમાં અપીલકર્તાને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૬૫ સાથે વાંચતા ટાડા ચિફ એક્ઝટની કલમ ૩ (૧) અને ૩ (૫) હેઠળ દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યો હતો.

૩૦.૧ સર્વોચ્ચ અદાલતે રેકૉર્ડ પરના પુરાવાઓ પર વિચાર કરતી વખતે એક સાક્ષીને આપવામાં આવેલા સૂચનની નોંધ લીધી અને આરોપી દ્વારા આપવામાં આવેલા સૂચન પર સાક્ષી દ્વારા આપવામાં આવેલા જવાબને ધ્યાનમાં રાખીને, એવા નિષ્કર્ષ પર પહોંચી કે આરોપીની હાજરી સ્વીકારવામાં આવી હતી. અમે સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા પેરા ૧૫, ૧૬ અને ૧૭ માં કરવામાં આવેલા સુસંગત અવલોકનો ટાંકીએ છીએ:

૧૫. સાક્ષીએ વધુમાં જણાવ્યું હતું કે હુમલા દરમિયાન, હુમલાખોરે તેના પર યુનાઇટેડ લિબરેશન ફ્રન્ટ ઓફ અસમ ને આર્મી વિશે માહિતી આપવાનો આરોપ મૂક્યો હતો. તેણે વધુમાં જણાવ્યું હતું કે ત્રીજી રાત્રે તેને સાયકલ પર આંખે પાટા બાંધીને બીજી જગ્યાએ લઈ જવામાં આવ્યો હતો અને જ્યારે

તેની આંખો ખોલવામાં આવી ત્યારે તે તેના નાના ભાઈ-કુમુદ કાકાતી અને તેની પત્ની શ્રીમતી પ્રેમા કાકાતી ને જોઈ શક્યો હતો. તે જગ્યા દુલિયાપથાર હતી, જે તેના સાકાહી ગામથી આશરે ૬-૭ કિલોમીટર દૂર છે. સાક્ષીએ અપીલકર્તા-તરુણ બોરાને ઓળખી બતાવ્યો અને જણાવ્યું કે બનાવની તારીખે નંદેશ્વર બોરાના નિવાસસ્થાનેથી તેને એમ્બેસેડર કારમાં લઈ જનાર તે જ વ્યક્તિ છે.

૧૬. કોસ-એક્ઝામિનેશનમાં સાક્ષીએ નીચે મુજબ જણાવ્યું હતું: "આરોપી-તરુણ બોરાએ મારી આંખો પર પાટા બાંધ્યા ન હતા કે મને માર માર્યો ન હતો."

૧૭. કોસ-એક્ઝામિનેશનનો આ ભાગ સમગ્ર ઘટનામાં આરોપી-તરુણ બોરાની હાજરી સૂચવે છે. આ સ્પષ્ટપણે સ્વીકારાયા મુજબ આરોપી-તરુણ બોરાની હાજરી સૂચવશે. માત્ર એટલો જ ઇનકાર છે કે આરોપીએ સાક્ષીની આંખો પર પાટા બાંધવામાં ભાગ લીધો ન હતો કે તેને માર માર્યો ન હતો.

૩૧. એ.આઈ.આર. ૧૯૮૭ એસ.સી. ૬૯૦ માં રિપોર્ટ થયેલા રાકેશકુમાર ઉર્ફે બબલી વિરુદ્ધ હરિયાણા રાજ્ય માં, સર્વોચ્ચ અદાલત હાઈકોર્ટના એ ચુકાદા સામેની અપીલ ચલાવી રહી હતી જેમાં સેશન્સ જજના એ હુકમની પુષ્ટિ કરવામાં આવી હતી જેના દ્વારા અપીલકર્તા અને અન્ય ત્રણ વ્યક્તિઓને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ સાથે વાંચતા કલમ ૩૪ હેઠળ દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા હતા. રેકૉર્ડ પરના પુરાવાનું પુનઃમૂલ્યાંકન

કરતી વખતે, સર્વોચ્ચ અદાલતે નોંધ્યું કે પી.ડબલ્યુ. ૪, સુબેસિંગની કોસ-એક્ઝામિનેશનમાં, બનાવ સમયે આરોપીઓમાંથી એકે પહેરેલા શર્ટના રંગ અંગે એક સૂચન કરવામાં આવ્યું હતું. બચાવ પક્ષ દ્વારા મૂકવામાં આવેલા સૂચનની પ્રકૃતિ અને જવાબને ધ્યાનમાં રાખીને સર્વોચ્ચ અદાલત એવા નિષ્કર્ષ પર પહોંચી કે આરોપી એટલે કે ધરમ વીરની હાજરી બનાવના સમયે સ્થળ પર સ્થાપિત થઈ હતી. અમે પેરા ૮ અને ૯ માં સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા કરવામાં આવેલા સુસંગત અવલોકનો ટાંકીએ છીએ:

૮. પી.ડબલ્યુ. ૩, ભગતસિંહે પોતાની ચીફ-એક્ઝામિનેશનમાં જણાવ્યું હતું કે તેણે બનાવના સમયે આરોપીને ઓળખી બતાવ્યો હતો. પરંતુ નવાઈની વાત એ છે કે, વિદ્વાન સેશન્સ જજે નિર્દેશ કર્યા મુજબ, તે આરોપીને કેવી રીતે અને કઈ રીતે ઓળખી શક્યો તે અંગે તેની કોસ-એક્ઝામિનેશન કરવામાં આવી ન હતી. તેને એવું કોઈ સૂચન પણ આપવામાં આવ્યું ન હતું કે જગ્યા અંધારી હતી અને મૃતકના હુમલાખોરોને ઓળખવા શક્ય ન હતા.

૯. પોતાની કોસ-એક્ઝામિનેશનમાં, પી.ડબલ્યુ. ૪, સુબેસિંહે જણાવ્યું કે આરોપી ધરમ વીરે સફેદ રંગનો શર્ટ પહેર્યો હતો. આરોપી વતી તેને એવું સૂચન કરવામાં આવ્યું હતું કે ધરમ વીરે ક્રીમ રંગનો શર્ટ પહેર્યો હતો. તે સૂચનના જવાબમાં, પી.ડબલ્યુ. ૪ એ કહ્યું "એ વાત સાચી નથી કે આરોપી ધરમ વીરે ક્રીમ રંગનો શર્ટ પહેર્યો હતો અને તે સમયે સફેદ રંગનો શર્ટ પહેર્યો

ન હતો." વિદ્વાન સેશન્સ જજે યોગ્ય રીતે અવલોકન કર્યું છે કે ઉપરોક્ત સૂચન ઓછામાં ઓછું બનાવના સમયે સ્થળ પર આરોપી ધરમ વીરની હાજરી સાબિત કરે છે.

૩૨. આમ, ઉપરોક્ત પરથી એ સ્પષ્ટ થાય છે કે કોસ-એક્ઝામિનેશનમાં સાક્ષીને બચાવ પક્ષના વકીલ દ્વારા કરવામાં આવેલું સૂચન જો કોઈપણ રીતે ગુનાહિત પ્રકૃતિનું જણાશે તો તે ચોક્કસપણે આરોપીને બાધિત કરશે અને આરોપી એવા બચાવ પર છટકી શકે નહીં કે તેના વકીલ પાસે તેના અસીલ સામે સ્વીકૃતિની પ્રકૃતિના સૂચનો કરવાની કોઈ ગર્ભિત સત્તા ન હતી.

૩૩. કાયદાના મુદ્દા પરની છૂટછાટ સિવાય, બચાવ પક્ષના વકીલ દ્વારા હકીકતની કોઈ પણ છૂટછાટ કે સ્વીકૃતિ તેના અસીલ પર ચોક્કસપણે બાધક રહેશે. કાનૂની દરખાસ્ત તરીકે આપણે આ કોર્ટના તેમના લોર્ડશીપ દ્વારા કોળી ત્રિકમ જીવરાજ માં વ્યક્ત કરાયેલા મંતવ્યો સાથે સંમતિ દર્શાવી શકતા નથી કે કોસ-એક્ઝામિનેશનમાં બચાવ પક્ષના વકીલ દ્વારા કરવામાં આવેલા સૂચન પર સાક્ષી દ્વારા આપવામાં આવેલા જવાબનું જો તે આરોપીને કોઈપણ રીતે ગુનાહિત ઠેરવતું હોય તો તેનું કોઈ મૂલ્ય કે ઉપયોગિતા નથી. તે જ સમયે, આપણે આ કોર્ટના તેમના લોર્ડશીપ દ્વારા વ્યક્ત કરાયેલા એ મંતવ્યો સાથે પણ અસંમત છીએ કે ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૩૧૩ હેઠળ નોંધાયેલા આરોપીના નિવેદનનું જો તેમાં દોષારોપણ કરનારી સ્વીકૃતિઓ હોય તો તેનું કોઈ મૂલ્ય કે ઉપયોગિતા નથી. "

૧૭. આમ, કોસ-એક્ઝામિનેશનમાં બચાવ પક્ષ દ્વારા સાક્ષી સમક્ષ મૂકવામાં આવી શકે તેવા સૂચનોના પુરાવાકીય મૂલ્ય સંબંધિત કાયદાની સ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને, એ સ્થાપિત થાય છે કે આરોપી પીડિતાની સાથે હતો અને તે પીડિતાને તેના ઘરે લઈ ગયો હતો અને તેને બંધ કરી દીધું હતું. આ એ હકીકતનું સૂચક છે કે કેટલાક સમય માટે, આરોપી અને પીડિતા આરોપીના ઘરની અંદર એકલા સાથે હતા. બચાવ પક્ષે પોતે રેકૉર્ડ પર લાવ્યું છે કે તે સમયે આરોપીની માતા તેના ઘરે ન હતી.

૧૮. અમે રેકૉર્ડ પરના પુરાવાઓમાંથી બહાર આવતી અન્ય એક ગુનાહિત પરિસ્થિતિની પણ નોંધ લઈએ છીએ. પીડિતાની માતાએ, તેના પુરાવામાં, જુબાની આપી છે કે પીડિતા ખૂબ જ ડરેલી હાલતમાં દોડતી ઘરે આવી હતી અને આરોપી દ્વારા કરવામાં આવ્યાનું કહેવાતું કૃત્ય તેની સમક્ષ જાહેર કર્યું હતું. ઉપર નોંધ્યા મુજબ, આ, વાસ્તવમાં, બચાવ પક્ષ દ્વારા જ રેકૉર્ડ પર લાવવામાં આવ્યું છે કે પીડિતા રડતી રડતી ઘરે આવી હતી અને ખૂબ જ ડરેલી હતી. આમ, આરોપીના ઘરની અંદર કંઈક બન્યું હતું અને જેવી પીડિતા આરોપીની ચુંગાલમાંથી પોતાની જાતને મુક્ત કરાવવામાં સફળ રહી કે તરત જ તે સીધી પોતાના ઘરે ભાગી ગઈ અને તેની માતા સમક્ષ બનાવ વિશે ખુલાસો કર્યો. બનાવના તરત જ પછીનું પીડિતાનું નિવેદન પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૬ હેઠળ "રેસ ગેસ્ટે" તરીકે ગ્રાહ્ય છે.

૧૯. અંગ્રેજી અને અમેરિકન પુસ્તકોમાં 'રેસ ગેસ્ટે' શિર્ષક હેઠળ આવરી

લેવાયેલો વિષય ભારતીય પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૬, ૭, ૮ અને ૯ પર અને આંશિક રીતે કલમ ૧૪ પર ફેલાયેલો જોવા મળે છે. સર જેમ્સ સ્ટેફને 'રેસ ગેસ્ટે' ને એક જ નામથી ઉલ્લેખિત કરવા માટે એકબીજા સાથે જોડાયેલી હકીકતોના જૂથ તરીકે વ્યાખ્યાયિત કર્યું છે, જેમ કે ગુનો, કરાર, નાગરિક અપ્રકૃત્ય અથવા તપનિર્માણનો અન્ય કોઈ વિષય જે મુદ્દા પર હોઈ શકે છે. પુરાવાનો નિયમ રેસ ગેસ્ટે ને સ્વીકારવાનો અને બીજા વચ્ચે થયેલા કૃત્યોને બાકાત રાખવાનો છે. નક્કી કરાયેલા કેસોમાંથી તારવી શકાય તેવા દ્રષ્ટાંતો દર્શાવે છે કે પત્નીનું નિવેદન: ઈજા પહોંચ્યા પછી તરત જ અને પોતાની જાતને કોઈ ફાયદો થાય તેવું કંઈ પણ વિચારવાનો સમય મળે તે પહેલાંનું, ગ્રાહ્ય ઠેરવવામાં આવ્યું હતું. ઈજાઓ પહોંચ્યા પછી તરત જ પીડિતાનું એવું નિવેદન કે આરોપીએ તે ઈજાઓ પહોંચાડી છે તે કલમ ૬ હેઠળ ગ્રાહ્ય ઠેરવવામાં આવ્યું હતું. આવેગની સ્થિતિ આવેગજન્ય હકીકત પૂરી થયા પછી પણ અસ્તિત્વમાં રહી શકે છે અને આ માનવ પરિબળ જ છે જે આવેગ હેઠળ કરવામાં આવેલા નિવેદનને આવેગજન્ય હકીકતની સાબિતીમાં ગ્રાહ્ય બનાવે છે. આ વિધાન, ઘટના પછીનું હોવા છતાં, હજુ પણ ગ્રાહ્ય રાખવામાં આવે છે કારણ કે હકીકતોના ન્યાયાધીશ એ ધારણાને સ્વીકારવા પ્રેરાય છે કે આવેગજન્ય હકીકતનો પ્રભાવ નિવેદન કરવામાં આવ્યું ત્યાં સુધી ચાલુ રહ્યો હતો, આવેગજન્ય હકીકત અને નિવેદન વચ્ચે સમયની નિકટતા હતી. કસોટી એ બનાવટની શક્યતા અથવા પોતાની જાતને ફાયદો થાય તેવું કંઈ

પણ વિચારવાની શક્યતાને બાકાત રાખવાની છે, જેનો અર્થ એ થાય છે કે નિવેદન અને હકીકત વચ્ચે નોંધપાત્ર સમકાલીનતા હતી, ભલે નિવેદન ઘટના દરમિયાન અથવા તેના તરત જ પહેલાં કે પછી કરવામાં આવ્યું હોય. જો હકીકતોના ન્યાયાધીશને ખાતરી થાય કે નિવેદન અને હકીકત વચ્ચેનો સમયગાળો, પછી ભલે તે ગમે તેટલો ઓછો હોય, બનાવટને સંભવિત બનાવે છે, તો નિવેદન રેસ ગેસ્ટે નો ભાગ બનતું અટકી જાય છે. તેનાથી વિપરીત, સમયગાળો, ટૂંકો નથી, પરંતુ એવો છે જે એવા અનુમાનના તારણની મંજૂરી આપે છે કે નિવેદનકર્તા હજુ પણ હકીકતના આવેગ હેઠળ હતો, તો નિવેદન રેસ ગેસ્ટે નો ભાગ બનશે.

૨૦. ભારતીય પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૬ ની આવશ્યકતા એ છે કે નિવેદન કૃત્યની સાથે સમકાલીન અથવા તેના તરત જ પછી કરવામાં આવ્યું હોવું જોઈએ, અને તે ભૂતકાળની ઘટનાઓનું વર્ણન બને અથવા બનાવટ/ગોઠવણ કરવાનો સમય મળે તેટલા સમયગાળા પછીનું ન હોવું જોઈએ. તેથી, એ ફલિત થાય છે કે પીડિતા દ્વારા તેની માતાને કરવામાં આવેલા નિવેદનો સ્વયંભૂ હતા. તે નિવેદનો ત્યારે કરવામાં આવ્યા હતા જ્યારે તે તેની સાથે ઘટેલી ઘટનાના ઉત્તેજના/આવેગ હેઠળ હતી. તે ખૂબ જ ડરેલી હતી અને રડી રહી હતી. આ નિવેદનો પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૬ અને કલમ ૮, ડ્રષ્ટાંત (J) હેઠળ ચોક્કસપણે ગ્રાહ્ય (admissible) રહેશે. એવી પરિસ્થિતિઓ ઉદ્ભવી શકે છે જ્યાં નિવેદન કલમ ૬ હેઠળ ગ્રાહ્ય ન

હોવા છતાં, કલમ ૮ હેઠળ વર્તણૂકના પુરાવા તરીકે અથવા કલમ ૧૫૭ હેઠળ સાક્ષીની જુબાનીને સમર્થન આપતા પૂર્વ નિવેદન તરીકે ગ્રાહ્ય બની શકે છે. એવું કહી શકાય કે પીડિતાનું તેની માતાને કરાચેલું નિવેદન પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૬ અને ૮ હેઠળ ગ્રાહ્ય છે. છતાં, અમે ઉમેરીએ છીએ કે જો આ નિવેદનને કલમ ૬ હેઠળ ધ્યાનમાં લેવામાંથી બાકાત રાખવામાં આવ્યું હોત, તો પણ તે પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૫૭ હેઠળ ચોક્કસપણે ગ્રાહ્ય બનત.

૨૧. હવે અમે વિચારણા કરવા તરફ આગળ વધીએ છીએ કે શું આપણે બાળ સાક્ષી તરીકે પીડિતાની જુબાનીને સમગ્ર રીતે સ્વીકારવી જોઈએ અને આરોપીને દુષ્કર્મના ગુના માટે દોષિત ઠેરવવો જોઈએ કે કેમ.

૨૨. અમે રેકૉર્ડ પરના પુરાવાઓ—મૌખિક તેમજ દસ્તાવેજી—નું મૂલ્યાંકન કરવા તરફ આગળ વધીએ તે પહેલાં, અમે કાયદાની સ્થિતિ અંગે સ્પષ્ટ ખ્યાલ આપી શકીએ છીએ.

૨૩. દુષ્કર્મના કેસોમાં, કાયદો સમર્થનની માંગ કરતો નથી અને તેથી, જો પીડિતાના પુરાવા પર વિશ્વાસ કરવામાં આવે, તો માત્ર તેણીની જુબાનીના આધારે આરોપીને દોષિત ઠેરવવામાં કોઈ બાધ નથી. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, એવો કોઈ કાયદો નથી કે જે પીડિતાના નિવેદન પર પગલાં લેતા પહેલા સમર્થનની આવશ્યકતા રાખે. અસંદિગ્ધપણે, પીડિતા એ એક સક્ષમ સાક્ષી છે (જુઓ પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૧૮). તે પુરાવા અધિનિયમની

કલમ ૧૩૩ ના ક્ષેત્રમાં ગુનાની ભાગીદાર નથી. આમ, તેના નિવેદનને પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૧૪-બી (૧૧૪-એ) ના અર્થમાં સમર્થનની જરૂર નથી, જે જોગવાઈ કરે છે કે ગુનાનો ભાગીદાર જ્યાં સુધી મહત્વપૂર્ણ વિગતોમાં સમર્થિત ન થાય ત્યાં સુધી વિશ્વાસપાત્ર નથી. પીડિતા અન્ય કોઈ ગુનાના પીડિતની જેમ જ એક પીડિત છે. તેથી, તેણીના નિવેદનને તે જ મહત્વ આપવાનું છે જે ઇજાગ્રસ્ત વ્યક્તિના નિવેદનને આપવામાં આવે છે. તેથી, જો પીડિતાનું નિવેદન એ મુદ્દા પર એકદમ સ્પષ્ટ અને અસંદિગ્ધ હોય કે કોણે તેની સાથે દુષ્કર્મ આચર્યું છે, તો પછી કોઈ પણ તરફથી કોઈ પણ સમર્થન વિના, આ નિવેદન દોષસિદ્ધિનો આધાર કેમ ન બની શકે તેનું કોઈ કારણ નથી. આમ, તેના નિવેદનની તપાસ અન્ય કોઈ પણ સાક્ષીના નિવેદનની જેમ જ કરવાની છે અને જો તેમાં સત્યતા જણાય અને જો તે વિશ્વાસ જગાડે, તો અદાલતો તેના પર આધાર રાખવા માટે બંધાયેલી રહેશે. તે સ્થિતિમાં, તેમણે સમર્થન શોધવાની જરૂર નથી. આ બાબતનો બીજો એક પાસું પણ છે. છેડતી અને દુષ્કર્મ જેવા ગુનાઓ છૂપી રીતે કરવામાં આવે છે. વર્તમાન કેસની જેમ આરોપીઓ હંમેશા આ પ્રકારના ગુનાઓ કરવા માટે એકાંત જગ્યાઓની શોધમાં હોય છે જ્યાં જનતાની અવારજવાર ન હોય. આમ, મોટાભાગે, આવી પરિસ્થિતિઓમાં પીડિતાની જુબાનીને સમર્થન આપવા માટે અન્ય કોઈ પ્રત્યક્ષદર્શી સાક્ષી ઉપલબ્ધ થશે નહીં.

૨૪. સર્વોચ્ચ અદાલતના તેમના લોર્ડશીપ દ્વારા સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર વિરુદ્ધ

ચંદ્રપ્રકાશ કેવલચંદ જૈન, (૧૯૯૦) ૧ એસસીસી ૫૫૦: (૧૯૯૦) કિ. એલ.જે. ૮૮૯ માં કરાયેલા અવલોકનોથી અમારા આ મંતવ્યને બળ મળે છે, જેમાં માનનીય ન્યાયમૂર્તિ અહમદી સાહેબે કોર્ટ વતી અવલોકન કરતા નીચે મુજબ જણાવ્યું હતું:

“તાજેતરના ભૂતકાળમાં જાતીય શોષણના કેસોની સંખ્યામાં વધારો, ખાસ કરીને કસ્ટડીમાં છેડતી અને દુષ્કર્મના કેસોને ધ્યાનમાં રાખીને, જો એવી કોઈ કલ્પના અસ્તિત્વમાં હોય તો તેને દૂર કરવી યોગ્ય રહેશે કે જાતીય હિંસાનો ભોગ બનેલી મહિલાની જુવાનીને દુર્લભમાંથી દુર્લભ કિસ્સાઓને બાદ કરતાં સામાન્ય રીતે મહત્વપૂર્ણ વિગતોમાં સમર્થિત કરવી જ જોઈએ. દુર્લભમાંથી દુર્લભ કિસ્સાઓને બાદ કરતાં સમર્થનનો આગ્રહ રાખવો એટલે કે અન્ય વ્યક્તિ વાસનાનો ભોગ બનેલી મહિલાને ગુનાના ભાગીદાર સમાન ગણવી અને તે રીતે નારીત્વનું અપમાન કરવું. મહિલાને એ કહેવું કે તેની દુઃખભરી વાર્તા પર વિશ્વાસ કરવામાં આવશે નહીં જ્યાં સુધી તેને ગુનાના ભાગીદારની જેમ મહત્વપૂર્ણ વિગતોમાં સમર્થન ન મળે, તે તો જખમ પર મીઠું ભભરાવવા સમાન હશે. આપણો સમાજ જાતીય વર્તણૂકની બાબતમાં રૂઢિચુસ્ત સમાજ છે. આપણો સમાજ કેટલાક પશ્ચિમી અને યુરોપિયન દેશોની જેમ સ્વચ્છંદી સમાજ નથી. જાહેર જીવનમાં આપણું શિષ્ટાચાર અને નૈતિકતાનું ધોરણ તે દેશો જેવું નથી. જો કે, એ દુર્ભાગ્યપૂર્ણ છે કે આપણા દેશમાં નારીત્વ પ્રત્યેનો આદર ઘટી રહ્યો છે અને છેડતી તથા દુષ્કર્મના કેસો

સતત વધી રહ્યા છે..... અદાલતોએ એ પણ સમજવું જોઈએ કે સામાન્ય રીતે એક મહિલા, અને તેમાંય ખાસ કરીને એક યુવાન છોકરી, પોતાની ચારિત્ર્ય શુદ્ધતા અંગે ખોટો આરોપ લગાવીને પોતાની પ્રતિષ્ઠા દાવ પર લગાવશે નહીં.”.

૨૫. આ જ મંતવ્ય કરનેલ સિંહ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ એમ.પી., (૧૯૯૫) ૬ જેટી (એસસી) ૪૩૭: (એ.આઈ.આર. ૧૯૯૫, એસસી ૨૪૭૨) ના પેરા ૮ માં પુનરાવર્તિત કરવામાં આવ્યું હતું.

૨૬. ભરવાડા ભોગીનભાઈ હીરજીભાઈ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત, AIR ૧૯૮૩ SC ૭૫૩ : ૧૯૮૩ ક્રિ. એલ.જે. ૧૦૯૬ માં સર્વોચ્ચ અદાલતે આ મુજબ અવલોકન કર્યું હતું (AIR ના પૃષ્ઠ ૭૫૬ પર): "દુષ્કર્મના કેસમાં દોષસિદ્ધિ માટે સમર્થન એ શરત નથી. ભારતીય વાતાવરણમાં, સમર્થનના અભાવે જાતીય હુમલાની પીડિતાની જુબાની પર કાયદાકીય નિયમ તરીકે કાર્ય કરવાનો ઈનકાર કરવો એ જખમ પર મીઠું ભભરાવવા સમાન છે. દુષ્કર્મ કે જાતીય છેડતીની ફરિયાદ કરતી છોકરી કે મહિલાના પુરાવાને શંકા, અવિશ્વાસ કે અંદેશાથી ભરેલા ચશ્માથી શા માટે જોવો જોઈએ? તેમ કરવું એ પુરુષપ્રધાન સમાજમાં પુરુષ પ્રભુત્વના આરોપને વાજબી ઠેરવવા સમાન છે. (AIR ના પૃષ્ઠ ૭૫૭ પર)

ભારતના પરંપરાગત અને બિન-સ્વચ્છંદી સમાજમાં એક છોકરી કે મહિલા પોતાની ચારિત્ર્ય શુદ્ધતા પર દાગ લગાડે તેવી કોઈ ઘટના ઘટી

હોવાનું સ્વીકારવામાં પણ અત્યંત અચકાશે. તે સમાજ દ્વારા બહિષ્કૃત થવાના અથવા પોતાના પરિવારના સભ્યો, સગાંઓ, મિત્રો અને પડોશીઓ સહિત સમાજ દ્વારા નીચા બતાવવામાં આવવાના જોખમથી સભાન હશે. તે પોતાના પતિ અને નજીકના સગાંઓના પ્રેમ અને આદર ગુમાવવાનું અને તેનું વૈવાહિક ઘર અને સુખ છીનવાઈ જવાનું જોખમ ઉઠાવશે. જો તે અવિવાહિત હોય, તો તે આશંકા રાખશે કે કોઈ પ્રતિષ્ઠિત કે સ્વીકાર્ય પરિવારમાંથી યોગ્ય સગાઈ મેળવવી મુશ્કેલ બનશે. આ અને આવા સમાન પરિબલોને ધ્યાનમાં રાખીને પીડિતો અને તેમના સગાંઓ ગુનેગારને સજા અપાવવા માટે બહુ આતુર હોતા નથી. અને જ્યારે આ ત્રાહી પરિબલો હોવા છતાં ગુનો પ્રકાશમાં લાવવામાં આવે છે, ત્યારે એક આંતરિક ખાતરી હોય છે કે આરોપ સાચો છે, બનાવટી નહીં."

૨૭. સર્વોચ્ચ અદાલતના ઉપરોક્ત ટાંકેલા અવલોકનો પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે કાયદો સમર્થનની માંગ કરતો નથી અને તેથી, જો પીડિતાના પુરાવા પર વિશ્વાસ કરવામાં આવે તો માત્ર તેણીની જુબાનીના આધારે આરોપીને દોષિત ઠેરવવામાં કોઈ બાધ નથી.

૨૮. રમેશ્વર કલ્યાણ સિંહ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ રાજસ્થાન, AIR ૧૯૫૨ SC ૫૪ : ૧૯૫૨ કિ. એલ.જે. ૫૪૭ એવો કેસ છે જ્યાં આરોપી રમેશ્વર પર આઠ વર્ષની નાની વયની છોકરી પર દુષ્કર્મ આચરવાનો આરોપ હતો. તે કેસમાં, દુષ્કર્મના કેસમાં આરોપીની દોષસિદ્ધિ માત્ર પીડિતાની અસમર્થિત જુબાની

પર આધારિત હોવા માત્રથી ગેરકાયદેસર બને છે કે કેમ તે મુદ્દા પર વિચાર કરતી વખતે, સર્વોચ્ચ અદાલતે આ મુજબ ચુકાદો આપ્યો હતો (AIR ના પૃષ્ઠ ૫૭ પર):

"જે નિયમ, કેસો અનુસાર કાયદાના નિયમ તરીકે દ્રઢ થયો છે, તે એવો નથી કે દોષસિદ્ધિ થઈ શકે તે પહેલાં સમર્થન આવશ્યક છે, પરંતુ ડહાપણના વિષય તરીકે સમર્થનની જરૂરિયાત (સિવાય કે પરિસ્થિતિઓ તેને મુક્ત કરવી સુરક્ષિત બનાવે) ન્યાયાધીશના મનમાં હોવી જોઈએ, અને જ્યુરીના કેસોમાં ચાર્જમાં તેનું સ્થાન હોવું જોઈએ, તે પહેલાં સમર્થન વિનાની દોષસિદ્ધિ ટકાવી શકાય. બાળકની નાની વય, કેસમાં દેખાતી અન્ય પરિસ્થિતિઓ સાથે મળીને, જેમ કે તેનું વર્તન, શીખવવામાં આવ્યાની અસંભવિતતા વગેરે, સમર્થન જરૂરી બનાવી શકે છે પરંતુ તે દરેક કેસમાં હકીકતનો પ્રશ્ન છે. કાયદાનો એકમાત્ર નિયમ એ છે કે ડહાપણનો આ નિયમ ન્યાયાધીશ કે જ્યુરી, જે પણ હોય, તેના મનમાં હોવો જોઈએ અને તેના દ્વારા સમજવો અને મૂલવવો જોઈએ. એવો કોઈ વ્યવહારુ નિયમ નથી કે દોષસિદ્ધિ કાયમ રહે તે પહેલાં દરેક કેસમાં સમર્થન હોવું જ જોઈએ."

૨૯. શેખ ઝાકિર વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ બિહાર, AIR ૧૯૮૩ SC ૯૧૧ : ૧૯૮૩ ક્રિ. એલ.જે. ૧૨૮૫ માં, સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે જો દોષસિદ્ધિ કોઈ પણ સમર્થન વિના પીડિતાના પુરાવાના આધારે હોય તો તે માત્ર તે જ એક કારણસર ગેરકાયદેસર બનશે નહીં.

૩૦. પુરાવા અધિનિયમની કલમ ૧૫૭ જોગવાઈ કરે છે:

"સાક્ષીની જુબાનીને સમર્થન આપવા માટે, આવા સાક્ષી દ્વારા તે હકીકત ઘટી તે સમયે અથવા તેની આસપાસના સમયે, અથવા તે હકીકતની તપાસ કરવા માટે કાયદેસર રીતે સક્ષમ કોઈ સત્તાધિકારી સમક્ષ તે જ હકીકત સંબંધિત કરવામાં આવેલું કોઈ પણ પૂર્વ નિવેદન સાબિત કરી શકાશે."

૩૧. રમેશ્વર સિંહના કેસમાં (સુપ્રા), આશરે આઠ વર્ષની પીડિતા છોકરીનું ઘટનાના આશરે ચાર કલાક પછી તેની માતા સમક્ષ તેના પર થયેલા દુષ્કર્મ અંગેનું નિવેદન સમર્થનકારી પુરાવા તરીકે સ્વીકારવામાં આવ્યું હતું. વિલંબનું કારણ એ હતું કે જ્યારે પીડિતા છોકરી ઘરે ગઈ ત્યારે તેની માતા ઘરે ન હતી. તે સંદર્ભમાં સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા "તે સમયે અથવા તેની આસપાસના સમયે"ની શરત પર વિચાર કરવામાં આવ્યો હતો અને આવી વિચારણા પર સર્વોચ્ચ અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે મુખ્ય કસોટી એ છે કે શું નિવેદન કેસના સંજોગોમાં વાજબી રીતે અપેક્ષિત હોય તેટલું વહેલું અને શીખવવાની કે મનઘડંત વાર્તા બનાવવાની તક મળે તે પહેલાં કરવામાં આવ્યું હતું કે કેમ.

૩૨. વૈધકીય પુરાવાનું મૂલ્યાંકન કરતી વખતે અદાલતનો અભિગમ શો હોવો જોઈએ તે ચિમનભાઈ ઉકાભાઈ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત, AIR ૧૯૮૩ SC ૪૮૪ : ૧૯૮૩ ક્રિ. એલ.જે. ૮૨૨ ના AIR ના પૃષ્ઠ ૪૮૭ પર સર્વોચ્ચ અદાલતના નીચે મુજબના અવલોકનો દર્શાવવામાં આવ્યું છે:

"સામાન્ય રીતે, વૈધકીય પુરાવાનું મૂલ્ય માત્ર સમર્થનકારી હોય છે. તે

સાબિત કરે છે કે ઈજાઓ કથિત રીતે આચરવામાં આવી હોય તે રીતે થઈ શકી હોત અને તેનાથી વધુ કંઈ નહીં. બચાવ પક્ષ વૈધકીય પુરાવાનો જે ઉપયોગ કરી શકે છે તે એ સાબિત કરવાનો છે કે ઈજાઓ કથિત રીતે આચરવામાં આવેલી રીત મુજબ થવાની કોઈ શક્યતા ન હતી અને તે રીતે પ્રત્યક્ષદર્શી સાક્ષીઓને અવિશ્વસનીય ઠેરવવા. જો કે, જ્યાં સુધી વૈધકીય પુરાવા પોતે એટલી હદે ન જાય કે તે પ્રત્યક્ષદર્શી સાક્ષીઓ દ્વારા દર્શાવવામાં આવેલી રીત મુજબ ઈજાઓ થવાની તમામ શક્યતાઓને સંપૂર્ણપણે નકારી કાઢે, ત્યાં સુધી પ્રત્યક્ષદર્શી સાક્ષીઓ અને વૈધકીય પુરાવા વચ્ચેની કથિત અસંગતતાના આધારે પ્રત્યક્ષદર્શી સાક્ષીઓની જુબાનીને ફગાવી શકાય નહીં."

૩૩. સર્વોચ્ચ અદાલતે સૂર્યનારાયણ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ કાર્પોરેટ, ૨૦૦૧ ક્રિ. એલ.જે. ૭૦૫ માં નીચે મુજબ ઠરાવ્યું છે (પેરા ૫ થી ૭):--

"સ્વીકાર્યપણે, ભવ્યા (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૨), જે ઘટના સમયે આશરે ચાર વર્ષની વયની હતી, તે એકમાત્ર પ્રત્યક્ષદર્શી સાક્ષી છે જેને યોગ્ય રીતે સોગંદ આપવામાં આવ્યા ન હતા. ઘટનાનો સમય અને સ્થળ તથા કેસના આનુષંગિક સંજોગો અન્ય કોઈ વ્યક્તિ પ્રત્યક્ષદર્શી સાક્ષી હોવાની કોઈ શક્યતા સૂચવતા નથી. બાળ સાક્ષીના પુરાવાને માત્ર બાળ વયના આધારે અસ્વીકાર કરી શકાય નહીં, પરંતુ કોર્ટે, હાપણના નિયમ તરીકે, આવા પુરાવાઓને બારીક તપાસ સાથે ધ્યાનમાં લેવા જરૂરી છે અને વિધાનોની

ગુણવત્તા અને તેની વિશ્વસનીયતા વિશે ખાતરી થયા પછી જ બાળ સાક્ષીના નિવેદનને સ્વીકારીને દોષસિદ્ધિનો આધાર બનાવવો જોઈએ. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ર ની જુબાની માત્ર તેણી કિશોર વયની હોવાના આધારે રદબદલ કરી શકાય નહીં. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ર એક બાળ સાક્ષી હોવાની હકીકત અદાલત પાસે તેણીના પુરાવાની કાળજી અને સાવચેતીપૂર્વક તપાસ કરવાની માંગ કરે છે. જો તે કોસ-એક્ઝામિનેશનની કસોટીમાં ખરી ઊતરે અને તેણીના પુરાવામાં કોઈ ખામી ન હોય, તો પ્રોસિક્યુશન માત્ર તેણીની જુબાનીના આધારે દોષસિદ્ધિનો વાજબી દાવો કરી શકે છે, બાળ સાક્ષીની જુબાનીનું સમર્થન એ કાયદાનો નિયમ નથી પરંતુ સાવચેતી અને ડહાપણનું માપદંડ છે. બાળ સાક્ષીના નિવેદનમાં કેટલીક અસંગતતાઓ જુબાનીને ફગાવી દેવાનો આધાર બની શકે નહીં. જુબાનીમાં અસંગતતાઓ, જો મહત્વપૂર્ણ વિગતોમાં ન હોય તો, બાળ સાક્ષીની જુબાનીને વધુ વિશ્વસનીયતા આપશે, જે સામાન્ય સંજોગોમાં તેણે જે જોયું છે તેને તેણે જે જોયું હોવાની કલ્પના કરી છે તેની સાથે મિશ્રિત કરવાનું પસંદ કરશે. બાળ સાક્ષીના પુરાવાની પ્રશંસા કરતી વખતે અદાલતોએ બાળકને શીખવવામાં આવ્યું હોવાની શક્યતાને નકારી કાઢવી જરૂરી છે. બાળક સાક્ષીને શીખવવામાં આવ્યું હોવાના કે પ્રોસિક્યુશનના છૂપા હેતુઓ માટે તેનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હોવાના કોઈ આરોપના અભાવે, અદાલત પાસે આરોપીને દોષિત કે નિર્દોષ ઠેરવવાના હેતુઓ માટે આવા સાક્ષીની વિશ્વાસ

જગાડનારી જુબાની પર આધાર રાખવા સિવાય અન્ય કોઈ વિકલ્પ નથી.

આ કોર્ટે પંચી વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ યુ.પી., (૧૯૯૮) ૭ એસસીસી ૧૭૭ : ૧૯૯૮ એઆઈઆર એસસીડબલ્યુ ૨૭૭૭ : એઆઈઆર ૧૯૯૮ એસસી ૨૭૨૬ : ૧૯૯૮ ક્રિ. એલ.જે. ૪૦૪૪ : ૧૯૯૮ અલ્હાબાદ એલ.જે. ૨૦૧૮ માં ઠરાવ્યું હતું કે બાળ સાક્ષીના પુરાવાનું મૂલ્યાંકન વધુ કાળજીપૂર્વક અને વધુ સાવચેતી સાથે થવું જોઈએ કારણ કે બાળક અન્ય લોકો તેને જે કહે છે તેનાથી પ્રભાવિત થવાની શક્યતા ધરાવે છે અને આમ તે શીખવવાનો સરળ ભોગ બને છે. બાળ સાક્ષીના પુરાવા પર આધાર રાખતા પહેલા તેને પૂરતું સમર્થન મળવું જોઈએ કારણ કે સમર્થનનો નિયમ કાયદા કરતાં વ્યવહારિક ડહાપણનો છે (જુઓ પ્રકાશ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ એમ.પી. (૧૯૯૨) ૪ એસસીસી ૨૨૫ : ૧૯૯૨ એઆઈઆર એસસીડબલ્યુ ૨૫૮૨ : એઆઈઆર ૧૯૯૩ એસસી ૬૫ : ૧૯૯૨ ક્રિ. એલ.જે. ૩૭૦૩. બેબી કંડાયનથી વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ કેરળ, ૧૯૯૩ સપ્લી. (૩) એસસીસી ૬૬૭: ૧૯૯૩ એઆઈઆર એસસીડબલ્યુ ૨૧૯૨ : એઆઈઆર ૧૯૯૨ એસસી ૨૨૭૫ : ૧૯૯૩ ક્રિ. એલ.જે. ૨૬૦૫ રાજા રામ ચાદવ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ બિહાર, (૧૯૯૧) ૯ એસસીસી ૨૮૭ : ૧૯૯૬ એઆઈઆર એસસીડબલ્યુ ૧૮૮૨ : એઆઈઆર ૧૯૯૬ એસસી ૧૬૧૩ : ૧૯૯૬ ક્રિ. એલ.જે. ૨૩૦૭; દત્ત રામરાવ સખારે વિ. સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર, (૧૯૮૭) ૫ એસસીસી ૩૪૧.

આ જ અસરનો ચુકાદો સ્ટેટ ઓફ યુ.પી. વિરુદ્ધ અશોક દીક્ષિત, (૨૦૦૦)

૩ એસસીસી ૭૦ : ૨૦૦૦ એઆઈઆર એસસીડબલ્યુ ૫૪૮ : એઆઈઆર ૨૦૦૦ એસસી ૧૦૬૬ : ૨૦૦૦ ક્રિ. એલ.જે. ૧૪૩૬ : ૨૦૦૦ અલ્હાબાદ એલ.જે. ૭૦૦ માં છે."

૩૪. સર્વોચ્ચ અદાલતના ઉપરોક્ત નિર્ણયને ધ્યાનમાં રાખીને, પીડિતા માત્ર એક બાળક છે તે એકમાત્ર આધાર પર તેના પુરાવાને રદબદલ કરી શકાય નહીં. માત્ર કાનૂની જરૂરિયાત એ છે કે બાળ સાક્ષીના પુરાવાનું અત્યંત કાળજીપૂર્વક મૂલ્યાંકન થવું જોઈએ જે વર્તમાન કેસમાં કરવામાં આવી રહ્યું છે.

૩૫. સર્વોચ્ચ અદાલતે અમાન કુમાર અને અન્ય વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ હરિયાણા, (૨૦૦૪) ૪ એસસીસી ૩૭૯ ના કેસમાં પેરા-૫ થી ૧૧ માં આ મુજબ અવલોકન કર્યું હતું:

"૫. એ સુસ્થાપિત છે કે દુષ્કર્મના ગુનાનો ભોગ બનેલી હોવાની ફરિયાદ કરતી પીડિતા ગુના પછી ગુનાની ભાગીદાર નથી. એવો કોઈ કાયદાનો નિયમ નથી કે મહત્વપૂર્ણ વિગતોમાં સમર્થન વિના તેણીની જુબાની પર પગલાં લઈ શકાય નહીં. તે ઈજાગ્રસ્ત સાક્ષી કરતાં વધુ ઉચ્ચ સ્થાન પર છે. પછીના કિસ્સામાં, શારીરિક સ્વરૂપ પર ઈજા હોય છે, જ્યારે પહેલાના કિસ્સામાં તે શારીરિક તેમજ માનસિક અને ભાવનાત્મક બંને હોય છે. જો કે, જો હકીકતોની અદાલતને પીડિતાના સંસ્કરણને તેના મોં પર સ્વીકારવું મુશ્કેલ લાગે છે, તો તે પ્રત્યક્ષ કે પરોક્ષ પુરાવા શોધી શકે છે જે તેણીની

જુબાનીને આશ્વાસન આપે. ગુનાના ભાગીદારના સંદર્ભમાં સમજવામાં આવતા સમર્થનથી ઓછું આશ્વાસન પણ પૂરતું રહેશે.

૬. દુષ્કર્મનો ગુનો ભારતીય દંડ સંહિતાના પ્રકરણ ૧૬ માં આવે છે. તે માનવ શરીરને અસરકર્તા ગુનો છે. તે પ્રકરણમાં, "જાતીય ગુનાઓ" માટે એક અલગ મથાળું છે, જેમાં કલમ ૩૭૫, ૩૭૬, ૩૭૬ A, ૩૭૬ B, ૩૭૬ C અને ૩૭૬ D નો સમાવેશ થાય છે. "દુષ્કર્મ" ની વ્યાખ્યા કલમ ૩૭૫ માં આપવામાં આવી છે. કાયદાકીય સુધારા અધિનિયમ, ૧૯૮૩ દ્વારા કલમ ૩૭૫ અને ૩૭૬ માં નોંધપાત્ર ફેરફારો કરવામાં આવ્યા હતા, અને નવા કાયદા દ્વારા કેટલીક નવી કલમો એટલે કે ૩૭૬ A, ૩૭૬ B, ૩૭૬ C અને ૩૭૬ D દાખલ કરવામાં આવી હતી. કરવામાં આવેલા આ ઝડપી અને વ્યાપક ફેરફારો મહિલાની ગરિમાને અસર કરતા દુષ્કર્મના ગુનાને સખત હાથે ડામી દેવાના કાયદાકીય આશયને દર્શાવે છે. તેના સૌથી સરળ શબ્દોમાં દુષ્કર્મનો ગુનો એ 'બળ, ભય કે કપટ દ્વારા, સંમતિ વિના સ્ત્રીનું શોષણ' અથવા 'સ્ત્રીની ઈચ્છા વિરુદ્ધ બળપૂર્વક તેની સાથે જાતીય સંબંધ બાંધવો' છે. 'દુષ્કર્મ' ત્યારે થાય છે જ્યારે કોઈ પુરુષ બળપૂર્વક અને સ્ત્રીની ઈચ્છા વિરુદ્ધ તેની સાથે જાતીય સંબંધ બાંધે છે; અથવા વધુ પૂર્ણ રીતે વ્યક્ત કર્યા મુજબ, 'દુષ્કર્મ એ અમુક ચોક્કસ વર્ષોથી વધુ વયની કોઈ પણ સ્ત્રીની ઈચ્છા વિરુદ્ધ, અથવા તે વયથી નાની વયની બાલિકા/સ્ત્રી બાળકની ઈચ્છા સાથે કે વિરુદ્ધ જાતીય સંબંધ બાંધવો છે'. દુષ્કર્મના આરોપમાં

આવશ્યક શબ્દો 'દુષ્કર્મ આચર્યું' અને 'જાતીય સંબંધ બાંધ્યો' છે; પરંતુ 'દુષ્કર્મ આચર્યું' શબ્દ વિના 'જાતીય સંબંધ બાંધ્યો' કે અન્ય કોઈ પરોક્ષ વાક્યપ્રયોગ કાનૂની અર્થમાં દુષ્કર્મ વ્યક્ત કરવા માટે પૂરતો નથી. દુષ્કર્મના ગુનામાં, 'જાતીય સંબંધ' નો અર્થ એ છે કે પુરુષના જનનાંગ દ્વારા સ્ત્રીના જનનાંગમાં કોઈપણ નાનામાં નાની હદ સુધીનું પ્રવેશ. ગુના અને ન્યાયના જ્ઞાનકોશ (ભાગ ૪, પૃષ્ઠ ૧૩૫૬) માં જણાવાયું છે કે ".....સહેજ પ્રવેશ પણ પૂરતો છે અને વીર્યપાત અનિવાર્ય નથી". ઈંગ્લેન્ડ અને વેલ્સના કાયદાકીય સંગ્રહ (ચોથી આવૃત્તિ) ભાગ ૧૨ માં જણાવાયું છે કે જાતીય સંભોગ સાબિત કરવા માટે સહેજ પણ પ્રવેશ પૂરતો છે. તે હિંસા સાથે, સ્ત્રીના અંગત શરીરનું અતિક્રમણ અને તમામ પ્રકારે એક અત્યાચાર છે. ગુનાના સ્વરૂપને કારણે જ તે ઉચ્ચ કક્ષાનું અત્યંત અધમ કૃત્ય છે.

૭. પ્રવેશ એ દુષ્કર્મના ગુના માટેની અનિવાર્ય શરત છે. પ્રવેશ થયો હોવાનું સ્થાપિત કરવા માટે, આરોપીના પુરુષત્વના અંગનો કોઈ ભાગ સ્ત્રીના ભાગ ઓછની અંદર હતો તે સાબિત કરવા માટે સ્પષ્ટ અને સચોટ પુરાવા હોવા જોઈએ, પછી ભલે તે ગમે તેટલો ઓછો હોય. તબીબી ક્ષેત્રમાં એ સુવિદિત છે કે જાતીય સંભોગ કર્યાના ચોવીસ કલાક પછી ત્વચાના મેલની તપાસનું તમામ મહત્વ નાશ પામે છે. દુષ્કર્મના કેસોમાં, જો પુરુષ અંગનો આગળનો ભાગ ત્વચાના મેલથી ઢંકાયેલો હોય, તો તે તાજેતરના સંપૂર્ણ પ્રવેશની શક્યતાને નકારી કાઢે છે. જો આરોપીની સુંગત ન થઈ હોય, તો તે ભાગની

આસપાસ ત્વચાના મેલની હાજરી એ પ્રવેશ ના થયો હોવાનો પુરાવો છે, કારણ કે કૃત્ય દરમિયાન તે ઘસાઈ જાય છે. જો ચોવીસ કલાકમાં સ્નાન કરવામાં ન આવે તો આ મેલ જમા થાય છે. દુષ્કર્મનો ગુનો બનવા માટે યોનિપટલનું ફાટવું કોઈપણ રીતે જરૂરી નથી. યોનિમુખમાં સહેજ પ્રવેશ પણ દુષ્કર્મનો ગુનો રચવા માટે પૂરતો છે અને યોનિપટલનું ફાટવું જરૂરી નથી. હિંસા સાથે કે હિંસા વિના યોનિમુખમાં પ્રવેશ એ યોનિમાં પ્રવેશ જેટલું જ દુષ્કર્મ છે. કાયદામાં માત્ર પ્રવેશના પુરાવાની જરૂર છે, અને યોનિપટલ અક્ષત રહેવા છતાં પણ આ થઈ શકે છે. પ્રવેશ થતાંની સાથે જ ગુનાહિત કૃત્ય પૂર્ણ થાય છે. એ સુસ્થાપિત છે કે પીડિતાને ગુનાની ભાગીદાર ગણી શકાય નહીં અને તેથી તેણીની જુબાનીને દુષ્કર્મના ગુનામાં ભાગીદારની જુબાની સમાન ગણી શકાય નહીં. જનનાંગોની તપાસમાં, યોનિપટલની સ્થિતિ સૌથી વધુ વિશ્વસનીય ચાવી આપે છે. યોનિપટલની તપાસ કરતી વખતે, તારણોને કોઈ મહત્વ આપતા પહેલા અમુક શારીરિક લાક્ષણિકતાઓ યાદ રાખવી જોઈએ. યોનિપટલનો આકાર અને પોત અલગ-અલગ હોઈ શકે છે. આ ભિન્નતા, ક્યારેક ઈજા વિના પ્રવેશની મંજૂરી આપે છે. વિશિષ્ટ આકારના છિદ્ર અથવા વધેલી સ્થિતિસ્થાપકતાને કારણે આ શક્ય બને છે. બીજી તરફ, ક્યારેક યોનિપટલ વધુ મજબૂત, ઓછું સ્થિતિસ્થાપક હોય છે અને વહેલું ખેંચાઈ તથા ફાટી જાય છે. આમ સરખામણીમાં ઓછા બળપૂર્વકના પ્રવેશથી સામાન્ય રીતે બળપૂર્વકના પ્રયાસથી થતી ઈજાઓ ન

પણ થાય. યોનિપટલ સંબંધિત શારીરિક વિશેષતા જે વિચારણાને પાત્ર છે તે તેનું શારીરિક સ્થાન છે. યોનિપટલ પછી સકારાત્મક મહત્વમાં, પરંતુ વારંવારતામાં તેનાથી પણ વધુ, મોટા ભગોષ્ઠ પરની ઈજાઓ છે. આ, એટલે કે મોટો ભગોષ્ઠ, પુરુષ અંગ દ્વારા સામનો કરવામાં આવતા સૌથી પહેલા અંગો છે. આરોપી દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાયેલા બળ અને પીડિતા દ્વારા કરાયેલા પ્રતિકારના આધારે તેઓ બળપૂર્વકના પ્રહારોનો ભોગ બને છે. વધુમાં, શરીર પર અન્યત્ર ઈજાના નિશાનો માટે સ્ત્રીઓની તપાસ એ પુરાવાનો એક ખૂબ જ મહત્વપૂર્ણ ભાગ છે. દુષ્કર્મનો ગુનો બનવા માટે, વીર્યપાત અને યોનિપટલના ફાટવા સાથે અંગનો સંપૂર્ણ પ્રવેશ હોવો જરૂરી નથી. વીર્યપાત સાથે કે વીર્યપાત વિના યોનિમુખ અથવા ભગના મોટા ભગોષ્ઠની અંદર આંશિક પ્રવેશ પણ કાયદામાં વ્યાખ્યાયિત કર્યા મુજબ દુષ્કર્મનો ગુનો બનવા માટે પૂરતો છે. ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૭૬ હેઠળ સજાપાત્ર ગુનામાં પ્રવેશની ઊંડાઈ મહત્વની નથી.

૮. ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૫૧૧ સાથે વાંચતા કલમ ૩૭૬ ની લાગુ પડવા અંગેની દલીલ પર કાળજીપૂર્વક વિચારણા કરવાની જરૂર છે. દરેક ગુનામાં, પ્રથમ, ગુનો કરવાનો આશય હોય છે, બીજું, તે કરવાની તૈયારી હોય છે, ત્રીજું, તે કરવાનો પ્રયાસ હોય છે. જો ત્રીજો તબક્કો, એટલે કે પ્રયાસ સફળ થાય છે, તો ગુનો પૂર્ણ થાય છે. જો પ્રયાસ નિષ્ફળ જાય તો ગુનો પૂર્ણ થતો નથી, પરંતુ કાયદો તે કૃત્યનો પ્રયાસ કરનાર વ્યક્તિને સજા

કરે છે. કલમ ૫૧૧ એ અન્ય વિશિષ્ટ કલમો દ્વારા સજાપાત્ર ન બનાવાયેલા ગુનાઓ કરવાના પ્રયાસો સાથે કામ કરતી એક સામાન્ય જોગવાઈ છે. તે માત્ર મૃત્યુદંડની સજાપાત્ર જ નહીં પરંતુ કેદની સજાપાત્ર હોય તેવા તમામ ગુનાઓ કરવાના પ્રયાસોને સજાપાત્ર બનાવે છે. પ્રયાસને સજાપાત્ર બનાવવામાં આવે છે, કારણ કે દરેક પ્રયાસ, ભલે તે સફળ ન થાય, છતાં ભય પેદા કરે જ છે, જે પોતે જ એક નુકસાન છે, અને અપરાધ કરનારનો નૈતિક વાંક તેટલો જ છે જેટલો તે સફળ થયો હોત તો હોત. સજાને વ્યાજબી ઠેરવવા માટે નૈતિક વાંક નુકસાન સાથે જોડાયેલો હોવો જોઈએ. કારણ કે કૃત્ય આચરવામાં આવ્યું હોત તેટલું મોટું નુકસાન નથી, તેથી અડધી સજા આપવામાં આવે છે.

૯. ગુનેગાર પ્રથમ ગુનો કરવાનો આશય રાખે છે, પછી તે કરવા માટેની તૈયારી કરે છે અને ત્યારબાદ ગુનો કરવાનો પ્રયાસ કરે છે. જો પ્રયાસ સફળ થાય છે, તો તેણે ગુનો આચર્યો છે; જો તે તેના નિયંત્રણ બહારના કારણોસર નિષ્ફળ જાય છે, તો તેણે ગુનો કરવાનો પ્રયાસ કર્યો છે તેમ કહેવાય. ગુનો કરવાનો પ્રયાસ ત્યારે શરૂ થયો ગણાય જ્યારે તૈયારીઓ પૂર્ણ થાય અને ગુનેગાર ગુનો કરવાના આશય સાથે કંઈક કરવાનું શરૂ કરે છે જે ગુનો આચરવા તરફનું એક પગલું છે. જે ક્ષણે તે જરૂરી આશય સાથે કૃત્ય કરવાનું શરૂ કરે છે, તે ગુનો કરવાનો તેનો પ્રયાસ શરૂ કરે છે. 'પ્રયાસ' શબ્દ પોતે વ્યાખ્યાયિત નથી, અને તેથી તેને તેના સામાન્ય અર્થમાં લેવો જોઈએ.

કલમ ૫૧૧ ની જોગવાઈઓ બરાબર આ જ માંગે છે. ગુનો કરવાના પ્રયાસને તે કરવાના આશયથી; અને તે આચરવા માટે કરાયેલી તૈયારીથી અલગ પાડવાનો છે. ગુનો કરવાનો માત્ર આશય, જેની પાછળ કોઈ કૃત્ય ન હોય, તે ગુનો બની શકતો નથી. જ્યાં સુધી કોઈ બાહ્ય કૃત્ય ન હોય જે દર્શાવે કે તેની દિશામાં અથવા તેને પરિપક્વ કરવા અને અમલમાં મૂકવા તરફ પ્રગતિ થઈ છે ત્યાં સુધી ઈચ્છાને કૃત્ય માનવામાં આવશે નહીં. આશય એ પસંદગી સૂચવતા હેતુઓ પર વિચાર કર્યા પછી પસંદ કરેલા ઉદ્દેશ્ય તરફ વર્તનની દિશા છે. તૈયારીમાં ગુનો કરવા માટે જરૂરી સાધનો અથવા ઉપાયોની રચના અથવા ગોઠવણ કરવાનો સમાવેશ થાય છે. તે પ્રયાસથી વ્યાપકપણે અલગ છે જે તૈયારીઓ કર્યા પછી ગુનો કરવા તરફની સીધી પ્રવૃત્તિ છે. ગુનો કરવાની તૈયારી ફક્ત ત્યારે જ સજાપાત્ર છે જ્યારે તૈયારી કલમ ૧૨૨ (ભારત સરકાર સામે યુદ્ધ છેડવું) અને કલમ ૩૮૮ (ધાડ પાડવાની તૈયારી કરવી) હેઠળના ગુનાઓ કરવા માટેની હોય. માત્ર તૈયારી અને પ્રયાસ વચ્ચેની વિભાજક રેખા ક્યારેક પાતળી હોય છે અને દરેક કેસની હકીકતો પર નક્કી કરવાની હોય છે. તૈયારીની સરખામણીમાં પ્રયાસમાં દ્રઢ નિશ્ચયનું પ્રમાણ વધુ હોય છે.

૧૦. ગુનો કરવાનો પ્રયાસ એ એક કૃત્ય, અથવા કૃત્યોની શ્રેણી છે, જે અનિવાર્યપણે ગુનો કરવા તરફ દોરી જાય છે, સિવાય કે એવું કંઈક ઘટે જેને અટકાવવા માટે કૃત્ય કરનારે ન તો ધાર્યું હતું કે ન તો આશય રાખ્યો હતો.

પ્રયાસને ગુનાહિત યોજનાના અંશતઃ અમલમાં કરાયેલા કૃત્ય તરીકે વર્ણવી શકાય છે, જે માત્ર તૈયારી કરતાં વધુ છે, પરંતુ વાસ્તવિક પૂર્ણતાથી થોડું ઓછું પડે છે, અને પૂર્ણ કરવામાં નિષ્ફળતા સિવાય મૂળ ગુનાના તમામ તત્વો ધરાવે છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, પ્રયાસમાં ગુનો કરવાનો આશય રહેલો છે, જે તેના વાસ્તવિક અમલથી થોડો ઓછો પડે છે. પરિણામે તેને એવા કૃત્ય તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરી શકાય છે જે જો અટકાવવામાં ન આવ્યું હોત તો પ્રયાસ કરેલા કૃત્યના પૂર્ણ પરિણામમાં પરિણમ્યું હોત. કલમ ૫૧૧ માં આપેલા દ્રષ્ટાંતો માત્ર તૈયારી અને પ્રયાસના કિસ્સાઓ વચ્ચે તફાવત કરવાનો કાયદાકીય આશય સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે.

૧૧. દુષ્કર્મ કરવાના આશય સાથેના પ્રયાસ માટે આરોપીને દોષિત ઠેરવવા માટે, અદાલતે સંતોષ મેળવવો પડે કે આરોપીએ જ્યારે પીડિતાને પકડી, ત્યારે તેણે માત્ર તેણીના શરીર પર પોતાની કામવાસના સંતોષવાની ઈચ્છા રાખી ન હતી, પરંતુ તે તમામ સંજોગોમાં અને તેણીના કોઈ પણ પ્રતિકાર છતાં તેમ કરવાનો આશય રાખતો હતો. અશ્લીલ હુમલાઓને ઘણીવાર દુષ્કર્મના પ્રયાસ તરીકે વધારીને દર્શાવવામાં આવે છે. આરોપીનું વર્તન તમામ સંજોગોમાં અને તમામ પ્રતિકાર છતાં તેની કામવાસના સંતોષવાના નિશ્ચયનું સૂચક હતું તેવા નિષ્કર્ષ પર આવવા માટે સાધન-સામગ્રી અસ્તિત્વમાં હોવી જોઈએ. આસપાસના સંજોગો ઘણીવાર તે પાસા પર માર્ગદર્શક પ્રકાશ ફેંકે છે.

૩૬. સર્વોચ્ચ અદાલતે રાજકુમાર વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ એમ.પી., ૨૦૧૪ ના કેસમાં બાળ સાક્ષીના પુરાવાની ગ્રાહ્યતા અંગે સ્પષ્ટતા કરતા નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

“૮. કાયદાની આ એક સુસ્થાપિત કાનૂની દરખાસ્ત છે કે દરેક સાક્ષી જુબાની આપવા માટે સક્ષમ છે સિવાય કે કોર્ટ એવું માને કે નાની વય અથવા અતિશય વૃદ્ધાવસ્થા અથવા રોગ અથવા તેની માનસિક કે શારીરિક સ્થિતિના કારણે તેને પૂછવામાં આવેલા પ્રશ્નને સમજવાથી, અથવા બુદ્ધિગમ્ય જવાબો આપવાથી અટકાવવામાં આવ્યો છે. તેથી, અદાલતે સંજોગો પરથી એવો અભિપ્રાય બાંધવો પડે છે કે સાક્ષી સત્ય બોલવાની ફરજ સમજવા માટે સક્ષમ છે કે કેમ, અને વધુમાં બાળ સાક્ષીના કિસ્સામાં, અદાલતે એ ખાતરી કરવાની રહે છે કે સાક્ષીને શીખવવામાં આવ્યું ન હોય. આમ, બાળ સાક્ષીના પુરાવાનું વધુ કાળજીપૂર્વક અને વધુ સાવચેતી સાથે મૂલ્યાંકન થવું જોઈએ કારણ કે બાળક અન્ય લોકો તેને જે કહે છે તેનાથી પ્રભાવિત થવાની શક્યતા ધરાવે છે. ટ્રાયલ કોર્ટે એ ખાતરી કરવી જ જોઈએ કે બાળક સાચા કે ખોટા વચ્ચે ભેદ પારખવા માટે સક્ષમ છે કે કેમ અને તે તેને પ્રશ્નો પૂછીને જ સ્થાપિત કરી શકાય છે.

સ્ટેટ ઓફ મધ્યપ્રદેશ વિરુદ્ધ રમેશ અને અન્ય, (૨૦૧૧) માં, તેના અસંખ્ય ચુકાદાઓ પર વિચાર કર્યા પછી અદાલત નીચે મુજબના નિષ્કર્ષ પર આવી હતી:

“ઉપરોક્તને ધ્યાનમાં રાખીને, આ મુદ્દા પરના કાયદાને એ અસર સુધી સારાંશિત કરી શકાય છે કે બાળ સાક્ષીની જુબાની માટે સમર્થનની જરૂર પડી શકે છે, પરંતુ જો તેની જુબાની અદાલતમાં વિશ્વાસ જગાડે છે અને તેમાં કોઈ અતિશયોકિત કે સુધારો ન હોય, તો અદાલત તેના પુરાવા પર આધાર રાખી શકે છે. બાળ સાક્ષીના પુરાવાનું વધુ કાળજીપૂર્વક અને વધુ સાવચેતી સાથે મૂલ્યાંકન થવું જોઈએ કારણ કે તે શીખવવાનો સરળ ભોગ બને છે. જો રેકૉર્ડ પર એવા પુરાવા હોય જે દર્શાવે કે બાળકને શીખવવામાં આવ્યું છે, તો જ અદાલત તેના નિવેદનને અંશતઃ અથવા સંપૂર્ણપણે રદબદલ કરી શકે છે. જો કે, બાળકને શીખવવામાં આવ્યું હતું કે નહીં તે અંગેનું અનુમાન તેની જુબાનીની સામગ્રી પરથી લગાવી શકાય છે.” (જુઓ: સૂર્યનારાયણ વિ. સ્ટેટ ઓફ કલોર્નિડ, ૨૦૦૧): (૨૦૧૧).”

૩૭. સર્વોચ્ચ અદાલતે સ્ટેટ ઓફ પંજાબ વિ. ગુરમીત સિંહ, (૧૯૯૬) માં આ પાસા સાથે કામ કરતી વખતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું:

“અદાલતોએ પુરાવાનું મૂલ્યાંકન કરતી વખતે એ હકીકત પ્રત્યે જાગ્રત રહેવું જોઈએ કે દુષ્કર્મના કેસમાં, કોઈ પણ સ્વમાની મહિલા કોર્ટમાં માત્ર પોતાના સન્માન વિરુદ્ધ એવું અપમાનજનક નિવેદન કરવા આગળ આવશે નહીં જેવું કે તેના પર દુષ્કર્મ આચરવામાં સામેલ છે. જાતીય શોષણ સંબંધિત કેસોમાં, માની લીધેલી એવી બાબતો જેની પ્રોસિક્યુશનના કેસની સત્યતા પર કોઈ ભૌતિક અસર નથી અથવા પીડિતાના નિવેદનમાં અસંગતતાઓ હોય તો

પણ, જ્યાં સુધી આ અસંગતતાઓ ઘાતક સ્વરૂપની ન હોય ત્યાં સુધી, તેના લીધે અન્યથા વિશ્વસનીય પ્રોસિક્યુશન કેસને ફગાવી દેવાની મંજૂરી આપવી જોઈએ નહીં. સ્ત્રીઓની સહજ શરમાળ પ્રકૃતિ અને જાતીય હુમલાના અત્યાચારને છુપાવવાની વૃત્તિ એવા પરિબળો છે જે અદાલતોએ અણદેખા કરવા જોઈએ નહીં. આવા કેસોમાં પીડિતાની જુબાની અત્યંત મહત્વપૂર્ણ છે અને જ્યાં સુધી એવા મજબૂત કારણો ન હોય જે તેણીના નિવેદનના સમર્થન માટે શોધખોળ કરવાની જરૂરિયાત ઉભી કરે, ત્યાં સુધી અદાલતોને આરોપીને દોષિત ઠેરવવા માટે માત્ર જાતીય હુમલાની પીડિતાની જુબાની પર જ કાર્યવાહી કરવામાં કોઈ મુશ્કેલી પડવી જોઈએ નહીં જ્યાં તેણીની જુબાની વિશ્વાસ જગાડે છે અને વિશ્વસનીય જણાય છે. તેના પર આધાર રાખતા પહેલા તેના નિવેદનનું સમર્થન શોધવું, નિયમ તરીકે, આવા કેસોમાં જખમ પર મીઠું ભભરાવવા સમાન છે. દુષ્કર્મ કે જાતીય છેડતીની ફરિયાદ કરતી છોકરી કે મહિલાના પુરાવાને શંકા, અવિશ્વાસ કે અંદેશાથી શા માટે જોવો જોઈએ? પ્રોસિક્યુશનના પુરાવાની કદર કરતી વખતે અદાલત તેના ન્યાયિક વિવેકને સંતોષવા માટે તેના નિવેદનની થોડી ખાતરી શોધી શકે છે, કારણ કે તે એક એવી સાક્ષી છે જે તેના દ્વારા લગાવવામાં આવેલા આરોપના પરિણામમાં રસ ધરાવે છે, પરંતુ આરોપીની દોષસિદ્ધિનો આધાર બનાવવા માટે તેણીના નિવેદનના સમર્થનનો આગ્રહ રાખવાની કાયદાની કોઈ જરૂરિયાત નથી. જાતીય હુમલાની પીડિતાના પુરાવા લગભગ ઈજાગ્રસ્ત

સાક્ષીના પુરાવાની સમકક્ષ હોય છે અને એક હદ સુધી તે વધુ વિશ્વસનીય પણ હોય છે. જે રીતે ઘટનામાં અમુક ઈજા પામેલ સાક્ષી, જે ઈજા સ્વ-પ્રેરિત ન હોવાનું જણાય છે, તેને એ અર્થમાં સારો સાક્ષી માનવામાં આવે છે કે તે સાચા ગુનેગારને બચાવવાની સૌથી ઓછી શક્યતા ધરાવે છે, તે જ રીતે જાતીય ગુનાની પીડિતાના પુરાવા મોટા વજનને પાત્ર છે, સમર્થનનો અભાવ હોવા છતાં. સમર્થનકારી પુરાવા એ દુષ્કર્મના દરેક કેસમાં ન્યાયિક વિશ્વાસનું અનિવાર્ય અંગ નથી. પીડિતાની જુબાની પર ન્યાયિક નિર્ભરતા માટેની શરત તરીકે સમર્થન એ કાયદાની જરૂરિયાત નથી પરંતુ આપેલ સંજોગોમાં ડહાપણનું માર્ગદર્શન છે. એ ભૂલવું ન જોઈએ કે જાતીય હુમલાનો ભોગ બનેલી સ્ત્રી કે છોકરી ગુનાની ભાગીદાર નથી પરંતુ અન્ય વ્યક્તિની વાસનાનો ભોગ બનેલી છે અને તેણીને ગુનાની ભાગીદાર હોય તેમ ગણીને અમુક અંશે શંકા સાથે તેના પુરાવાની તપાસ કરવી અનુચિત અને અવાંચનીય છે. આપેલ હકીકતો અને સંજોગોના સમૂહમાંથી વાસ્તવિક વિવિધતા સાથે નિષ્કર્ષ તારવવાના હોય છે, મૃતાત્મા જેવી એકરૂપતા સાથે નહીં, રખેને કાયદાના નિયમ સ્વરૂપે આવી જડતા સાક્ષી જુલમ ફેલાવે અને ન્યાયનો ભોગ લેવાય. અદાલતો કોઈ જૂના પુરાણા સૂત્રને વળગી રહી શકે નહીં અને સમર્થનનો આગ્રહ રાખી શકે નહીં, ભલે સમગ્ર રીતે લેવામાં આવે તો જાતીય ગુનાની પીડિતા દ્વારા કહેવામાં આવેલો કેસ ન્યાયિક મનને સંભવિત લાગે."

૩૮. મદન લાલ વિ. સ્ટેટ ઓફ જે. એન્ડ કે.:(૧૯૯૭) માં, સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે અમે નથી માનતા કે પીડિતા સાચી સાક્ષી છે કે નહીં તે શોધવા માટે ક્રોસ-એક્ઝામિનેશનમાંથી એક વાક્ય ઉપાડીને તેના પુરાવાની તપાસ કરી શકાય. ઉપરોક્ત કેસમાં પણ, પીડિતા છોકરીની વય ૧૩ વષ ની હતી અને તેણે જણાવ્યું હતું કે યોનિમાં પ્રવેશ થયો હતો જ્યારે પીડિતાની તપાસ કરનાર ડોક્ટરે જણાવ્યું હતું કે તેના ગુપ્ત ભાગો પર હિંસાનું કોઈ નિશાન ન હતું અને યોનિપટલ અક્ષત હતું અને યોનિમાર્ગના સ્મીયરની તપાસ કરતા સ્લાઈડ પર કોઈ જીવંત કે મૃત શુક્રાણુ મળી આવ્યા ન હતા અને તેથી તેમણે અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે જાતીય સંભોગના પ્રયાસ અંગે કોઈ ચોક્કસ અભિપ્રાય આપી શકાય નહીં. તે પણ એક એવો કેસ હતો જ્યાં સેશન્સ જજ દ્વારા પસાર કરાયેલ નિર્દોષ છુટકારાનો હુકમ હાઈકોર્ટ દ્વારા રદ કરવામાં આવ્યો હતો. જ્યારે આરોપીને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૭૬ સાથે વાંચતા કલમ ૫૧૧ હેઠળના ગુના માટે દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યો હતો, ત્યારે સર્વોચ્ચ અદાલતે પીડિતાના પુરાવાનું પુનઃમૂલ્યાંકન કરતા નીચે મુજબ ઠરાવ્યું હતું:

“આમ પીડિતાના પુરાવાને સમગ્ર રીતે વાંચવાથી એ સ્પષ્ટ થાય છે કે આરોપીએ તેના અંગને પીડિતાની યોનિ સાથે ઘસ્યું હતું અને પ્રવેશ કરવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો પરંતુ પ્રવેશ કરવામાં સફળ થયો ન હતો અને આખરે પોતે સ્ખલિત થઈ ગયો હતો અને ગરમ વીર્ય પીડિતાની જાંઘો પર પડ્યું હતું.

પીડિતા દ્વારા કરવામાં આવેલું નિવેદન જેના પર શ્રી જૈને આધાર રાખ્યો હતો તે કદાચ તે નાની છોકરીની અજ્ઞાનતાના કારણે કરવામાં આવ્યું હોઈ શકે જે પ્રથમ વખત જાતીય સતામણીનો ભોગ બની રહી હતી અને તેને ઉપરોક્ત નિવેદનની તરત જ પહેલાં તેણે જે જણાવ્યું હતું તેનાથી અલગ રાખીને એકલું અટૂલું વાંચી શકાય નહીં. આપણી ચિંતાજનક વિચારણા આપ્યા પછી અને પીડિતાના પુરાવાની બારીક તપાસ કર્યા પછી અમે હાઈકોર્ટ સાથે સંમત છીએ કે તેણીનો પુરાવો એક સાચા સાક્ષીનો છે, જે એક ગ્રામીણ છોકરી સાથે ઘટેલી ઘટનાનો અહેવાલ આપે છે જે પોતાના શાળાના આચાર્ય સિવાય અન્ય કોઈ દ્વારા નહીં પરંતુ તેના દ્વારા કરવામાં આવેલી જાતીય સતામણીના કારણે આઘાત પામી હતી. તેણીના પુરાવાને અદાલત દ્વારા અચકાયા વિના સ્વીકારી શકાય છે અને દુષ્કર્મના પ્રયાસના આરોપ માટે દોષસિદ્ધિને ટકાવી રાખવા માટે હાઈકોર્ટ દ્વારા તેને યોગ્ય રીતે સ્વીકારવામાં આવ્યો છે.”

૩૯. ઉપરોક્ત કેસમાં, પુરાવાના આધારે એવું જાણવા મળ્યું હતું કે કોઈ પ્રવેશ થયો ન હતો અને વીર્ય યોનિની અંદર મળ્યું ન હતું પરંતુ માત્ર છોકરીની જાંઘો પર હતું અને તેથી, આરોપીને માત્ર ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૭૬ સાથે વાંચતા કલમ ૫૧૧ હેઠળના ગુના માટે દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યો હતો.

૪૦. કોપ્પુલા વેંકટ રાવ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ એ.પી., (૨૦૦૪) માં, સર્વોચ્ચ અદાલતે દુષ્કર્મનો ગુનો આચરવા અને દુષ્કર્મ કરવાનો પ્રયાસ કરવા

વચ્ચેનો તફાવત સ્પષ્ટ કરતી વખતે નીચે મુજબ ઠરાવ્યું હતું:

“દુષ્કર્મના ગુના માટેની અનિવાર્ય શરત એ પ્રવેશ છે, વીર્યપાત નહીં. પ્રવેશ વિના વીર્યપાત એ દુષ્કર્મ કરવાનો પ્રયાસ બને છે, વાસ્તવિક દુષ્કર્મ નહીં. ઉપરોક્ત કેસમાં, પ્રોસિક્યુશનના જણાવ્યા મુજબ પાણી, આરોપીએ વાસ્તવિક સંભોગ પહેલાં સ્ખલન કર્યું હતું. જો કે, ટ્રાયલ કોર્ટ અને હાઈકોર્ટ આરોપીને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૭૬ હેઠળના ગુના માટે દોષિત ઠેરવ્યો હતો અને સર્વોચ્ચ અદાલતે તેને બદલીને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૭૬ સાથે વાંચતા કલમ ૫૧૧ માં ફેરવ્યો હતો કારણ કે વાસ્તવિક દુષ્કર્મ આચરવામાં આવ્યું હોવાનું સ્થાપિત થયું ન હતું. એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે 'ગુનેગાર પ્રથમ ગુનો કરવાનો આશય રાખે છે, પછી તે કરવા માટેની તૈયારી કરે છે અને ત્યારબાદ ગુનો કરવાનો પ્રયાસ કરે છે. જો પ્રયાસ સફળ થાય છે, તો તેણે ગુનો આચર્યો છે; જો તે તેના નિયંત્રણ બહારના કારણોસર નિષ્ફળ જાય છે, તો તેણે ગુનો કરવાનો પ્રયાસ કર્યો છે તેમ કહેવાય.”

૪૧. મુન્ના વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ મધ્યપ્રદેશ, ૨૦૧૪ (૧૦) એસસીસી ૨૫૪ ના કેસમાં, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ ઠરાવ્યું હતું:—

“૧૧. આમ, પુરાવાના કાયદાની કલમ ૧૧૪—એ હેઠળની કાનૂની ધારણાને ધ્યાનમાં રાખીને ઈજાઓનો અભાવ અથવા બૂમરાણ ન પાડવી કે

એફઆઈઆરમાં વિલંબ થવો એ પ્રોસિક્યુશનના અહેવાલ પર અવિશ્વાસ કરવા માટે પોતે પૂરતો ન હોઈ શકે, પરંતુ જો આવા નિવેદનમાં જન્મજાત ખામીઓ હોય, જે તેની સત્યતા વિશે શંકા પેદા કરતી હોય, તો તેના પર કાર્યવાહી ન થઈ શકે. અમે તે સંવેદનશીલતા પ્રત્યે જાગ્રત છીએ જેની સાથે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૭૬ હેઠળના જઘન્ય ગુનાને જોવો જોઈએ, પરંતુ વર્તમાન કેસમાં સમગ્ર રીતે લેવાયેલા સંજોગો પ્રોસિક્યુશનના અહેવાલની સત્યતા વિશે શંકા પેદા કરે છે. તેથી, અમારો એવો અભિપ્રાય છે કે આરોપીને શંકાનો લાભ આપવા માટે કેસ બને છે."

૪૨. સર્વોચ્ચ અદાલતે રાજુ અને અન્ય વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ મધ્યપ્રદેશ, (૨૦૦૮) ૧૫ એસસીસી ૧૩૩ ના કેસમાં ઠરાવ્યું છે કે ખોટી રીતે ફસાવવાની શક્યતા સામે આરોપીનું રક્ષણ થવું જ જોઈએ. વધુમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે જ્યાં સુધી દુષ્કર્મના આરોપોનો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી પીડિતાના પુરાવાની તપાસ એક ઈજાગ્રસ્ત સાક્ષી તરીકે થવી જોઈએ જેની ઘટનાસ્થળે હાજરી સંભવિત છે, પરંતુ એવું ક્યારેય ધારી શકાય નહીં કે તેણીના નિવેદનને કોઈ પણ અપવાદ વિના આખરી સત્ય તરીકે સ્વીકારી લેવું જોઈએ. એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું:

"૧૦. ઉપરોક્ત ચુકાદાઓ મૂળભૂત સિદ્ધાંત સ્થાપિત કરે છે કે સામાન્ય રીતે

પીડિતાના પુરાવા શંકાસ્પદ ન હોવા જોઈએ અને તેના પર વિશ્વાસ કરવો જોઈએ, ખાસ કરીને કારણ કે તેણીના નિવેદનનું મૂલ્યાંકન ઈજાગ્રસ્ત સાક્ષીના નિવેદનની સમકક્ષ કરવાનું હોય છે અને જો પુરાવા વિશ્વસનીય હોય તો કોઈ સમર્થનની જરૂર નથી. નિઃશંકપણે, ઉપરોક્ત અવલોકનો અત્યંત મહત્વ ધરાવે છે અને અમે આદરપૂર્વક તેમની સાથે સંમત છીએ, પરંતુ તે જ સમયે અદાલત સમક્ષ આવતા જાતીય હુમલાના દરેક કેસની હકીકતો પર તેમને સાર્વત્રિક અને યાંત્રિક રીતે લાગુ કરી શકાય નહીં.

૧૧. એ વાત વિસરાવી ન જોઈએ કે દુષ્કર્મ પીડિતાને અત્યંત વેદના અને અપમાન પહોંચાડે છે, પરંતુ તે જ સમયે દુષ્કર્મનો ખોટો આરોપ આરોપીને પણ એટલી જ વેદના, અપમાન અને નુકસાન પહોંચાડી શકે છે. આરોપીને પણ ખોટી રીતે ફસાવવાની શક્યતા સામે રક્ષણ મળવું જોઈએ, ખાસ કરીને જ્યાં મોટી સંખ્યામાં આરોપીઓ સામેલ હોય. વધુમાં, એ બાબત ધ્યાનમાં રાખવી જોઈએ કે વ્યાપક સિદ્ધાંત એ છે કે જ્યારે ઘટના બની ત્યારે ઈજાગ્રસ્ત સાક્ષી હાજર હતો અને સામાન્ય રીતે આવો સાક્ષી વાસ્તવિક હુમલાખોરો વિશે જૂઠું બોલશે નહીં, પરંતુ એવું માનવા માટે કોઈ ધારણા કે આધાર નથી કે આવા સાક્ષીનું નિવેદન હંમેશા સાચું હોય છે અથવા કોઈપણ અતિશયોકિત કે સુધારા વિનાનું હોય છે.”

૪૩. તમીઝુદ્દીન ઉર્ફે તમ્મુ વિરુદ્ધ સ્ટેટ (એનસીટી ઓફ દિલ્હી), (૨૦૦૯) ૧૫ એસસીસી પૃષ્ઠ માં ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે જોકે પીડિતાના પુરાવાને મુખ્ય વિચારણા આપવી જોઈએ, પરંતુ જો વાર્તા અસંભવિત હોય અને તર્કથી પર હોય તો પણ આ પુરાવાને સ્વીકારવો પડશે તેવું માનવું એ ક્રિમિનલ મેટરમાં પુરાવાની કદર કરવાના સિદ્ધાંતોનું જ અતિક્રમણ કરવા સમાન ગણાશે. નીચે મુજબ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું:

"૯. એ સાચું છે કે દુષ્કર્મના કેસમાં પીડિતાના પુરાવાને મુખ્ય વિચારણા આપવી જોઈએ, પરંતુ જો વાર્તા અસંભવિત હોય અને તર્કથી પર હોય તો પણ આ પુરાવાને સ્વીકારવો પડશે તેવું માનવું એ ક્રિમિનલ મેટરમાં પુરાવાની કદર કરવાના સિદ્ધાંતોનું જ અતિક્રમણ કરવા સમાન ગણાશે. અમારો અભિપ્રાય છે કે વાર્તા ખરેખર અસંભવિત છે."

૪૪. નરેન્દર કુમાર વિરુદ્ધ સ્ટેટ (એનસીટી ઓફ દિલ્હી), (૨૦૧૨) ૭ એસસીસી ૧૭૧ માં, સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે પીડિતાના નિવેદનમાં નાની અથવા અપ્રસ્તુત અસંગતતાઓ, વિસંગતતાઓ કે વિરોધાભાષો બિનમહત્વના છે. જો કે, જો પીડિતાનું નિવેદન ગંભીર ખામીઓ, અસંગતતાઓ અને મહત્વના મુદ્દાઓ પર હેતુપૂર્વકના સુધારાઓથી પીડાતું હોય, તો તેના પર કોઈ વિશ્વાસ મૂકી શકાય નહીં. વધુમાં એવું ઠરાવવામાં

આવ્યું છે કે રેકૉર્ડ પરના સચોટ પુરાવા અને સામગ્રીના આધારે વ્યાજબી શંકાથી પર રહીને ગુનાના દરેક તત્વને સ્થાપિત કરવાની સાબિતીની જવાબદારી પ્રોસિક્યુશન પર છે. જો પીડિતાની એકમાત્ર જુબાની વિશ્વાસ જગાડે તો કોઈ સમર્થન વિના દોષસિદ્ધિના હેતુ માટે તેના પર આધાર રાખી શકાય છે, પરંતુ જો અદાલતને પીડિતાના અહેવાલને તેના ઉપરછણા સ્વરૂપે સ્વીકારવામાં મુશ્કેલી જણાય, તો તે પ્રત્યક્ષ કે સંજોગોવશાત્ અન્ય પુરાવા દ્વારા સમર્થન શોધી શકે છે. અદાલતે પુરાવાની તેની સમગ્રતામાં અત્યંત સંવેદનશીલતા સાથે કદર કરવી જોઈએ. એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું:

"૨૦. આ એક સુસ્થાપિત કાનૂની દરખાસ્ત છે કે એકવાર પીડિતાનું નિવેદન વિશ્વાસ જગાડે છે અને અદાલત દ્વારા તે જ સ્વરૂપે સ્વીકારવામાં આવે છે, તો પછી દોષસિદ્ધિ માત્ર પીડિતાના એકમાત્ર પુરાવા પર આધારિત હોઈ શકે છે અને જ્યાં સુધી અદાલત માટે તેણીના નિવેદનના સમર્થનની જરૂરિયાત ઉભી કરતા મજબૂત કારણો ન હોય ત્યાં સુધી કોઈ સમર્થનની જરૂર રહેશે નહીં. ન્યાયિક નિર્ભરતા માટેની શરત તરીકે પીડિતાની જુબાનીનું સમર્થન એ કાયદાની જરૂરિયાત નથી પરંતુ આપેલ હકીકતો અને સંજોગો હેઠળ ડહાપણનું માર્ગદર્શન છે. નાના વિરોધાભાષો કે અપ્રસ્તુત વિસંગતતાઓ એ અન્યથા વિશ્વસનીય પ્રોસિક્યુશન કેસને ફગાવી દેવાનો આધાર હોવો જોઈએ નહીં.

૨૧. દુષ્કર્મના ગુનાનો ભોગ બન્યાની ફરિયાદ કરતી પીડિતા ગુના પછીની ભાગીદાર નથી. તેણીની જુબાનીની કદર અન્ય કોઈ પણ સાક્ષીની જુબાનીની જેમ જ સંભાવનાઓના સિદ્ધાંત પર કરવાની હોય છે; ગુનાહિત આરોપનો વિષય હોવાને ધ્યાનમાં રાખીને ઉચ્ચ કક્ષાની સંભાવના અસ્તિત્વમાં હોવાનું દર્શાવવામાં આવ્યું છે. જો કે, જો અદાલતને પીડિતાના અહેવાલને તેના ઉપરછદ્ધા સ્વરૂપે સ્વીકારવામાં મુશ્કેલી જણાય, તો તે પ્રત્યક્ષ કે ભૌતિક પુરાવા શોધી શકે છે, જે તેણીની જુબાનીને ખાતરી પૂરી પાડે. (જુઓ: વિમલ સુરેશ કામ્બલે વિ. ચાલુવેરાપિનાકે આપલ એસ.પી. અને અન્ય, એઆઈઆર ૨૦૦૩ એસસી ૮૧૮; અને વિષ્ણુ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર, એઆઈઆર ૨૦૦૬ એસસી ૫૦૮)

મૂળભૂત સિદ્ધાંત એ છે કે જ્યારે દુષ્કર્મના આરોપો મૂકવામાં આવે ત્યારે સામાન્ય રીતે પીડિતાના પુરાવા પર વિશ્વાસ કરવો જોઈએ અને તેનું મૂલ્યાંકન ઈજાગ્રસ્ત વ્યક્તિની સમકક્ષ કરવું જોઈએ પરંતુ જ્યારે નિવેદન ખાતરીપૂર્વકનું ન લાગે અને તેની સત્યતા વિશે શંકા પેદા કરે ત્યારે અદાલતોએ કોઈ સ્રોતમાંથી સમર્થન શોધવું પડશે.”

૪૫. સામાન્ય રીતે, કોઈ છોકરી અથવા તેના માતાપિતા છોકરીના સન્માન

વિરુદ્ધ અપમાનજનક નિવેદન કરવા આગળ આવશે નહીં, તેથી, પીડિતા અને તેના માતાપિતાના પુરાવાને હળવાશથી ફગાવી દેવા જોઈએ નહીં. જાતીય ગુનાના કિસ્સામાં પીડિતાની જુબાની અત્યંત મહત્વપૂર્ણ છે અને જ્યાં સુધી એવા મજબૂત કારણો ન હોય જેના લીધે તેણીના નિવેદનના સમર્થન માટે શોધખોળ કરવાની જરૂરિયાત ઉભી થાય, ત્યાં સુધી અદાલતને જાતીય હુમલાની પીડિતાની જુબાની પર કાર્યવાહી કરવામાં કોઈ મુશ્કેલી પડવી જોઈએ નહીં.

૪૬. એ સાચું છે કે હાથ પરના કેસમાં, તબીબી તપાસ દરમિયાન, અપીલકર્તાના અંગ પર કોઈ ઈજા, સોજો, લોહી કે વીર્ય મળી આવ્યું ન હતું, પરંતુ માત્ર આ એક જ આધારે પ્રોસિક્યુશનના સમગ્ર કેસ પર અવિશ્વાસ કરી શકાય નહીં. એ જરૂરી નથી કે આવા કેસોમાં આરોપીના અંગ પર હંમેશા ઈજાના નિશાનો હોવા જ જોઈએ.

૪૭. સર્વોચ્ચ અદાલતના રહીમ બેગ અને મહાદેવ વિરુદ્ધ ધ સ્ટેટ ઓફ યુ.પી., એઆઈઆર ૧૯૭૩ એસસી ૩૪૩ ના કેસના ચુકાદા પર આધાર રાખીને, અપીલકર્તાના વિદ્વાન ડૉક્ટરે કાઉન્સિલે રજૂઆત કરી હતી કે જો કોઈ પુખ્ત વયનો પુરુષ નાની વયની સગીર છોકરી પર દુષ્કર્મ આચરવાનો આરોપી હોય અને જો તેના અંગ પર કોઈ ઈજાઓ ન જણાય, તો તે

આરોપીની નિર્દોષતા તરફ ઈશારો કરે છે.

૪૮. અમને ડર છે કે આપું કહેવું બહુ વધુ પડતું ગણાશે. રહીમ બેગ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં, ચુકાદાના ફરરા-૨૦ પરથી એવું જણાય છે કે અદાલત ડોક્ટરના અભિપ્રાયના આધારે આવા નિષ્કર્ષ પર આવી હતી. સામાન્ય રીતે, જ્યારે કોઈ પુખ્ત પુરુષ દ્વારા કૌમાર્ય ધરાવતી નાની વયની છોકરી સાથે જાતીય કૃત્ય કરવામાં આવે ત્યારે પુરુષ અંગને ઈજા થાય છે. જો કે, આ કોઈ સાર્વત્રિક બાબત નથી.

૪૯. મોદીસ મેડિકલ જ્યુરિસપ્રુડન્સ એન્ડ ટોક્સિકોલોજી, એકવીસમી આવૃત્તિના પૃષ્ઠ ૩૮૦ પરના ફરરા-૯ ને ટાંકવો પ્રસ્તુત છે :--

"૯. જનનાંગો પરની ઈજાઓ આરોપી દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાયેલા બળના પરિણામે અથવા પીડિતા દ્વારા આપવામાં આવેલા બળના પરિણામે થઈ શકે છે. ઝપાઝપી દરમિયાન પીડિતાના નખના કારણે અંગ પર પડેલા ઘસરકા કે કાપા ઉપરાંત, પૂર્વત્વચા કે અંગના આગળના ભાગ પર, પરંતુ વધુ વખત નીચેના ભાગે, કૌમાર્ય ધરાવતી સ્ત્રી, ખાસ કરીને બાળકીની સાંકડી યોનિમાં અંગને બળપૂર્વક દાખલ કરવાના કારણે ઘસરકો કે કાપો જોવા મળી શકે છે, પરંતુ આવા કિસ્સાઓમાં અંગ પર હંમેશા ઈજાના નિશાનો હોય તે જરૂરી નથી."

૫૦. સરળ શબ્દોમાં કહીએ તો, આ બધું પીડિતાના પુરાવાની ગુણવત્તા પર આધાર રાખે છે. જો અદાલતને સંતોષ થાય કે પીડિતાના પુરાવા નિષ્કલંક છે અને સંપૂર્ણપણે વિશ્વસનીય છે, તો માત્ર પીડિતાની જુબાની પર દોષસિદ્ધિ નોંધાવી શકાય છે. યોગ્ય કિસ્સાઓમાં, અદાલત દોષસિદ્ધિનો હુકમ નોંધતા પહેલાં સ્વતંત્ર સ્ત્રોતમાંથી અથવા કેસના સંજોગોમાંથી સમર્થન શોધી શકે છે.

૫૧. અમે છ વર્ષની પીડિતાના પુરાવા જોઈ રહ્યા છીએ તે હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને, અમારો એવો અભિપ્રાય છે કે આપણે રેકૉર્ડ પરના તબીબી પુરાવાને ધ્યાનમાં રાખીને પીડિતાના પુરાવાની બારીકાઈથી તપાસ કરવી જોઈએ.

૫૨. આ બાબતમાં તબીબી પુરાવા વ્યવહારિક રીતે શૂન્ય છે. એ સાચું છે કે તબીબી પ્રમાણપત્ર, આંક ૪૪ માં યોનિપટલ ફાટેલું બતાવવામાં આવ્યું છે. તે ૪ સમયે, મોટો ભગોષ્ટ અને નાનો ભગોષ્ટ સામાન્ય મળી આવ્યા હતા. અન્ય તમામ ભાગો સામાન્ય મળી આવ્યા હતા. અસંદિગ્ધપણે, કોઈ રક્તસ્રાવ થયો ન હતો. પીડિતાના યોનિમાર્ગના સ્વોબમાં અથવા પીડિતાના કપડાં કે આરોપીના કપડાં પર કોઈ વીર્ય મળી આવ્યું ન હતું. એવું જણાય છે કે કોઈ સ્ખલન થયું ન હતું. ક્ષણભર માટે, જો આપણે માની લઈએ કે

આરોપીએ પીડિતાના ગુપ્ત ભાગમાં પોતાનું અંગ દાખલ કરવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો, તો તે જ સમયે, ડોક્ટરે યોનિમાર્ગના પ્રવેશને નકારી કાઢ્યો નથી. કમનસીબે, ન તો ટ્રાયલ કોર્ટે, ન તો સરકારી વકીલે કે ન તો બચાવ પક્ષના કાઉન્સિલે ડોક્ટરને ફાટેલા યોનિપટલ અંગે કોઈ પ્રશ્ન પૂછ્યો હતો.

૫૩. રાજ્ય તરફથી ઉપસ્થિત રહેલા વિદ્વાન સરકારી વકીલ અને મૌલિક તરફથી ઉપસ્થિત રહેલા વિદ્વાન કાઉન્સિલ સુશ્રી શાહે રજૂઆત કરી હતી કે યોનિપટલ ફાટેલું મળી આવ્યું હતું. બંનેના જણાવ્યા મુજબ, આ માત્ર પીડિતાના ગુપ્ત ભાગમાં આરોપી દ્વારા કરવામાં આવેલા બળપૂર્વકના પ્રવેશના કારણે જ હોઈ શકે છે.

૫૪. અમારા માટે આવી રજૂઆતનો સીધો જ સ્વીકાર કરવો મુશ્કેલ છે. ડો. આર.એમ. ઝાલા અને જસ્ટિસ વી.બી. રાજુ દ્વારા લિખિત મેડિકલ જ્યુરિસપ્રુડન્સ, ચોથી આવૃત્તિ, યોનિપટલ અને મોટા ભગોષ્ટ વિશે સ્પષ્ટ ખ્યાલ આપે છે. અમે નીચે મુજબ ટાંકીએ છીએ:

'યોનિપટલ:- જનનાંગોની તપાસમાં, યોનિપટલની સ્થિતિ સૌથી વધુ વિશ્વસનીય ચાવી આપે છે. યોનિપટલની તપાસ કરતી વખતે તારણોને કોઈ મહત્વ આપતા પહેલા અમુક શારીરિક લાક્ષણિકતાઓ યાદ રાખવી જોઈએ. યોનિપટલનો આકાર અને પોત અલગ-અલગ હોઈ શકે છે. આ ભિન્નતા,

ક્યારેક ઈજા વિના પ્રવેશની મંજૂરી આપે છે. વિશિષ્ટ આકારના છિદ્ર અથવા વઘેલી સ્થિતિસ્થાપકતાને કારણે આ શક્ય બને છે. બીજી તરફ, ક્યારેક યોનિપટલ વધુ મજબૂત, ઓછું સ્થિતિસ્થાપક હોય છે અને વહેલું ખેંચાઈ તથા ફાટી જાય છે. આમ સરખામણીમાં ઓછા બળપૂર્વકના પ્રવેશથી સામાન્ય રીતે બળપૂર્વકના પ્રયાસથી થતી ઈજાઓ ન પાડે થાય. યોનિપટલ સંબંધિત શારીરિક વિશેષતા જે વિચારણાને પાત્ર છે, તે તેનું શારીરિક સ્થાન છે, ખાસ કરીને ૧૨ વર્ષથી ઓછી વયની છોકરીઓમાં. ૧૨ વર્ષથી ઓછી વયની નાની છોકરીઓમાં યોનિપટલ સરખામણીમાં વધુ પાછળના ભાગે અને સાંકડી યોનિમાર્ગમાં ઉપરના ભાગે આવેલું હોય છે. આ અંગના બળપૂર્વકના પ્રવેશમાં યોનિપટલને પુરુષ અંગના સંપર્કમાં આવતા અટકાવે છે. આ યોનિપટલને પ્રહારનો ભોગ બનવાથી પણ બચાવે છે અને આમ તે ઈજામાંથી બચી જાય છે. આમ ૧૨ વર્ષથી ઓછી વયની છોકરીમાં યોનિપટલને ઈજા ન થવી એ દુષ્કર્મના કૃત્યને નકારી કાઢતું નથી.

મોટો ભગોષ્ટ:- યોનિપટલ પછી સકારાત્મક મહત્વમાં પરંતુ વારંવારતામાં તેનાથી પણ વધુ, મોટા ભગોષ્ટ પરની ઈજાઓ છે. આ, એટલે કે મોટો ભગોષ્ટ, પુરુષ અંગ દ્વારા સામનો કરવામાં આવતા સૌથી પહેલા અંગો છે. આરોપી દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાયેલા બળ અને પીડિતા દ્વારા કરાયેલા પ્રતિકારના આધારે તેઓ બળપૂર્વકના પ્રહારોનો ભોગ બને છે. ૧૨ વર્ષથી

ઓછી વયની છોકરીઓના કિસ્સામાં જ્યાં યોનિપટલની તપાસ ઉપયોગી સાબિત ન થઈ શકે, ત્યાં મોટા ભગોષ્ટની તપાસ નિર્ણાયક પુરાવા આપે છે. માર્ગની સાંકડાશ પુરુષ અંગ માટે મોટા ભગોષ્ટ પર બળપૂર્વકનો પ્રહાર કરવાનું અનિવાર્ય બનાવે છે. આ શિથિલતા અને રક્તવાહિનીઓની હાજરીના કારણે આવો પ્રહાર નીલદાઘ તરફ દોરી જાય છે. આવા નીલદાઘની રસપ્રદ વિશેષતા તેની સ્પષ્ટતા છે, ખાસ કરીને જે બાજુ તે યોનિની અંદરની દીવાલ બનાવે છે. શ્લેષ્મ ત્વચાની ગુલાબી પૃષ્ઠભૂમિ સામે કાળો અને નીલદાઘ પ્રારંભિક તપાસ વખતે પણ દેખાય છે. દુષ્કર્મના ઇતિહાસ સાથેના મરણોત્તર પરીક્ષણમાં પણ આ એક મહત્વનો મુદ્દો છે જે યાદ રાખવો જોઈએ. આ સિવાય, નીલદાઘ દુખાવાને જન્મ આપે છે અને સ્પર્શ કરવાથી દુખાવો થાય છે. ક્યારેક ખાસ કરીને નાની છોકરીઓના કિસ્સામાં, આવા નીલદાઘ સાથે યોનિમુખમાં કાપો પડે છે. દુષ્કર્મના કૃત્યોમાં અસમાન અને અતિશય બળનો ઉપયોગ થતો હોવાથી આવો કાપો અસાધારણ હોય છે અને ઘણીવાર નીચલા અડધા ભાગમાં હોય છે. આ યોનિના ઉપલા અડધા ભાગની સરખામણીમાં વધેલી ખેંચાણ ક્ષમતા અથવા નીચલા ભાગની વધેલી જડતાના કારણે હોય છે.”

પપ. માત્ર આક્ષેપિત બળપૂર્વકના જાતીય હુમલાના કારણે જ યોનિપટલ ફાટેલું મળી આવ્યું હતું તેવો અભિપ્રાય આપવો અમારા માટે થોડો મુશ્કેલ જણાય છે. અમે એવું એટલા માટે કહીએ છીએ કારણ કે અન્ય તમામ ભાગો

એકદમ સામાન્ય મળી આવ્યા હતા. પીડિતાની તબીબી તપાસ સમયે ડોક્ટર દ્વારા કોઈ લાલાશ, સોજો કે અન્ય કોઈ અસાધારણ લક્ષણો નોંધવામાં આવ્યા ન હતા. ઘટના સમયે હાથ પરના કેસમાં પીડિતા માત્ર છ વર્ષની હતી. ૧૨ વર્ષથી ઓછી વયની નાની છોકરીઓમાં, યોનિપટલ સરખામણીમાં વધુ પાછળના ભાગે અને સાંકડી યોનિમાર્ગમાં ઉપરના ભાગે આવેલું હોય છે. આ અંગના બળપૂર્વકના પ્રવેશમાં યોનિપટલને પુરુષ અંગના સંપર્કમાં આવતા અટકાવે છે.

૫૬. ઉપર નોંધ્યા મુજબ, ડોક્ટર સ્પષ્ટતા કરી શક્યા હોત અથવા અભિપ્રાય આપી શક્યા હોત કે કાપો જૂનો હતો કે તાજો. યોનિપટલ ઘણાં કારણોસર ફાટી શકે છે. રમતી વખતે પણ, જો છોકરી ભારે નીચે પડી જાય અથવા કોઈ સખત વસ્તુ સાથે અથડાય, તો પણ યોનિપટલ ફાટી શકે છે.

૫૭. વાસ્તવમાં, યોનિપટલની સ્થિતિને દુષ્કર્મ આચરવામાં આવ્યું છે કે નહીં તે નક્કી કરતો નિર્ણાયક આધાર ગણવો જોઈએ નહીં. એવા કિસ્સાઓમાં પણ જ્યાં પીડિતાનું યોનિપટલ અક્ષત મળી આવે છે, જો ત્યાં અન્ય સંજોગો અથવા રેકૉર્ડ પર સામગ્રી હોય જે દર્શાવતી હોય કે પ્રવેશ થયો હતો, તો ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૭૫ માં વ્યાખ્યાયિત કર્યા મુજબ કલમ ૩૭૬ હેઠળ દુષ્કર્મનો આરોપ બને છે તેમ કહી શકાય.

૫૮. આવો જ એક સમાન પ્રશ્ન સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા સંતોષ કુમાર વિરુદ્ધ

સ્ટેટ ઓફ એમ.પી. ૨૦૦૬ (૮) જેટી એસસી ૧૭૧ ના કેસમાં વિચારવામાં આવ્યો હતો, અને અહેવાલનો ફરો ૧૦ નીચે પુનઃ રજૂ કરવામાં આવ્યો છે:

“૧૦. જે પ્રશ્ન વિચારણા માટે ઉપસ્થિત થાય છે તે એ છે કે સાબિત થયેલી હકીકતો દુષ્કર્મનો ગુનો સ્થાપિત કરે છે કે કેમ. અમારા માટે વિવિધ સત્તાધિકારીઓનો સંદર્ભ આપવો જરૂરી નથી કારણ કે મદન ગોપાલ કક્કડ વિ. નાવલ દુબે જેટી ૧૯૯૨ (૩) એસસી ૨૭૦ માં આ પ્રશ્નની વિગતવાર તપાસ કરવામાં આવી છે અને સદરહુ ચુકાદાના ફરો ૩૭ થી ૩૯ નીચે પુનઃ રજૂ કરવામાં આવે છે:

૩૭. અમને લાગે છે કે, આ સંદર્ભમાં, મોટી દ્વારા મેડિકલ જ્યુરિસપ્રુડન્સ એન્ડ ટોકસિકોલોજી (એકવીસમી આવૃત્તિ) માં પૃષ્ઠ ૩૬૯ પર વ્યક્ત કરેલા અભિપ્રાયને પુનઃ રજૂ કરવો યોગ્ય રહેશે જે આ મુજબ છે:

“આમ દુષ્કર્મનો ગુનો બનવા માટે વીર્યપાત અને યોનિપટલના ફાટવા સાથે અંગનો સંપૂર્ણ પ્રવેશ હોવો જરૂરી નથી. મોટા ભગોષ્ઠ અથવા યોનિમુખ અથવા ભગની અંદર અંગનો આંશિક પ્રવેશ વીર્યપાત સાથે કે વિના અથવા પ્રવેશનો પ્રયાસ પણ કાયદાના હેતુ માટે સંપૂર્ણપણે પૂરતો છે. તેથી ગુમ ભાગો પર કોઈ ઈજા પહોંચાડ્યા વિના અથવા વીર્યના ડાઘ છોડ્યા વિના કાનૂની રીતે દુષ્કર્મનો ગુનો આચરવો શક્ય છે. આવા કિસ્સામાં મેડિકલ ઓફિસરે તેમના રિપોર્ટમાં નકારાત્મક હકીકતોનો ઉલ્લેખ કરવો જોઈએ, પરંતુ એવો અભિપ્રાય આપવો જોઈએ નહીં કે કોઈ દુષ્કર્મ આચરવામાં આવ્યું ન

હતું. દુષ્કર્મ એ ગુનો છે, તબીબી સ્થિતિ નથી. દુષ્કર્મ એ કાનૂની શબ્દ છે, પીડિતાની સારવાર કરતા મેડિકલ ઓફિસર દ્વારા કરાતું રોગનિદાન નથી. મેડિકલ ઓફિસર દ્વારા માત્ર એટલું જ નિવેદન કરી શકાય છે કે તાજેતરની જાતીય પ્રવૃત્તિના પુરાવા છે. દુષ્કર્મ થયું છે કે નહીં તે કાનૂની નિષ્કર્ષ છે, તબીબી નથી.”

૫૮. પારીખના 'ટેક્સ્ટબુક ઓફ મેડિકલ જ્યુરિસપ્રુડન્સ એન્ડ ટોક્સિકોલોજી'માં નીચે મુજબનો પરિચ્છેદ જોવા મળે છે:

"જાતીય સમાગમ. કાયદામાં, આ શબ્દનો અર્થ વીર્યપાત સાથે અથવા તેના વિના પુરુષ અંગ દ્વારા યોનિમુખમાં થોડામાં થોડા પ્રમાણમાં પ્રવેશ થવો એવો થાય છે. તેથી ગુપ્ત ભાગો પર કોઈ ઈજા પહોંચાડ્યા વિના અથવા વીર્યના કોઈ ડાઘ છોડ્યા વિના કાનૂની રીતે દુષ્કર્મનો ગુનો આચરવો સંપૂર્ણપણે શક્ય છે."

'એન્સાયકલોપીડિયા ઓફ ક્રાઇમ એન્ડ જસ્ટિસ' (વોલ્યુમ ૪) માં પૃષ્ઠ ૧૩૫૬ પર જણાવાયું છે:

"... થોડા પ્રમાણમાં થયેલો પ્રવેશ પણ પૂરતો છે અને વીર્યપાત અનાવશ્યક છે."

૬૦. તેથી, ખાસ કરીને પરણેલી સ્ત્રી એવી પીડિતાના ગુપ્ત ભાગો પર ઈજાઓનો અભાવ, આપોઆપ, એવા નિષ્કર્ષ તરફ દોરી જઈ શકે નહીં કે કોઈ દુષ્કર્મ આચરવામાં આવ્યું નથી.

૬૧. આપણે આ વિષય પર ગ્લેઈસ્ટરની 'મેડિકલ જ્યુરિસપ્રુડન્સ એન્ડ ટોક્સિકોલોજી' (અગિયારમી આવૃત્તિ) નો પણ સંદર્ભ લઈ શકીએ છીએ. પ્રકરણ-૧૪, શીર્ષક 'દુષ્કર્મ અને અન્ય જાતીય ગુનાઓ' માં વિદ્વાન લેખકે નીચે મુજબ જણાવ્યું છે:

'દુષ્કર્મના સ્થાનિક પુરાવા:- હવે આપણે કૌમાર્ય ધરાવતી સ્ત્રીના જાતીય ભાગોમાં જોવા મળતા એવા લક્ષણો પર વિચાર કરીએ છીએ જે, મળી આવ્યા હોય ત્યારે, તપાસકર્તાને દુષ્કર્મ આચરવામાં આવ્યું હતું તેવા નિષ્કર્ષ પર આવવામાં ટેકો આપશે.

આ લક્ષણો નીચે મુજબ છે:-

યોનિપટલનું તાજેતરમાં ફાટેલું હોવું.

યોનિમુખની આસપાસ તાજું અથવા સુકાયેલું લોહી મળી આવવું.

ભાગો પર નીલદાઘ, ઘસરકા અથવા સોજાના નિશાન.

યોનિમાર્ગમાં વીર્યની હાજરી.

અમુક કિસ્સાઓમાં, ખાસ કરીને નાની છોકરીઓમાં, ચાલવામાં અગવડતા અથવા વારંવાર પેશાબ થવો જેવા વધારાના લક્ષણો હાજર હોઈ શકે છે.

જ્યારે યોનિમાં બળપૂર્વક પ્રવેશવાનો પ્રયાસ અથવા સંપૂર્ણ પ્રવેશ થયો હોય,

ત્યારે સામાન્ય નિયમ તરીકે યોનિપટલ ફાટવાના પુરાવા હાજર હશે, પરંતુ ઇજાનું સ્વરૂપ અને વ્યાપ બંને અલગ-અલગ કિસ્સાઓમાં યોનિપટલની પ્રકૃતિ, પુરુષ અને સ્ત્રીના અંગો વચ્ચેની વિષમતા, પ્રવેશનો વ્યાપ અને ઉપયોગમાં લેવાયેલા બળના પ્રમાણ પર આધાર રાખીને બદલાશે. ફાટેલું સ્થાન પટલમાં એક તિરાડ અથવા તારાકાર તિરાડોની શ્રેણી રજૂ કરે છે જે તાજેતરના કિસ્સાઓમાં લોહીથી ખરડાયેલી અથવા સોજાવાળી રેખા કે રેખાઓ દ્વારા ચિહ્નિત થયેલ હોય છે.

યોનિપટલનું ફાટવું લગભગ હંમેશા અમુક અંશે રક્તસ્રાવ સાથે જોડાયેલું હોય છે. કપાયેલા કિનારાઓ ફરી જોડાતા નથી, પરંતુ રુઝ આવવાની પ્રક્રિયામાં ગોળાકાર બની જાય છે જે, નાના કાપાના કિસ્સામાં, બે થી ત્રણ દિવસમાં થાય છે; વધુ વ્યાપક કાપાને રુઝ આવવામાં વધુ સમય લાગે છે, સામાન્ય રીતે લગભગ સાત થી દસ દિવસ અથવા સંજોગોના આધારે થોડો વધુ સમય. યોનિપટલની ઇજા સંપૂર્ણપણે રુઝાઈ ગયા પછી તેની તારીખ નક્કી કરવી શક્ય નથી. જે સ્ત્રીઓ સમાગમથી ટેવાયેલી હોય છે અને જેમણે બાળકોને જન્મ આપ્યો છે, તેમાં યોનિપટલના અવશેષો 'કેરંક્યુલી માર્ટીફોર્મિસ' તરીકે ઓળખાય છે જે યોનિમાર્ગના મુખની આસપાસ અને તેની નજીક આવેલા હોય છે અને વિવિધ કદના નાના, ગોળ, માસલ બહાર ઉપસેલા ભાગો અથવા ટેન્સનો દેખાવ રજૂ કરે છે.

યોનિમુખની ઉપર, જાંઘો, અને શરીરના પેડુના ભાગ પર તથા કપડાં પર લોહીની હાજરી પર ધ્યાન આપવું જોઈએ. લોહી હાજર છે કે નહીં, અને જો હાજર હોય તો, તેનું પ્રમાણ ઈજાના વ્યાપ અને યોનિપટલની રક્તવાહિનીઓ પર આધાર રાખશે. ક્યારેક એવું બને છે કે, એકત્રિત થયેલા લોહીના અસાધારણ પ્રમાણ પરથી, તપાસકર્તાને એવી શંકા થઈ શકે છે કે હુમલાખોરને પણ તેના અંગ પર ઈજા થઈ છે. અમે તપાસેલા ત્રણ કિસ્સાઓમાં, છોકરીઓના અન્ડરગાર્મેન્ટ્સ પર અને જે સ્થળે ગુનો આચરવામાં આવ્યો હતો ત્યાં મળી આવેલા લોહીનું પ્રમાણ યોનિપટલની ઈજા પરથી વ્યાજબી રીતે અપેક્ષિત પ્રમાણ કરતાં વધુ હતું. શંકાસ્પદ પુરુષો, જેમને પકડવામાં આવ્યા હતા, તેમની તપાસ કરતા દરેક કિસ્સામાં પુરુષ અંગના ફેનમનું તાજેતરનું ફાટેલું હોવું મળી આવ્યું હતું. પુરુષને થતી આવી ઈજા ઉપરાંત, જ્યાં યોનિપટલમાં નાની રક્તવાહિની અંશતઃ ફાટી ગઈ હોય ત્યાં સમાગમથી નોંધપાત્ર રક્તસ્રાવ થઈ શકે છે. અમે આ દુષ્કર્મના કિસ્સામાં જોયું નથી, પરંતુ લગ્નના પ્રથમ સમાગમના કિસ્સામાં જોયું છે. જો કે, તપાસકર્તાએ સતર્ક રહેવું જોઈએ કે તે દુષ્કર્મના ખોટા આરોપથી છેતરાઈ ન જાય, અને લોહીની હાજરી માત્ર માસિક સાવની ન હોય. જો જનનાંગો પર નીલદાઘ કે ઘસરકા મળી આવે તો દુષ્કર્મનો સમર્થનકારી પુરાવો મળશે, કારણ કે આ બેમાંથી કોઈ પણ સ્થિતિ હિંસા સૂચવે છે.'

૬૨. રેકૉર્ડ પરના ઉપરોક્ત તબીબી પુરાવાને ધ્યાનમાં રાખીને, હવે આપણે પીડિતાના પુરાવા પર વિચાર કરવા તરફ આગળ વધીએ છીએ. સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૧૬૪ હેઠળ માનનીય જે.એમ.એફ.સી., ભરૂચ દ્વારા નોંધવામાં આવેલા તેના નિવેદનમાં પીડિતા ખૂબ જ સ્પષ્ટ છે. જો કે, અમે પીડિતા દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાયેલો એક ખૂબ જ અસાધારણ શબ્દ નોંધ્યો છે. પીડિતા દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાયેલો ગુજરાતી શબ્દ "ગાંડ" છે. આ શબ્દનો સ્પષ્ટ અર્થ "ગુદા" થાય છે. અમને આશ્ચર્ય થાય છે કે પીડિતાએ આ ચોક્કસ શબ્દનો ઉપયોગ કેમ કર્યો છે. પ્રોસિક્યુશનનો કેસ પણ એવો નથી કે આરોપીએ પીડિતા સાથે અકુદરતી જાતીય સમાગમ કર્યો હતો. તે એક નાની નિર્દોષ છોકરીની સમજણ હોઈ શકે છે. પરંતુ તે ખૂબ સ્પષ્ટ છે કે તેના ગુપ્ત ભાગ પર તેલ લગાવવામાં આવ્યું હતું. તેના કપડાં ઉતારી લેવામાં આવ્યા હતા. આરોપીએ પણ પોતાના કપડાં ઉતારી લીધા હતા અને ત્યારબાદ આરોપીએ આ કૃત્ય આચર્યું હતું. ટ્રાયલ કોર્ટ સમક્ષ સોગંદ પરના તેના મૌખિક પુરાવામાં, તે પોતાના કલમ ૧૬૪ સી.આર.પી.સી. ના નિવેદનમાં જણાવેલી વાતો પર અડગ રહી છે, સિવાય કે એક સુધારા સાથે, અને તે છે આરોપી દ્વારા આપવામાં આવેલી ધમકીઓ અંગે. અમે એ પણ નોંધ્યું છે કે વ્યવહારિક રીતે પીડિતાની કોઈ ઉલટતપાસ થઈ નથી. વ્યવહારિક રીતે પીડિતાની સમગ્ર સરતપાસ પડકાર ફેંકાયા વિનાની રહી છે.

બચાવ પક્ષના કાઉન્સિલે પીડિતાની ઉલટતપાસમાં જે કંઈ પૂછવાનો પ્રયાસ કર્યો છે તે તેની માતા સાથે આરોપીની દુશ્મનાવટ અંગે છે. તેનાથી વિપરીત, અમે ઉલટતપાસમાં પીડિતાને પૂછવામાં આવેલા એક સૂચનની નોંધ લઈએ છીએ, અને તેવા સૂચનનો જવાબ આરોપીની વિરુદ્ધ જાય છે. બચાવ પક્ષ દ્વારા મૂકવામાં આવેલા સૂચનનો જવાબ સ્થાપિત કરે છે કે આરોપી પીડિતાને તેના ઘરે લઈ ગયો હતો. ડો. રૂપેશ જયરામપ્રકાશ દિવાકર (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧૩) સમક્ષ પણ માતા દ્વારા આપવામાં આવેલો ઇતિહાસ પીડિતાના કલમ ૧૬૪ સી.આર.પી.સી. ના નિવેદનમાં તેમજ અદાલત સમક્ષ પીડિતાના મૌખિક પુરાવામાં આપેલી રજૂઆત સાથે સુસંગત છે. જો કે, ડો. બીજલ રામી (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧૫) એ પીડિતા દ્વારા વર્ણવાયેલા ઇતિહાસ વિશે જુબાની આપી છે, જે પીડિતાના મૂળ અહેવાલથી કંઈક અંશે અપૂર્ણ અથવા અસંગત છે. ડો. રામી સમક્ષ પીડિતાએ જણાવ્યું હતું કે આરોપી તેને પોતાના ઘરે લઈ ગયો હતો. આરોપીએ તેના કપડાં ઉતારી લીધા હતા, અને ભૂતકાળમાં પણ બે થી ત્રણ વાર તેણે એવું કર્યું હતું. ત્યારબાદ, ઘરની બહાર કંઈક અવાજ સંભળાતા, આરોપીએ પીડિતાને છોડી દીધી અને પીડિતા પોતાના ઘરે ભાગી ગઈ. ડો. રામી (ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૧૫) નો પણ એવો અભિપ્રાય છે કે વાસ્તવિક જાતીય સમાગમ થયો હતો કે નહીં તે અંગે અભિપ્રાય આપવો મુશ્કેલ છે.

૬૩. પીડિતાએ પોતાની સરતપાસમાં સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું છે કે આરોપીએ તેના કપડાં ઉતારી લીધા હતા, અને તેણે પણ પોતાના કપડાં ઉતારી લીધા હતા. પીડિતાએ પોતાની સરતપાસમાં કૃત્ય કરતી વખતે આરોપી દ્વારા તેને આપવામાં આવેલી ધમકીઓ અંગે પણ સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું છે.

૬૪. આરોપી તરફથી ઉલટતપાસમાં પીડિતાના ઉપરોક્ત નિવેદન સામે એવું કોઈ સૂચન નથી કે આરોપીએ તેના કપડાં ઉતાર્યા ન હતા. તેણે પોતાની સરતપાસમાં સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું હતું કે આરોપીએ તેના કપડાં ઉતારી લીધા હતા. જો સામાવાળા-આરોપીએ તેના કપડાં ઉતારી લીધા હોય અને તેણે પોતાની સરતપાસમાં પીડિતાના આ નિવેદનનું ખંડન કર્યું ન હોય, તો તે એવી બાબત છે જે આરોપીની વિરુદ્ધ જાય છે.

૬૫. ઉપરોક્ત સંદર્ભમાં, અમે પંઢરીનાથ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર, (૨૦૦૯) ૧૪ એસસીસી ૫૩૭ ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા કરવામાં આવેલા અવલોકનોને ટાંકી શકીએ છીએ, જે વર્તમાન કેસની હકીકતોને ખૂબ જ યોગ્ય છે. અમે ફકરા-૧૫ અને ૧૬ નીચે મુજબ ટાંકીએ છીએ;

"૧૫. પીડિતાએ પોતાની સરતપાસમાં સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું છે કે જાગી ગયા પછી તેણે આરોપી-અપીલકર્તાને તેના પગ પાસે બેઠેલો જોયો હતો અને

આરોપી-અપીલકર્તાએ તેના અન્ડરગાર્મેન્ટ્સ ઉતારી લીધા હતા અને તેનું મોં બંધ કરી દીધું હતું. ત્યારબાદ, આરોપી-અપીલકર્તાને ઘટના બદલ અફસોસ થયો હતો અને તેણે તે બદલ માફી પણ માંગી હતી.

૧૬. આરોપી તરફથી ઉલટતપાસમાં પીડિતાના ઉપરોક્ત નિવેદન સામે એવું કોઈ સૂચન નથી કે આરોપીએ તેના કપડાં ઉતાર્યા ન હતા. તેણે પોતાની સરતપાસમાં સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું હતું કે આરોપીએ તેના કપડાં ઉતારી લીધા હતા. આરોપી-અપીલકર્તાએ એવું પણ જણાવ્યું હતું કે પીડિતાએ તેના કૃત્યો માટે તેને માફ કરી દેવી જોઈએ જેની સામે એવું કોઈ સૂચન મૂકવામાં આવ્યું ન હતું કે તેણે આવી માફી માંગી ન હતી. જો આરોપી-અપીલકર્તાએ તેના કપડાં ઉતારી લીધા હોય અને તેણે પોતાની સરતપાસમાં પીડિતાના આ નિવેદનનું ખંડન કર્યું ન હોય, તો તે ચોક્કસપણે દુષ્કર્મના પ્રયાસનો કેસ છે."

૬૬. હવે, અહીં ફરી એકવાર, અમે કાયદાની સુસ્થાપિત સ્થિતિનો પુનરોચ્ચાર કરીએ છીએ કે પીડિતાની યોનિમાં પુરુષ અંગનો સંપૂર્ણ પ્રવેશ હોવો જરૂરી નથી. કાયદામાં વ્યાખ્યાયિત કર્યા મુજબ દુષ્કર્મનો ગુનો બનવા માટે વીર્યપાત સાથે અથવા તેના વિના યોનિમુખના મોટા ભગોળ અથવા ભગની અંદર અંશતઃ પ્રવેશ પણ પૂરતો છે. ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૭૬ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનામાં પ્રવેશની ઊંડાઈ અપ્રસ્તુત છે. અમે,

ઓછામાં ઓછા, એક પાસા પર સ્પષ્ટ છીએ કે આરોપીએ પ્રવેશ કરવાનો પ્રયાસ ચોક્કસપણે કર્યો હતો. જો કે, રેકૉર્ડ પરના તબીબી પુરાવા પરથી એવું જણાય છે કે તે માત્ર પ્રયાસના તબક્કે જ રહ્યું હતું. પ્રવેશ થયો હોય તેમ જણાતું નથી. દુષ્કર્મ કરવાનો પ્રયાસ ચોક્કસપણે થયો હતો. દુષ્કર્મના પ્રયાસ અને દુષ્કર્મ વચ્ચેનો તફાવત ખૂબ જ સૂક્ષ્મ છે. જ્યારે પ્રવેશવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવે છે, પરંતુ કોઈ પ્રવેશ થતો નથી, ત્યારે તેને દુષ્કર્મનો પ્રયાસ કહી શકાય; પરંતુ જ્યારે પ્રવેશવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવે છે અને થોડો પ્રવેશ થાય છે, તો તે દુષ્કર્મ બનશે. જો કે, ડોક્ટરે તબીબી પ્રમાણપત્ર, આંક ૪૪ માં અભિપ્રાય આપ્યો છે કે યોનિમાર્ગના પ્રવેશને નકારી શકાય નહીં, પરંતુ ડોક્ટરના મૌખિક પુરાવામાં આ અંગે વધુ કોઈ વિગતવાર સ્પષ્ટતા નથી. કયા આધારે પ્રમાણપત્રમાં આવો અભિપ્રાય વ્યક્ત કરવામાં આવ્યો છે તે સ્પષ્ટ થતું નથી.

૬૭. ઉપર જણાવ્યા મુજબ, જો આપણે પ્રોસિક્યુશનના કેસ પ્રમાણે જઈએ કે બળપૂર્વકના પ્રવેશના કારણે યોનિપટલ ફાટેલું મળી આવ્યું હતું, તો પછી મોટા ભગોષ્ટ, નાના ભગોષ્ટ અને અન્ય ગુપ્ત ભાગો પર કોઈ કાપો, લાલાશ, સોજો કે ઘસરકો કેમ ન મળ્યો તેની કોઈ સ્પષ્ટતા નથી.

૬૮. સાક્ષીના પુરાવાની કદર કેવી રીતે કરવી તે અંગે સર્વોચ્ચ અદાલત સ્ટેટ ઓફ યુ.પી. વિરુદ્ધ એમ.કે. એન્થની, એઆઈઆર ૧૯૮૫ એસસી ૪૮: (૧૯૮૫ કી. એલજે ૪૯૩) માં નીચે મુજબ અવલોકન કરે છે:

"સાક્ષીના મૌખિક પુરાવાની કદર કરતી વખતે, અભિગમ એ હોવો જોઈએ કે સમગ્ર રીતે વંચાતા સાક્ષીના પુરાવામાં સત્યતાનો રણકો દેખાય છે કે કેમ. એકવાર તે છાપ ઊભી થઈ જાય પછી, અદાલત માટે સમગ્ર પુરાવામાં દર્શાવવામાં આવેલી ક્ષતિઓ, ખામીઓ અને અશક્તિઓને ધ્યાનમાં રાખીને પુરાવાની વધુ બારીકાઈથી તપાસ કરવી અને સાક્ષી દ્વારા આપવામાં આવેલા પુરાવાના સામાન્ય વલણની વિરુદ્ધ છે કે કેમ અને પુરાવાનું અગાઉનું મૂલ્યાંકન એટલું ડગમગી ગયું છે કે કેમ કે તેને વિશ્વાસને અયોગ્ય બનાવી દે તે શોધી કાઢવા માટે તેનું મૂલ્યાંકન કરવું નિઃશંકપણે જરૂરી છે,"

૬૯. સરદુલ સિંહ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ હરિયાણા, એઆઈઆર ૨૦૦૨ એસસી ૩૪૬૨ માં નીચે મુજબ અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે:

"તમામ બાબતોમાં લોખંડી પરિપક્વતા ધરાવતો પ્રોસિક્યુશનનો કેસ હોઈ શકે નહીં અને અદાલતો માટે રેકૉર્ડ પરના પુરાવાની તેની વિશ્વસનીયતા અને સત્યતાના સંદર્ભમાં, પ્રોસિક્યુશનના કેસ પ્રત્યે સંપૂર્ણ શંકાના વાતાવરણથી પ્રભાવિત થયા વિના, નિષ્પક્ષ ન્યાયિક સમીક્ષા પ્રક્રિયા દ્વારા તેનું ઉદ્દેશ્યપૂર્ણ અને વ્યાજબી મૂલ્યાંકન કરીને વિશ્લેષણ કરવું, શુદ્ધ કરવું અને આંકલન કરવું ફરજિયાત છે. જે બાબત પર ભાર મૂકવાનો છે તે અસ્પષ્ટ પુરાવો નથી. ઘણીવાર એવું કહેવામાં આવ્યું છે કે હિત ધરાવતા સાક્ષીઓના પુરાવાની વધુ સાવચેતીપૂર્વક તપાસ થવી જોઈએ જેથી તેમાં સત્યતાનો રણકો છે કે કેમ તે શોધી શકાય અને જો સ્વીકાર્ય જણાય અને અદાલતના

મનમાં પણ વિશ્વાસ જગાડે તેવું લાગે, તો તેને માત્ર ચોક્કસ વિવિધતાઓ કે દર્શાવેલી ખામીઓ અથવા નોંધાયેલા ઉમેરાઓ અને સુધારાઓના કારણે સંપૂર્ણપણે ફગાવી શકાય નહીં, જ્યાં સુધી તે પુરાવાના પાયાને નુકસાન પહોંચાડે તેવા પ્રકારના ન હોય અને મૂળમાંથી જ દૂષિત ન જણાય. અદાલતોની ફરજ છે કે તેઓ વ્યાજબી શંકાથી પર સાબિતી શોધવાના તેમના પ્રયાસમાં કેસની વ્યાપક અને વ્યાજબી સંભાવનાઓના સંદર્ભમાં કેસના તમામ મહત્વપૂર્ણ પાસાઓ અને સમગ્ર પુરાવાની સંપૂર્ણ અને વ્યાપક કદર કરે".

૭૦. ડૉ. કે.એસ. નારાયણ રેડ્ડી દ્વારા લિખિત 'મેડિકલ જ્યુરિસપ્રુડન્સ એન્ડ ટોક્સિકોલોજી' પુસ્તકના પૃષ્ઠ ૪૩૯ પર, બાળકો પરના દુષ્કર્મ અંગે નીચે મુજબની માહિતી આપવામાં આવી છે:

"નાના બાળકોમાં સામાન્ય હિંસાના ઓછા અથવા કોઈ નિશાન હોતા નથી, કારણ કે બાળકને સામાન્ય રીતે ખબર હોતી નથી કે શું થઈ રહ્યું છે, અને તે પ્રતિકાર કરવામાં પણ અસમર્થ હોય છે. યોનિપટલ ઊંડે આવેલું હોય છે, અને યોનિ ખૂબ નાની હોવાથી, પુખ્ત વયના અંગનો પ્રવેશ થવો અશક્ય છે. સામાન્ય રીતે, પુરુષ અંગ કાં તો યોનિમુખની અંદર અથવા જાંઘોની વચ્ચે રાખવામાં આવે છે. જેથી, યોનિપટલ સામાન્ય રીતે અક્ષત હોય છે અને યોનિમુખ પર થોડી લાલાશ અને દુખાવો હોઈ શકે છે.

જેમ જેમ પુરુષ અંગ જનનાંગોમાં પ્રવેશે છે, તે આગળ અને બાજુઓ બંને

તરફ ભગોષ્ઠને દબાવવાનું વલણ ધરાવે છે, જેનાથી નાના ભગોષ્ઠ અને મોટા ભગોષ્ઠ બંને પર નીલદાઘ પડે છે. નીલદાઘનું પ્રમાણ ઉપયોગમાં લેવાયેલા બળ પર આધાર રાખશે".

૭૧. ટ્રાયલ જજ દ્વારા વ્યક્ત કરવામાં આવેલી શંકાઓ એ હકીકત પર આધારિત હતી કે તબીબી પુરાવા શૂન્ય છે અને આરોપીની માતા સાથેની દુશ્મનાવટના કારણે પીડિતા તેની માતા દ્વારા શીખવવામાં આવી હોય તેમ જણાય છે.

૭૨. અદાલતો દ્વારા વ્યક્ત કરવામાં આવતી શંકાઓ અંગે, સ્ટેટ ઓફ યુ.પી. વિરુદ્ધ કૃષ્ણા ગોપાલ, એઆઈઆર ૧૯૮૮ એસસી ૨૧૫૪: (૧૯૮૮ કી. એલજે ૨૮૮) ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના અવલોકનો નીચે મુજબ છે:

"વ્યાજબી શંકાથી પર સાબિતીના પુરાવાના ધોરણ દ્વારા સ્થાપિત ન થયેલા ગુના માટે દોષિત ન ઠરવાનો વ્યક્તિનો, નિઃશંકપણે, ગંભીર અધિકાર છે. જો કે આ ધોરણ ઉચ્ચ ધોરણ છે, છતાં, ત્યાં કોઈ અત્યંત ચોક્કસ ધોરણ નથી. સંભાવનાની કઈ ડિગ્રી "સાબિતી" સમાન છે તે દરેક કેસ માટે વિશિષ્ટ ક્વાયત છે. જો શંકાઓ અમૂર્ત અટકળોના ઉત્સાહથી મુક્ત હોય તો તેને વ્યાજબી કહેવામાં આવશે. કાયદો સત્ય સિવાય અન્ય કોઈને પસંદ કરી શકતો નથી. વ્યાજબી શંકા બનવા માટે, તે અતિશય ભાવનાત્મક પ્રતિભાવથી મુક્ત હોવી જોઈએ. માત્ર અસ્પષ્ટ આશંકાઓથી વિપરીત,

શંકાઓ પુરાવાથી અથવા તેના અભાવથી ઉદ્ભવતી આરોપી વ્યક્તિના વાંક અંગેની વાસ્તવિક અને મજબૂત શંકા હોવી જોઈએ. વ્યાજબી શંકા એ કાલ્પનિક, નગણ્ય કે માત્ર સંભવિત શંકા નથી; પરંતુ તર્ક અને સામાન્ય બુદ્ધિ પર આધારિત વાજબી શંકા છે.

સંભાવનાની વિભાવનાઓ, અને તેની ડિગ્રીઓ, ગણિતની રીતે કેટલી એકમો વ્યાજબી શંકાથી પર સાબિતી આપે છે તે દર્શાવવા માટે એકમોના સંદર્ભમાં સ્પષ્ટપણે વ્યક્ત કરી શકાતી નથી. સંભાવનાની ડિગ્રીઓ અને પુરાવાના જથ્થાના મૂલ્યાંકનમાં એક સ્પષ્ટ વ્યક્તિલક્ષી તત્વ છે. ફોરેન્સિક સંભાવના, અંતિમ વિશ્લેષણમાં, મજબૂત સામાન્ય બુદ્ધિ પર અને આખરે ન્યાયાધીશની તાલીમબદ્ધ કોઠાસૂઝ પર આધારિત હોવી જોઈએ. ગુનાહિત પ્રક્રિયા દ્વારા આરોપી વ્યક્તિઓને આપવામાં આવતું રક્ષણ નાબૂદ કરવાનું નથી, તો તે જ સમયે, નગણ્ય બાબતોનું અજ્ઞાની કાયદેસરકરણ ફોજદારી ન્યાય વહીવટની મજાક બનાવશે".

૭૩. શિવાજી સાહેબરાવ બોબડે અને અન્ય વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર, એઆઈઆર ૧૯૭૩ એસસી ૨૬૨૨: (૧૯૭૩ કી. એલજે ૧૭૮૩) ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના નીચે મુજબના અવલોકનો ફોજદારી ટ્રાયલમાં પુરાવાની કદર કરતી વખતે તમામ ટ્રાયલ અદાલતોએ ધ્યાનમાં રાખવા જરૂરી છે.

"આ તબક્કે પણ આપણે ફોજદારી કેસોમાં જરૂરી સામાજિક પરિપ્રેક્ષ્યની

યાદ અપાવી શકીએ છીએ જે અપૂરતી ફોરેન્સિક કદરથી પીડાય છે. સામાજિક રક્ષણના ભોગે શંકાના લાભના નિયમ પ્રત્યેની અતિશયોક્તિપૂર્ણ નિષ્ઠાના જોખમો અને પીડિતા તથા સમાજ પ્રત્યેના ન્યાયને ધ્યાનમાં લીધા વિના તમામ નિર્દોષ છુટકારો હંમેશા સારા જ હોય છે તેવા શાંત લાગણીશીલ વિચારના જોખમો, ગુના અને પલાયનના વધતા જતા વર્તમાન સંદર્ભમાં વિશેષ ભારની માંગ કરે છે. ન્યાયિક સાધનની જાહેર જવાબદારી છે. વ્યાજબી શંકાથી પર સાબિતીના પ્રિય સિદ્ધાંતો અથવા સુવર્ણ તાંતણા જે આપણા કાયદાના તાણાવાણામાંથી પસાર થાય છે, તેને દરેક અંદાજ, હિચકિયાટ અને શંકાની માત્રાને સમાવી લેવા માટે રોગિષ્ઠ રીતે ખેંચવા જોઈએ નહીં. એક હજાર દોષિત પુરુષો ભલે છૂટી જાય પરંતુ એક નિર્દોષ શહીદ પીડાવો જોઈએ નહીં તેવા વલણમાં પ્રતિબિંબિત થતી અતિશય સહાનુભૂતિ એ એક ખોટી દ્વિધા છે. માત્ર વ્યાજબી શંકાઓ જ આરોપીની ગણાય. અન્યથા ન્યાયની કોઈપણ વ્યવહારુ વ્યવસ્થા ભાંગી પડશે અને સમાજમાં તેની વિશ્વસનીયતા ગુમાવશે. એક વિદ્વાન લેખકે ડહાપણપૂર્વક અવલોકન કર્યું છે તેમ, દોષિત વ્યક્તિને હળવાશથી નિર્દોષ છોડી મૂકવાનું અનિષ્ટ માત્ર એક દોષિત વ્યક્તિ સજા વગરનો ગયો છે તે સાદી હકીકત કરતાં ઘણું આગળ જાય છે. જો અયોગ્ય છુટકારો સામાન્ય બની જાય, તો તેઓ કાયદાની અવહેલના તરફ દોરી જાય છે, અને આ બદલામાં આરોપી 'વ્યક્તિઓ' સામે વધુ કડક કાનૂની ધારણાઓ અને દોષિત ઠરેલા લોકોને

વધુ સખત સજા માટે જાહેર માંગ તરફ દોરી જાય છે. આમ દોષિતોનો વધુ પડતો વારંવારનો નિર્દોષ છુટકારો ભયાનક પીનલ કાયદા તરફ દોરી શકે છે, જે આખરે નિર્દોષોના ન્યાયિક રક્ષણને ક્ષીણ કરે છે. આ તમામ કારણોસર વિસ્કાઉન્ટ સાઈમન સાથે એ કહેવું સાચું છે કે, "દોષિતના નિર્દોષ છુટકારાથી ન્યાયનો અનર્થ નિર્દોષની દોષસિદ્ધિથી ઓછો થતો નથી..." ટૂંકમાં નિર્દોષતાની ધારણા પ્રત્યેના આપણા ન્યાયશાસ્ત્રીય ઉત્સાહને ફોજદારી ન્યાયને સમર્થ અને વાસ્તવિક બનાવવા માટેની વ્યવહારુ જરૂરિયાત દ્વારા મધ્યમ બનાવવો જોઈએ. ગુનેગારને મુક્ત કરવા માટે સંયોગિક શક્યતાઓની પાછળ પડવા અને માર્જિનલ નિર્દોષોને સજા કરવા માટે પ્રબળ સંભાવનાના તર્કને કાપવા વચ્ચે સંતુલન જાળવવું પડશે."

જ. શ્રી બારોડે એવી રજૂઆત કરવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો કે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૧૬૪ હેઠળ નોંધાયેલા પીડિતાના નિવેદન અને અદાલતમાં તેણીના પુરાવા વચ્ચે બાદબાકીના સ્વરૂપમાં વિરોધાભાસ છે. પીડિતાના પુરાવા અને સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૧૬૪ હેઠળ નોંધાયેલા તેણીના નિવેદન વચ્ચે મહત્વનો વિરોધાભાસ છે તેમ કહેવું મુશ્કેલ છે તે હકીકત સિવાય, અમારે નિર્દેશ કરવો જ જોઈએ કે વિરોધાભાસ, જો કોઈ હોય તો, બચાવ પક્ષની તરફેણમાં વાપરી શકાય નહીં, જ્યારે બચાવ પક્ષે, પીડિતાની ઉલટતપાસ કરતી વખતે, પીડિતાનું ધ્યાન તેણીના અગાઉના નિવેદનની સામગ્રી તરફ દોર્યું ન હતું અને, તેથી, પુરાવાના કાયદાની કલમ ૧૪૫ દ્વારા

સૂચવવામાં આવેલી શૈલીમાં આ બાબતમાં પીડિતાને તેણીનું કહેવું રજૂ કરવાની કોઈ તક આપ્યા વિના, જો આપણે હવે પીડિતાના પુરાવા અને સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૧૬૪ હેઠળ નોંધાયેલા તેણીના નિવેદન વચ્ચેના કોઈ વિરોધાભાસને કોઈ મહત્વ આપીએ, જ્યારે પીડિતાને આ બાબતમાં તેણીનું કહેવું રજૂ કરવાની કોઈ તક આપવામાં આવી ન હોય, તો તે ન માત્ર અણસમજભર્યું પરંતુ પ્રોસિક્યુશન માટે અત્યંત પ્રતિકૂળ રહેશે.

૭૫.ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી ૨, આંક ૧૪ ના પુરાવા, જે બાળ સાક્ષી છે, જોકે સૂચવે છે કે અપીલકર્તાએ સગીર છોકરીનું અનાદર કરવાનો પ્રયાસ કરવાનો ઘોર અપરાધ કર્યો હતો, પરંતુ આ કેસમાં આઈપીસીની કલમ ૩૭૫ ના અર્થમાં દુષ્કર્મનો ગુનો આચરવામાં આવ્યો હતો તે વ્યાજબી શંકાથી પર સાબિત કરવા માટે પુરાવા નિર્ણાયક નથી. દુષ્કર્મનો ગુનો આચરવા માટે જરૂરી જાતીય સમાગમ બનવા માટે પ્રવેશ પૂરતો છે, પરંતુ પ્રોસિક્યુશન દ્વારા યોગ્ય પુરાવા રજૂ કરીને તે સ્થાપિત થવો જોઈએ. અમે એ વાતને નકારતા નથી કે અહીંના અપીલકર્તા દ્વારા પીડિતા છોકરીની મર્યાદાનો ભંગ કરવા માટે કોઈ કૃત્ય કરવામાં આવ્યું ન હતું. પીડિતા છોકરીએ પોતે જ જણાવ્યું છે કે તેને અપીલકર્તા દ્વારા નમ્ર કરવામાં આવી હતી અને અપીલકર્તાએ પણ દુષ્કર્મ કરવાના ચોક્કસ ઈરાદા સાથે પોતાના અન્ડરગાર્મેન્ટ્સ ઉતારી લીધા હતા, જે જો કે, અનુક્રમે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૧૩ અને ૧૫ દ્વારા

નોંધાયેલા તબીબી પુરાવાને ધ્યાનમાં લેતા મજબૂત રીતે સ્થાપિત થઈ શક્યું નથી. પીડિતા છોકરીના પુરાવા પરથી, રેકૉર્ડ પરના અન્ય સંજોગો સાથે મળીને, અમારો એવો અભિપ્રાય છે કે અહીંના અપીલકર્તાએ પીડિતા છોકરી પર દુષ્કર્મ કરવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો, પરંતુ દુષ્કર્મના ગુનાના આચરણ અંગેના પુરાવા નિર્ણાયક નથી. આ માત્ર આઈપીસીની કલમ ૩૫૪ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર પીડિતા પરના અશાલીન હુમલાનો કેસ નથી.

૭૬. દુષ્કર્મ અથવા તેના પ્રયાસનું દરેક ગુનાહિત કૃત્ય અશાલીન હુમલાને આવરી લે છે. ગુનો કરવાના પ્રયાસ સમાન બનવા માટે, આરોપીનું કૃત્ય તૈયારીના તબક્કાથી આગળ વધેલું હોવું જોઈએ. જો આરોપીનું કૃત્ય તૈયારીથી આગળ વધતું નથી અને પ્રયાસથી ઓછું પડે છે, તો તે આઈપીસીની કલમ ૩૭૬ અને ૫૧૧ હેઠળની જવાબદારીમાંથી બચી શકે છે, અને માત્ર અશાલીન હુમલા સમાન ગુના માટે દોષિત ઠરવા પાત્ર બની શકે છે. સર્વોચ્ચ અદાલતના ન્યાયમૂર્તિઓએ અભયાનંદ મિશ્રા વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ બિહાર, એઆઈઆર ૧૯૬૧ એસસી ૧૬૯૮ : (૧૯૬૧ (૨) કી. એલજે ૮૨૨) માં અવલોકન કર્યું હતું;

“ગુનો કરવાની તૈયારી અને તેના પ્રયાસ વચ્ચે એક પાતળી રેખા છે. નિઃશંકપણે, ગુનેગાર પહેલા ગુનો કરવાનો ઈશદો રાખે છે, પછી તેને કરવા

માટે તૈયારી કરે છે અને ત્યારબાદ ગુનો કરવાનો પ્રયાસ કરે છે. જો પ્રયાસ સફળ થાય છે, તો તેણે ગુનો કર્યો છે; જો તે તેના નિયંત્રણ બહારના કારણોસર નિષ્ફળ જાય છે, તો તેણે ગુનો કરવાનો પ્રયાસ કર્યો છે તેમ કહેવાય છે. તેથી, ગુનો કરવાનો પ્રયાસ ત્યારે શરૂ થયો ગણાય જ્યારે તૈયારીઓ પૂર્ણ થાય અને ગુનેગાર ગુનો કરવાના ઈરાદા સાથે કંઈક કરવાનું શરૂ કરે છે અને જે ગુનાના આચરણ તરફનું એક પગલું છે. જે ક્ષણે તે જરૂરી ઈરાદા સાથે કોઈ કૃત્ય કરવાનું શરૂ કરે છે, તે ગુનો કરવાનો તેનો પ્રયાસ શરૂ કરે છે. કોઈ વ્યક્તિ 'ચોક્કસ ગુનો કરવાનો પ્રયાસ' કરવાનો ગુનો કરે છે જ્યારે (i) તે તે ચોક્કસ ગુનો કરવાનો ઈરાદો ધરાવે છે; અને (ii) તેણે તૈયારીઓ કરી હોવાથી અને ગુનો કરવાના ઈરાદા સાથે, તેના આચરણ તરફ એક કૃત્ય કરે છે; આપું કૃત્ય તે ગુનાના આચરણ તરફનું છેલ્લું કૃત્ય હોવું જરૂરી નથી પરંતુ તે ગુનો કરવાના ક્રમ દરમિયાનનું કૃત્ય હોવું જોઈએ.”

૭૭. દરેક ગુનામાં, પ્રથમ, કરવાનો ઈરાદો હોય છે, બીજું તૈયારી હોય છે, ત્રીજું, કરવાનો પ્રયાસ હોય છે. જો ત્રીજો તબક્કો, એટલે કે, પ્રયાસ સફળ થાય છે, તો ગુનો પૂર્ણ થાય છે. જો પ્રયાસ નિષ્ફળ જાય તો ગુનો પૂર્ણ થતો નથી, પરંતુ કાયદો કૃત્યનો પ્રયાસ કરનાર વ્યક્તિને સજા કરે છે, કલમ ૫૧૧ એ અન્ય ચોક્કસ કલમો દ્વારા શિક્ષાપાત્ર ન બનાવાયેલા ગુનાઓના પ્રયાસો સાથે કામ કરતી એક સામાન્ય જોગવાઈ છે. તે કેદની સજાને પાત્ર

તમામ ગુનાઓ કરવાના પ્રયાસોને શિક્ષાપાત્ર બનાવે છે અને માત્ર મૃત્યુદંડની સજાને પાત્ર ગુનાઓને જ નહીં. પ્રયાસને શિક્ષાપાત્ર બનાવવામાં આવે છે, કારણ કે દરેક પ્રયાસ, ભલે તે સફળતાથી ઓછો પડે, ભય પેદા કરે છે, જે પોતે જ એક ઈજા છે, અને અપરાધીનો નૈતિક વાંક એવો જ છે જાણે તે સફળ થયો હોય. સજાને વ્યાજબી ઠેરવવા માટે નૈતિક વાંક ઈજા સાથે જોડાયેલો હોવો જોઈએ. જેવું કે જો કૃત્ય આચરવામાં આવ્યું હોત તેના જેટલી ઈજા મોટી નથી, તેથી અડધી સજા આપવામાં આવે છે.

૭૮. ગુનો કરવાનો પ્રયાસ ત્યારે શરૂ થયો ગણાય જ્યારે તૈયારીઓ પૂર્ણ થાય અને ગુનેગાર ગુનો કરવાના ઈરાદા સાથે કંઈક કરવાનું શરૂ કરે છે અને જે ગુનાના આચરણ તરફનું એક પગલું છે. જે ક્ષણે તે જરૂરી ઈરાદા સાથે કોઈ કૃત્ય કરવાનું શરૂ કરે છે, તે ગુનો કરવાનો તેનો પ્રયાસ શરૂ કરે છે. "પ્રયાસ" શબ્દ પોતે વ્યાખ્યાયિત થયેલ નથી, અને તેથી, તેનો સામાન્ય અર્થ લેવો જ જોઈએ. કલમ ૫૧૧ ની જોગવાઈઓ માટે આ જ બરાબર જરૂરી છે. ગુનો કરવાના પ્રયાસને તેને કરવાના ઈરાદાથી અને તેના આચરણ માટે કરવામાં આવેલી તૈયારીથી અલગ પાડવાનો છે. ગુનો કરવાનો માત્ર ઈરાદો, જેના પછી કોઈ કૃત્ય કરવામાં આવ્યું ન હોય, તે ગુનો બની શકતો નથી. જ્યાં સુધી કોઈ બાહ્ય કૃત્ય ન હોય જે દર્શાવે કે તેની દિશામાં, અથવા તેને પરિપક્વ કરવા અને અમલમાં મૂકવા તરફ પ્રગતિ થઈ છે ત્યાં સુધી ઈચ્છાને

કૃત્ય તરીકે ગણવામાં આવશે નહીં. ઈરાદો એ પસંદગી સૂચવતા હેતુઓ પર વિચાર કર્યા પછી પસંદ કરેલા ઉદ્દેશ્ય તરફ વર્તનની દિશા છે. તૈયારીમાં ગુનાના આચરણ માટે જરૂરી સાધનો અથવા ઉપાયોની રચના કરવી અથવા ગોઠવણ કરવી શામેલ છે. તે પ્રયાસથી વ્યાપકપણે ભિન્ન છે જે તૈયારીઓ કર્યા પછી આચરણ તરફની સીધી હલનચલન છે.

૭૮. ગુનો કરવાનો પ્રયાસ એ એક કૃત્ય, અથવા કૃત્યોની શ્રેણી છે, જે અનિવાર્યપણે ગુનાના આચરણ તરફ દોરી જાય છે, સિવાય કે એવું કંઈક થાય જે કૃત્ય કરનારે ન તો ધાર્યું હોય કે ન તો ઈચ્છ્યું હોય, જે તેને રોકે છે. પ્રયાસને ગુનાહિત યોજનાના આંશિક અમલમાં કરાયેલા કૃત્ય તરીકે વર્ણવી શકાય છે, જે માત્ર તૈયારી કરતાં વધુ છે, પરંતુ વાસ્તવિક પૂર્ણાહુતિથી ઓછું પડે છે, અને, પૂર્ણાહુતિમાં નિષ્ફળતા સિવાય, મૂળ ગુનાના તમામ તત્વો ધરાવે છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, પ્રયાસમાં ગુનો કરવાનો ઈરાદો હોય છે, જે તેના વાસ્તવિક આચરણ અથવા પૂર્ણાહુતિ/પૂર્ણતાથી ઓછો પડે છે. પરિણામે તેને એવા કૃત્ય તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરી શકાય છે જેને જો રોકવામાં ન આવ્યું હોત તો પ્રયાસ કરાયેલા કૃત્યની પૂર્ણ પૂર્ણાહુતિ થઈ હોત. કલમ ૫૧૧ માં આપેલા દ્રષ્ટાંતો માત્ર તૈયારી અને પ્રયાસના કિસ્સાઓ વચ્ચે તફાવત કરવાનો ધારાસભ્યોનો ઈરાદો સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે.

૮૦. આરોપીને દુષ્કર્મ કરવાના ઈરાદા સાથેના પ્રયાસ માટે દોષિત ઠેરવવા માટે, અદાલતે સંતોષ માનવો પડશે કે આરોપીએ, જ્યારે પીડિતાને પકડી, ત્યારે ન માત્ર તેણીના શરીર પર પોતાની વાસના સંતોષવાની ઈચ્છા રાખી હતી, પરંતુ તે દરેક સંજોગોમાં અને તેણીના તરફથી થતા કોઈપણ પ્રતિકાર છતાં તેમ કરવાનો ઈરાદો ધરાવતો હતો. અશાલીન હુમલાઓને ઘણીવાર દુષ્કર્મના પ્રયાસોમાં અતિશયોક્તિપૂર્વક રજૂ કરવામાં આવે છે. આરોપીનું વર્તન દરેક સંજોગોમાં અને તમામ પ્રતિકાર છતાં પોતાની વાસના સંતોષવાના નિશ્ચયનું સૂચક હતું તેવા નિષ્કર્ષ પર આવવા માટે, સામગ્રી અસ્તિત્વમાં હોવી જ જોઈએ. આસપાસના સંજોગો ઘણીવાર તે પાસા પર દિશા-સૂચન પૂરું પાડે છે. (જુઓ કોપ્પુલા વેંકટ રાવ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ આંધ્રપ્રદેશ, ૨૦૦૪ (૩) એસસીસી ૬૦૨).

૮૧. અપીલકર્તા-આરોપી દ્વારા કરવામાં આવેલો બચાવ કે પીડિતાની માતા અને આરોપીની માતા વચ્ચેની દુશ્મનાવટના કારણે તેને સગીર છોકરી પરના દુષ્કર્મના ગંભીર ગુનામાં ખોટી રીતે ફસાવવામાં આવ્યો છે તે પણ પચાવવો ખૂબ જ મુશ્કેલ છે. રેકૉર્ડ પરની સામગ્રીને ધ્યાનમાં રાખીને, અમને બચાવ તદ્દન અસ્વીકાર્ય લાગે છે.

૮૨. એવા કિસ્સાઓમાં, જ્યાં આરોપી દાવો કરે છે કે તેની સામે ખોટો કેસ

ઉભો કરવામાં આવ્યો છે, ઘણીવાર પ્રોસિક્યુશનના કેટલાક સાક્ષીઓને તેમની તરફથી આરોપી પ્રત્યે ઢ્ઢેષ અથવા દુશ્મનાવટનો આરોપ મૂકતા સૂચનો કરવામાં આવે છે. આરોપી અને પીડિતા અથવા ફરિયાદ પક્ષ વચ્ચેની દુશ્મનાવટ અંગે પણ સૂચન હોઈ શકે છે જેમાં સાક્ષી રસ ધરાવતો હોય. જ્યારે આવા આરોપને ટેકો આપવા માટે સામગ્રી હોય, ત્યારે આવા સાક્ષીના પુરાવાને કાં તો સાવચેતીપૂર્વક ધ્યાનમાં લેવા જોઈએ અથવા તો આ સામગ્રીની સ્વીકાર્યતાના આધારે દૂષિત ગણીને ફગાવી દેવા જોઈએ. પરંતુ, જ્યાં આવા સૂચનને ટેકો આપવા માટે કોઈ સામગ્રી નથી, ત્યાં માત્ર શંકાના આધારે સાક્ષીના પુરાવાને ફગાવી શકાય નહીં. જો સૂચવવામાં આવેલો ઢ્ઢેષ કે દુશ્મનાવટ એટલી મજબૂત હોય કે જે પીડિતા અથવા ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા ખોટો કેસ ઉભો કરવાની સંભાવના દર્શાવે, તો તેવા સૂચનનું મહત્વ વધી જાય છે અને આવા સાક્ષીના પુરાવાની સ્વીકાર્યતા કે અન્યથા નિર્ણય લેવા માટે તેની જુઝાનીની બારીકાઈથી તપાસ કરવી પડે છે.

૮૩. પુનરાવર્તનના ભોગે, અમે જણાવીએ છીએ કે સામાન્ય રીતે, કોઈ છોકરી અથવા તેના માતાપિતા છોકરીના સન્માન વિરુદ્ધ અપમાનજનક નિવેદન કરવા આગળ આવશે નહીં, તેથી, પીડિતા અને તેના માતાપિતાના પુરાવાને હળવાશથી ફગાવી દેવા જોઈએ નહીં.

૮૪. રાધાકૃષ્ણ નાગેશ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ એ.પી., (૨૦૧૩) ૧૧ એસસીસી ૬૮૮ ના કેસમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે આ મુજબ ઠેરવ્યું છે:

“પ્રવેશ પોતે જ દુષ્કર્મના ગુનાને સાબિત કરે છે, પરંતુ તેનાથી વિપરીત સત્ય નથી એટલે કે જો કોઈ પ્રવેશ ન થયો હોય, તો તેનો અર્થ એવો નથી થતો કે ત્યાં કોઈ દુષ્કર્મ થયું નથી. આઈપીસીની કલમ ૩૭૫ ની સ્પષ્ટતા ધારાસભા દ્વારા એવી રીતે ઘડવામાં આવી છે જેથી એવી ધારણા કરી શકાય કે જો પ્રવેશ થયો હોય, તો તે દુષ્કર્મના ગુના માટે જરૂરી જાતીય સમાગમ રચવા માટે પૂરતો રહેશે. પ્રવેશના પરિણામે હંમેશા હાઈમેન (hymen) ફાટી જ જાય તેવું ન પણ બને અને તે હંમેશા આપેલા કેસના તથ્યો અને સંજોગો પર નિર્ભર રહેશે. અદાલતે પ્રોસિક્યુશનના પુરાવાની તેની સમગ્રતામાં તપાસ કરવી જોઈએ અને પછી તેની એકત્રિત અસર જોવી જોઈએ કે દુષ્કર્મનો ગુનો આચરવામાં આવ્યો છે કે પછી તે સગીર છોકરીની મર્યાદાનો ભંગ કરતા ગુનાહિત જાતીય હુમલા અથવા ગુનાહિત હુમલાનો કેસ છે.”

૮૫. ઉપર ચર્ચા કર્યા મુજબના પુરાવાઓ પર વિચારણા કરતા, અમે અપીલકર્તાને આઈપીસીની કલમ ૫૧૧ સાથે વાંચતા કલમ ૩૭૬ હેઠળના ગુનાના આચરણ માટે દોષિત ઠેરવીએ છીએ.

૮૬. આ એક સુસ્થાપિત કાનૂની સ્થિતિ છે કે જો કોઈ આરોપી પર મુખ્ય ગુનાનો આરોપ મૂકવામાં આવ્યો હોય પરંતુ તે હેઠળ દોષિત ન જણાય, તો જો સ્થાપિત થયેલા તથ્યો દર્શાવે છે કે આવો ગૌણ (minor) ગુનો આચરવામાં આવ્યો છે, તો તેને ગૌણ ગુના માટે દોષિત ઠેરવી શકાય છે. આ સંદર્ભમાં આ અદાલતના સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર વિરુદ્ધ રાજેન્દ્ર જવાનમલ ગાંધી, (૧૯૯૭) ૮ એસસીસી ૩૮૬; અને તારકેશ્વર સાહૂ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ બિહાર, (૨૦૦૬) ૮ એસસીસી ૫૬૦ ના નિર્ણયનો સંદર્ભ લઈ શકાય છે.

૮૭. એ વાત સાચી છે કે આઈપીસીની કલમ ૫૧૧ સાથે વાંચતા કલમ ૩૭૬ હેઠળ કોઈ આરોપ ન હતો. જો કે, સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૨૨૨ હેઠળ જ્યારે કોઈ વ્યક્તિ પર ગુનાનો આરોપ મૂકવામાં આવે છે ત્યારે તેને આવા ગુના કરવાનો પ્રયાસ કરવા બદલ દોષિત ઠેરવી શકાય છે, ભલે તે પ્રયાસ માટે અલગથી આરોપ મૂકવામાં ન આવ્યો હોય.

૮૮. શામસાહેબ એમ. મુલતાની વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ કર્ણાટક, (૨૦૦૧) ૨ એસસીસી ૫૭૭ ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતને સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૨૨૨ સાથે કામ કરવાનો પ્રસંગ મળ્યો હતો. અદાલત એવા નિષ્કર્ષ પર આવી હતી કે જ્યારે આરોપી પર મુખ્ય ગુનાનો આરોપ મૂકવામાં આવે અને

જો મુખ્ય ગુનાના તત્વો સાબિત ન થાય, તો જો ગૌણ ગુનાના તત્વો ઉપલબ્ધ હોય તો આરોપીને ગૌણ ગુના માટે દોષિત ઠેરવી શકાય છે. સર્વોચ્ચ અદાલતે સંબંધિત ફકરામાં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું:

"૧૬. સંહિતાની કલમ ૨૨૨ ના હેતુ માટે ગૌણ ગુનો (minor offence) એટલે શું? આ સંહિતામાં ઉક્ત અભિવ્યક્તિ વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવી નથી તેમ છતાં તે સંદર્ભ પરથી જાણી શકાય છે કે ગૌણ ગુનાની કસોટી માત્ર એ નથી કે નિર્ધારિત સજા મુખ્ય ગુના કરતાં ઓછી છે. આ કલમમાં આપવામાં આવેલા બે દ્રષ્ટાંતો ઉપરોક્ત મુદ્દાને સારી રીતે સમજાવશે. માત્ર જો બે ગુનાઓ સમાન પ્રકારના ગુનાઓ હોય, જેમાં મુખ્ય તત્વો સામાન્ય હોય, તો જ તેમાંથી ઓછી સજાને પાત્ર ગુનાને બીજા ગુનાની સરખામણીમાં ગૌણ ગુનો ગણી શકાય."

૮૯. તેથી, જો અદાલતને જણાય કે આઈપીસીની કલમ ૩૭૬ લાગુ પડતી નથી પરંતુ ૩૭૬ સાથે વાંચતા ૫૧૧ હેઠળ ઓછો ગુનો બને છે, તો અદાલતને આવા ઓછા ગુનાના આચરણ માટે સહારા લેવાથી અને આરોપીને સજા કરવાથી રોકી શકાતી નથી. દુષ્કર્મનો પ્રયાસ એ દુષ્કર્મ કરતાં ઓછો ગુનો છે, અને આરોપીના કૃત્યને કલમ ૩૭૬ માંથી કલમ ૫૧૧ માં રૂપાંતરિત કરવા પર કોઈ રોક નથી.

૯૦. તેથી, બંને અપીલો આંશિક રીતે મંજૂર કરવામાં આવે છે. સ્પેસિશયલ અને એડિશનલ સેશન્સ જજ, ભરૂચ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ નિર્દોષ છુટકારાનો ચુકાદો અને હુકમ રદ કરવામાં આવે છે અને સેટ એસાઇડ કરવામાં આવે છે. આરોપી અપીલકર્તાને આઈપીસીની કલમ ૫૧૧ સાથે વાંચતા કલમ ૩૭૬ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર દુષ્કર્મનો પ્રયાસ કરવા માટે દોષિત ઠેરવવામાં આવે છે. અમે સામાવાળા-આરોપીને દુષ્કર્મ કરવાનો પ્રયાસ કરવા બદલ દોષિત ઠેરવી રહ્યા હોવાથી, સામાવાળા-આરોપીને પોક્સો એક્ટ, ૨૦૧૨ ની કલમ ૪ અને ૬ હેઠળના ગુનાઓ માટે દોષિત ઠેરવી શકાય નહીં. જ્યાં સુધી પોક્સો એક્ટ હેઠળના ગુનાઓનો સંબંધ છે ત્યાં સુધી ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ નિર્દોષ છુટકારાનો હુકમ આથી પુષ્ટ કરવામાં આવે છે.

૯૧. પ્રક્રિયામાં આગામી પગલું સજાનો યોગ્ય હુકમ પસાર કરવાનું છે. અમે સજાનો યોગ્ય હુકમ પસાર કરવા માટે આગળ વધીએ તે પહેલાં, ગુના માટે તેને યોગ્ય રીતે સજા કરતા પહેલા આરોપીને સાંભળવો એ યોગ્ય બાબત હશે, અને સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૨૩૫ ની જોગવાઈ અનુસાર હશે.

૯૨. આ તબક્કે, રાજ્ય વતી ઉપસ્થિત વિદ્વાન એપીપી તેમજ ફરિયાદી વતી

ઉપસ્થિત વિદ્વાન કાઉન્સેલ કુમારી શાહે રજૂઆત કરી હતી કે સજાના મુદ્દે આરોપીને સાંભળવાની કોઈ જરૂર નથી. બંને વિદ્વાન કાઉન્સેલે રજૂઆત કરી હતી કે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૨૩૫(૨) માત્ર ટ્રાયલના તબક્કે જ આકર્ષિત થાય છે અને જ્યારે બાબત અપીલ કોર્ટ સમક્ષ હોય ત્યારે નહીં. બંને વિદ્વાન કાઉન્સેલે શંકર કેરબા જાધવ અને અન્ય વિરુદ્ધ ધ સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર, એઆઈઆર ૧૯૭૧ એસસી ૮૪૦ ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણય પર આધાર રાખ્યો હતો.

૯૩. બીજી તરફ, સામાવાળા-આરોપી વતી ઉપસ્થિત વિદ્વાન કાઉન્સેલ શ્રી બારોડે રજૂઆત કરી હતી કે સંહિતાની કલમ ૨૩૫(૨) ની જોગવાઈઓ ફરજિયાત છે અને તેનો ભંગ એ સંહિતાની કલમ ૪૬૫ હેઠળ સુધારી શકાય તેવી માત્ર અનિયમિતતા રહેશે નહીં. તે ઉપરાંત, શ્રી બારોડે રજૂઆત કરી હતી કે સામાવાળા-આરોપી, ગુનો કરતી વખતે, ૨૧ વર્ષથી ઓછી ઉંમરનો હતો અને તેને આઈપીસીની કલમ ૫૧૧ સાથે વાંચતા કલમ ૩૭૬ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર દુષ્કર્મ કરવાનો પ્રયાસ કરવા બદલ દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યો હોવાથી, પ્રોબેશન ઓફ ઓફિન્ડર્સ એક્ટ, ૧૯૫૮ ની કલમ ૬ પૂર્ણ બળ સાથે લાગુ પડશે. આવા સંજોગોમાં, શ્રી બારોડના જણાવ્યા મુજબ, આ અદાલતે પ્રોબેશન ઓફિસરનો અહેવાલ મંગાવવો જોઈએ અને, ત્યારબાદ, સજાના મુદ્દે આરોપીને સાંભળવો જોઈએ અને યોગ્ય નિર્ણય લેવો જોઈએ.

૯૪. નિર્ણય માટે ઉપસ્થિત થતો પ્રશ્ન એ છે કે શું અપીલ કોર્ટે, નિર્દોષ છુટકારાના ચુકાદાને દોષસિદ્ધિમાં રૂપાંતરિત કરતી વખતે, સજાના પ્રશ્ન પર આરોપીને સાંભળવો જ જોઈએ. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, શું સંહિતાની કલમ ૨૪૮(૨) ની જોગવાઈઓ અપીલ કોર્ટને પણ લાગુ પડે છે.

૯૫. લો કમિશને તેના જટિલ અહેવાલમાં જણાવ્યું હતું: –

"૪૫. હવે એ વધુ ને વધુ સ્વીકારવામાં આવી રહ્યું છે કે તર્કસંગત અને સુસંગત સજા નીતિ માટે વર્તમાન વ્યવસ્થામાં રહેલી કેટલીક ખામીઓને દૂર કરવી જરૂરી છે. આવી એક ખામી અપરાધીની લાક્ષણિકતાઓ અને પૃષ્ઠભૂમિ અંગેની વ્યાપક માહિતીનો અભાવ છે. સજાના હેતુઓ પોતે અસ્પષ્ટ છે – જેના પર સુધારાત્મક પ્રક્રિયા કામ કરવાની છે તે માહિતીના અભાવે વધુ અસ્પષ્ટ બને છે. આ સંદર્ભમાં ન્યાયિક અભિગમ વિશે જનતા તેમજ અદાલતો પોતે અંધારામાં છે.

અમારો એવો અભિપ્રાય છે કે સજાને સુસંગત સંજોગો અંગે પુરાવા લેવાને પ્રોત્સાહિત કરવા જોઈએ અને પ્રોસિક્યુશન અને આરોપી બંનેને આ પ્રક્રિયામાં સહકાર આપવાની મંજૂરી આપવી જોઈએ....."

૯૬. લો કમિશનની ભલામણોને ૧૯૭૩ ની સંહિતાની, સેશન્સ કોર્ટ સમક્ષ ટ્રાયલ માટે કલમ ૨૩૫ ના સબ-સેક્શન (૨) માં અને વોરંટ કેસોની ટ્રાયલ માટે કલમ ૨૪૮ ના સબ-સેક્શન (૨) માં સમાવવામાં આવી હતી.

૯૭. કલમ ૨૪૮(૨) નીચે મુજબ છે: -

"જ્યારે, આ પ્રકરણ હેઠળના કોઈપણ કેસમાં, મેજિસ્ટ્રેટ આરોપીને દોષિત ઠેરવે છે, પરંતુ કલમ ૩૨૫ અથવા કલમ ૩૬૦ ની જોગવાઈઓ અનુસાર આગળ વધતા નથી, ત્યારે તેમણે સજાના પ્રશ્ન પર આરોપીને સાંભળ્યા પછી, કાયદા અનુસાર તેમના પર સજા પાસ કરવી જોઈએ."

૯૮. સંહિતાની કલમ ૨૩૫(૨) નીચે મુજબ છે: -

"જો આરોપી દોષિત ઠેરવે છે, તો જજ, જ્યાં સુધી તેઓ કલમ ૩૬૦ ની જોગવાઈઓ અનુસાર આગળ વધતા નથી, ત્યાં સુધી સજાના પ્રશ્ન પર આરોપીને સાંભળશે, અને પછી કાયદા અનુસાર તેના પર સજા પાસ કરશે."

૯૯. તરલોક સિંહ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ પંજાબ, એઆઈઆર ૧૯૭૭ એસસી

૧૭૪૭ માં, એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે કલમ ૨૩૫(૨) અપાનારી સજાને વ્યક્તિગત કરવા માટે માનવતાવાદી વિચારણાના કારણે અગાઉની સંહિતામાંથી વિચલન કરે છે. આ જોગવાઈનો હેતુ દોષિત વ્યક્તિને અદાલતના ધ્યાનમાં એવા સંજોગો લાવવાની નવી તક આપવાનો છે જે કેસના વ્યક્તિગત, સામાજિક અને અન્ય સંજોગોને ધ્યાનમાં રાખીને યોગ્ય સજા ફાળવવામાં અદાલતને મદદ કરી શકે.

૧૦૦. કલમ ૨૩૫(૨) ના વ્યાપની તપાસ સંતા સિંહ વિરુદ્ધ ધ સ્ટેટ ઓફ પંજાબ, એઆઈઆર ૧૯૭૬ એસસી ૨૩૮૬ માં કરવામાં આવી હતી, અને નીચે મુજબ અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું: –

"અદાલતે પ્રથમ તબક્કે આરોપીને દોષિત ઠેરવતો અથવા નિર્દોષ છોડતો ચુકાદો આપવો જ જોઈએ. જો આરોપી નિર્દોષ છૂટે છે, તો આગળ કોઈ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થતો નથી. પરંતુ, જો તે દોષિત ઠરે છે, તો અદાલતે સજાના પ્રશ્ન પર આરોપીને સાંભળવો પડશે અને પછી કાયદા અનુસાર તેના પર સજા પાસ કરવી પડશે. જ્યારે આરોપીને દોષિત ઠેરવતો ચુકાદો આપવામાં આવે છે, ત્યારે તે તબક્કે તેને સજાના સંબંધમાં સાંભળવાની તક આપવાની રહેશે અને તેને સાંભળ્યા પછી જ અદાલત સજા પાસ કરવા માટે આગળ વધી શકે છે."

૧૦૧. સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠેરવ્યું કે કલમ ૨૩૫(૨) ની જોગવાઈઓ ફરજિયાત છે અને તેના ભંગને પરિણામહીન તરીકે અવગણી શકાય નહીં, કે તેને કલમ ૪૬૫ હેઠળ સુધારી શકાય તેવી માત્ર અનિયમિતતા તરીકે વર્ણવી શકાય નહીં.

૧૦૨. કલમ ૨૪૮(૨) ના વ્યાપ અને મહત્વની તપાસ મોહમ્મદ ગિયાસુદ્દીન વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ આંધ્રપ્રદેશ, એઆઈઆર ૧૯૭૭ એસસી ૧૯૨૬ માં કરવામાં આવી હતી, જેમાં નીચે મુજબ અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું: –

"ન્યાયાધીશો તરફથી એ જોવાની જરૂર છે કે સજા આપવાનું કામ સિન્ડ્રેલા સ્ટેટસ (ઉપેક્ષિત સ્થિતિ) સુધી અવનત થવાનું બંધ થાય. નવી ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતા બંને પક્ષકારોને અદાલતના ધ્યાનમાં એવા તથ્યો અને સંજોગો લાવવાની તક આપે છે, જે સુધારાત્મક દ્રષ્ટિકોણથી સજાને વ્યક્તિગત કરવામાં મદદ કરશે. આવી જોગવાઈને ગતિશીલ ન્યાયિક ઉપયોગમાં મૂકવી એ મૂળભૂત છે."

૧૦૩. ઉપરોક્ત કેસો અને અન્ય કેસોની શ્રેણી, જેનાથી હું આ ચુકાદાને બોજરૂપ બનાવવા માંગતો નથી, તે શંકાને કોઈ સ્થાન આપતા નથી કે જે

ગુનાનો આરોપ મૂકવામાં આવ્યો છે તેના માટે દોષિત જણાયેલા આરોપી પર સજા પાસ કરવા માટે શિક્ષાની પ્રકૃતિ અને માત્રા પરની સુનાવણી એ એક પૂર્વશરત છે. જોગવાઈઓ ફરજિયાત છે અને તેમનો ભંગ સજાને દૂષિત કરે છે.

૧૦૪. ત્યારબાદ એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે કલમ ૨૩૫(૨) ની જોગવાઈઓ માત્ર ટ્રાયલના તબક્કે જ આકર્ષિત થાય છે અને જ્યારે બાબત અપીલ કોર્ટ સમક્ષ હોય ત્યારે નહીં. તેથી, અપીલ કોર્ટની સત્તાઓની તપાસ કરવી જરૂરી છે. સંહિતાની કલમ ૩૮૬ નું સબ-સેક્શન (એ) નીચે મુજબ છે: –

"(એ) નિર્દોષ છુટકારાના હુકમ સામેની અપીલમાં, આવા હુકમને ઉલટાવવો અને નિર્દેશ આપવો કે આગળની તપાસ કરવામાં આવે, અથવા કેસના આધારે આરોપીની પુનઃસુનાવણી કરવામાં આવે અથવા ટ્રાયલ માટે સોંપવામાં આવે, અથવા તેને દોષિત ઠેરવીને કાયદા અનુસાર તેના પર સજા પાસ કરવી"

૧૦૫. "કાયદા અનુસાર સજા પાસ કરવી" શબ્દોનું અર્થઘટન શંકર કેરબા જાધવ અને અન્ય વિરુદ્ધ ધ સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર, એઆઈઆર ૧૯૭૧ એસસી ૮૪૦ માં કરવામાં આવ્યું હતું, જેમાં અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું:–

"અપીલ એ કાયદાની રચના છે અને અપીલ કોર્ટની સત્તાઓ અને અધિકારક્ષેત્ર કાયદાના શબ્દો દ્વારા મર્યાદિત હોવા જોઈએ. સાથે જ અપીલ

કોર્ટ એ "ભૂલોની અદાલત" (Court of error) છે અને તેનું સામાન્ય કાર્ય જેની સામે અપીલ કરવામાં આવી છે તે નિર્ણયને સુધારવાનું છે અને તેનું અધિકારક્ષેત્ર ટ્રાયલ કોર્ટ જેટલું જ વ્યાપક હોવું જોઈએ. 'કાયદા અનુસાર સજા' શબ્દોનો અર્થ એવો થાય છે કે ગુના માટે આપી શકાય તેવી કોઈપણ સજા, પરંતુ સજા ફટકારતી વખતે, અપીલ કોર્ટે મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યો હોત તો આરોપીને મળી શકી હોત તેના કરતાં વધુ સખત સજા ફટકારવી જોઈએ નહીં. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો અપીલ કોર્ટે સજાની મહત્તમ મર્યાદાથી વધવું જોઈએ નહીં જે ફટકારવા માટે ટ્રાયલ મેજિસ્ટ્રેટ સશક્ત છે."

૧૦૬. દગડુ અને અન્ય વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર, એઆઈઆર ૧૯૭૭ એસસી ૧૫૭૯ ના કેસમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠેરવ્યું:

"ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૨૩૫ ના સબ-સેક્શન (૨) ની ફરજિયાત ભાષા શંકાને કોઈ સ્થાન આપતી નથી કે દોષિત ઠેરવવાનું તારણ અને દોષસિદ્ધિનો હુકમ નોંધ્યા પછી, જ્યાં સુધી અદાલત આરોપીને કલમ ૩૬૦ હેઠળ સારા વર્તનના પ્રોબેશન પર અથવા ઠપકો આપીને છોડી ન મૂકે, ત્યાં સુધી અદાલત સજાના પ્રશ્ન પર આરોપીને સાંભળવા માટે બંધાયેલી છે. કલમ ૨૩૫(૨) ના આદેશનું તેના અક્ષર અને ભાવના સાથે પાલન થવું જ જોઈએ. પરંતુ જો, કોઈપણ કારણોસર, તે તેમ કરવામાં ચૂકે છે અને આરોપી ઉપલી અદાલતમાં તેની ફરિયાદ કરે છે, તો તે અદાલત માટે

સજાના પ્રશ્ન પર આરોપીને સુનાવણી આપીને આ ભંગનો ઉપાય કરવાનું ખુલ્લું રહેશે.

અદાલતે, યોગ્ય કિસ્સાઓમાં, જરૂરી ડેટા રજૂ કરવા અને સજાના પ્રશ્ન પર પોતાની રજૂઆતો કરવા માટે આરોપીને પૂરતો સમય આપવા માટે બાબત મુલતવી રાખવી પડી શકે છે. તે, કદાચ, અનિવાર્યપણે ત્યારે જ થવું જોઈએ જ્યારે ઉપલી અદાલત દ્વારા પ્રથમ વખત દોષસિદ્ધિ નોંધવામાં આવે. કલમ ૨૩૫(૨) માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈના યોગ્ય અને અસરકારક અમલીકરણ માટે, દોષસિદ્ધિ નોંધાવનાર અદાલતને જ બાબત પરત મોકલવી હંમેશા જરૂરી નથી. રિમાન્ડ એ એક અપવાદ છે, નિયમ નથી, અને કેસોના ઝડપી, છતાં ન્યાયી, નિકાલના હિતમાં શક્ય હોય ત્યાં સુધી તેનાથી બચવું જોઈએ."

૧૦૭. વિદ્વાન એપીપી તેમજ ફરિયાદી વતી ઉપસ્થિત વિદ્વાન કાઉન્સેલ દ્વારા આધાર રાખવામાં આવેલ શંકર કેરબા જાધવ (ઉપરોક્ત) કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતનો નિર્ણય સ્થિતિને બચાવી શકશે નહીં. તે એક એવો કેસ હતો જેમાં આરોપીને ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યો હતો પરંતુ સેશન્સ જજ દ્વારા અપીલમાં નિર્દોષ છોડી મૂકવામાં આવ્યો હતો. રાજ્યે તેની નિર્દોષતા સામે અપીલ દાખલ કરી હતી. હાઈકોર્ટે અપીલ મંજૂર કરી અને નિર્દોષ છુટકારાને સેટ એસાઈડ કર્યા પછી તેને દોષિત ઠેરવ્યો. હાઈકોર્ટે

ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પાસ કરવામાં આવેલી સજા કરતાં વધુ સજા ફાળવી. સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ અપીલમાં એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતાની કલમ ૪૨૩(૧)(એ) હેઠળ અપીલ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતી હાઈકોર્ટ માટે ટ્રાયલ મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા પાસ કરવામાં આવેલી સજામાં વધારો કરવો ખુદ્દુ ન હતું અને જો હાઈકોર્ટ તેમ કરવા માટે સક્ષમ હોય તો પણ, અપીલકર્તાઓને તેમની પર મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા લાદવામાં આવેલી સજા કેમ ન વધારવી જોઈએ તેનું કારણ દર્શાવવા માટે કહેવું જોઈતું હતું અને આવી તકના અભાવે સજામાં કોઈ વધારો સક્ષમ ન હતો. આ દલીલને ફગાવતા સર્વોચ્ચ અદાલતે અવલોકન કર્યું : –

"જ્યાં સજાના હુકમ પહેલાના નિર્દોષ છુટકારાના હુકમ સામેની અપીલમાં, આરોપીને અપીલની નોટિસ આપવામાં આવે છે અને તે વાસ્તવિક રીતે હાઈકોર્ટ સમક્ષની સુનાવણીમાં ભાગ લે છે, ત્યાં તેને ટ્રાયલ મેજિસ્ટ્રેટની સક્ષમતામાં હોય તેવી સજા કેમ પાસ ન કરવી જોઈએ તેનું કારણ દર્શાવવા નોટિસ આપવી અનાવશ્યક રહેશે. આરોપી જાણે છે અથવા જાણવું જોઈએ કે હાઈકોર્ટ તેની સમક્ષની સામગ્રી પર તેના પોતાના નિષ્કર્ષ બાંધવા અને કેસની ગુણવત્તા અનુસાર ટ્રાયલ કોર્ટના અધિકારક્ષેત્રની મર્યાદામાં સજા ફાળવવા માટે બંધાયેલી હતી.

કારણ દર્શક નોટિસની ગેરહાજરી કુદરતી ન્યાયના કોઈપણ જાણીતા સિદ્ધાંતનું ઉલ્લંઘન કરતી નથી."

૧૦૮. આ રદ કરાયેલી ફોજદારી કાર્યરીતિ સંહિતા, ૧૮૮૮ હેઠળનો કેસ હતો. અવલોકનો એવા કેસને લાગુ પડતા હતા જેમાં નિર્દોષ છુટકારા સામેની અપીલ પહેલા ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા દોષસિદ્ધિ અને સજા થઈ હતી અને આવા કેસમાં, કારણ દર્શાવો નોટિસ આવશ્યક ન હતી. ગર્ભિત રીતે, આરોપીના વિદ્વાન ્ કાઉન્સેલે દલીલ કરી હતી કે, નિર્દોષ છુટકારા સામેની અપીલમાં જેમાં પહેલાં દોષસિદ્ધિ અને સજા થઈ ન હતી, કારણ દર્શાવો નોટિસ જારી કરીને કુદરતી ન્યાયના નિયમોનું પાલન કરવું જોઈએ. આરોપીના વિદ્વાન ્ કાઉન્સેલની રજૂઆતમાં થોડું બળ ચોક્કસપણે જણાય છે. જો કે, જ્યારે ૧૯૭૩ ની સંહિતાના સંદર્ભમાં દગડુના કેસ (ઉપરોક્ત) માં કાયદો પહેલેથી જ નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યો છે, ત્યારે આપણે રદ કરાયેલી સંહિતાની જોગવાઈઓ સંબંધિત ચર્ચામાં પડવાની જરૂર નથી.

૧૦૯. ઉપરોક્ત ચર્ચાઓને ધ્યાનમાં રાખીને, અમારો એવો અભિપ્રાય છે કે, અપીલ કોર્ટે પ્રથમ વખત આરોપીને આરોપ માટે દોષિત ઠેરવતી વખતે, કલમ ૨૩૫(૨) દ્વારા યથા-આવશ્યક સજાની પ્રકૃતિ અને માત્રા પર આરોપીને સાંભળવો જ જોઈએ.

૧૧૦. પ્રોબેશન ઓફ ઓફિન્ડર્સ એક્ટ, ૧૯૫૮ ની કલમ ૪ અને ૬ નીચે મુજબ છે;

“કલમ ૪:— ચોક્કસ અપરાધીઓને સારા વર્તનના પ્રોબેશન પર છોડવાની અદાલતની સત્તા.—

(૧) જ્યારે કોઈ વ્યક્તિ મૃત્યુદંડ કે આજીવન કેદની સજાને પાત્ર ન હોય તેવો ગુનો કરવા માટે દોષિત જણાય છે અને જે અદાલત દ્વારા તે વ્યક્તિ દોષિત જણાય છે તેનો એવો અભિપ્રાય છે કે, ગુનાની પ્રકૃતિ અને અપરાધીના ચારિત્ર્ય સહિત કેસના સંજોગોને ધ્યાનમાં રાખીને, તેને સારા વર્તનના પ્રોબેશન પર છોડવો યોગ્ય છે, તો પછી, તત્સમે અમલમાં હોય તેવા અન્ય કોઈપણ કાયદામાં કંઈપણ સમાવિષ્ટ હોય તેમ છતાં, અદાલત તેને તરત જ કોઈપણ સજા કરવાને બદલે એવો નિર્દેશ આપી શકે છે કે તેને બાંચધરી સાથે અથવા વગર, અદાલત નિર્દેશ કરે તેવા ત્રણ વર્ષથી વધુ ન હોય તેવા સમયગાળા દરમિયાન જ્યારે પણ બોલાવવામાં આવે ત્યારે હાજર રહેવા અને સજા મેળવવા માટેના મુચરકા પર મુક્ત કરવામાં આવે, અને તે સમયગાળા દરમિયાન શાંતિ જાળવે અને સારું વર્તન કરે: શરતે કે અદાલત અપરાધીને આવી મુક્તિનો નિર્દેશ આપશે નહીં જ્યાં સુધી તેને સંતોષ ન થાય કે અપરાધી અથવા તેનો જામીનદાર, જો કોઈ હોય તો, અદાલત જે પ્રદેશ પર અધિકારક્ષેત્ર ધરાવે છે તેમાં અથવા અપરાધી જે સમયગાળા માટે મુચરકો આપે છે તે સમયગાળા દરમિયાન રહેવાની સંભાવના હોય ત્યાં નિવાસનું ચોક્કસ સ્થળ કે નિયમિત વ્યવસાય ધરાવે છે.

(૨) સબ-સેક્શન (૧) હેઠળ કોઈ હુકમ કરતા પહેલા, અદાલતે કેસના

સંદર્ભમાં સંબંધિત પ્રોબેશન ઓફિસરના અહેવાલ, જો કોઈ હોય તો, ધ્યાનમાં લેવો પડશે.

(૩) જ્યારે સબ-સેક્શન (૧) હેઠળ કોઈ હુકમ કરવામાં આવે છે, ત્યારે અદાલત, જો તેનો એવો અભિપ્રાય હોય કે અપરાધી અને જનતાના હિતમાં તેમ કરવું યોગ્ય છે, તો તે ઉપરાંત એક સુપરવિઝન હુકમ પાસ કરી શકે છે જેમાં નિર્દેશ આપવામાં આવે કે અપરાધી તેમાં નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવે તેવા એક વર્ષથી ઓછા ન હોય તેવા સમયગાળા દરમિયાન હુકમમાં નામાંકિત પ્રોબેશન ઓફિસરની દેખરેખ હેઠળ રહેશે, અને આવા સુપરવિઝન હુકમમાં, અપરાધીની યોગ્ય દેખરેખ માટે તે જરૂરી માને તેવી શરતો લાદી શકે છે.

(૪) સબ-સેક્શન (૩) હેઠળ સુપરવિઝન હુકમ કરતી અદાલતે અપરાધીને મુક્ત કરવામાં આવે તે પહેલાં, આવા હુકમમાં નિર્દિષ્ટ શરતો અને નિવાસ, માદક દ્રવ્યોથી દૂર રહેવા અથવા અન્ય કોઈપણ બાબત સંબંધિત એવી વધારાની શરતોનું પાલન કરવા માટે બાંધધરી સાથે અથવા વગર મુચરકો આપવાની જરૂર પડશે જે અદાલત, ચોક્કસ સંજોગોને ધ્યાનમાં રાખીને, તે જ ગુનાના પુનરાવર્તન અથવા અપરાધી દ્વારા અન્ય ગુનાઓ થતા અટકાવવા માટે યોગ્ય ગણે.

(૫) સબ-સેક્શન (૩) હેઠળ સુપરવિઝન હુકમ કરતી અદાલત અપરાધીને હુકમના નિયમો અને શરતો સમજાવશે અને અપરાધીઓ, જામીનદારો, જો કોઈ હોય તો, અને સંબંધિત પ્રોબેશન ઓફિસર દરેકને સુપરવિઝન હુકમની

એક નકલ તરત જ પૂરી પાડશે.”

કલમ ૬:— એકવીસ વર્ષથી ઓછી ઉંમરના અપરાધીઓની કેદ પર નિયંત્રણો.—

(૧) જ્યારે એકવીસ વર્ષથી ઓછી ઉંમરની કોઈ વ્યક્તિ કેદની સજાને પાત્ર (પરંતુ આજીવન કેદની સજાને પાત્ર નહીં) ગુનો કરવા માટે દોષિત જણાય છે, ત્યારે જે અદાલત દ્વારા તે વ્યક્તિ દોષિત જણાય છે તે તેને કેદની સજા કરશે નહીં જ્યાં સુધી તેને સંતોષ ન થાય કે, ગુનાની પ્રકૃતિ અને અપરાધીના ચારિત્ર્ય સહિત કેસના સંજોગોને ધ્યાનમાં રાખીને, તેની સાથે કલમ ૩ અથવા કલમ ૪ હેઠળ વ્યવહાર કરવો ઇચ્છનીય રહેશે નહીં, અને જો અદાલત આવા અપરાધી પર કેદની કોઈ સજા પાસ કરે છે, તો તે તેમ કરવા માટેના તેના કારણો નોંધશે.

(૨) સબ-સેક્શન (૧) માં દર્શાવેલ અપરાધી સાથે કલમ ૩ અથવા કલમ ૪ હેઠળ વ્યવહાર કરવો ઇચ્છનીય રહેશે નહીં કે કેમ તે અંગે પોતે સંતુષ્ટ થવાના હેતુથી અદાલત પ્રોબેશન ઓફિસર પાસેથી અહેવાલ મંગાવશે અને આવા અહેવાલ, જો કોઈ હોય તો, અને અપરાધીના ચારિત્ર્ય તથા શારીરિક અને માનસિક સ્થિતિ સંબંધિત તેને ઉપલબ્ધ અન્ય કોઈપણ માહિતી પર વિચારણા કરશે.”

૧૧૧. ઉપરોક્ત સંદર્ભમાં, આપણે સત્યભાન કિશોર અને અન્ય વિરુદ્ધ ધ

સ્ટેટ ઓફ બિહાર, એઆઈઆર ૧૯૭૨ એસસી ૧૫૫૪ ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણયનો સંદર્ભ લઈ શકીએ છીએ અને તેના પર આધાર રાખી શકીએ છીએ, જેમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે;

“ રતન લાલ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ પંજાબમાં અદાલતે, કાયદાની કલમ ૧૧ ની તપાસ કર્યા પછી, ઠેરવ્યું હતું કે તે કલમની ભાષા એટલી વ્યાપક હતી કે આ અદાલતને કલમ ૬ જ્યારે પણ લાગુ પડતી હોય ત્યારે કાં તો તેને જાતે લાગુ કરવા અથવા હાઈકોર્ટને તેમ કરવા નિર્દેશ આપવા માટે સક્ષમ બનાવી શકે. કાયદાની કલમ ૩ અદાલતને એવા વ્યક્તિના કિસ્સામાં વિવેકબુદ્ધિ આપે છે જે દંડ સંહિતાની કલમ ૩૭૯ અથવા કલમ ૩૮૦ અથવા કલમ ૩૮૧ અથવા કલમ ૪૦૪ અથવા કલમ ૪૨૦ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનો અથવા સંહિતા કે અન્ય કોઈપણ કાયદા હેઠળ બે વર્ષથી વધુ ન હોય તેવી કેદ અથવા દંડ અથવા બંને સાથે શિક્ષાપાત્ર ગુનો કરવા માટે દોષિત જાણાયો હોય, શરતે કે આવા અપરાધી સામે કોઈ અગાઉની દોષસિદ્ધિ સાબિત થઈ ન હોય, જો જે અદાલત દ્વારા તે દોષિત જાણાયો છે તેનો એવો અભિપ્રાય હોય કે કેસના સંજોગો, જેમાં ગુનાની પ્રકૃતિ અને અપરાધીના ચારિત્ર્યનો સમાવેશ થાય છે, તેને ધ્યાનમાં રાખીને તેમ કરવું યોગ્ય છે, તો યોગ્ય ઠપકો આપ્યા પછી તેને મુક્ત કરવો. કલમ ૪ પણ એવા કેસોમાં અદાલતને વિવેકબુદ્ધિ આપે છે જ્યાં કોઈ વ્યક્તિ ગુના માટે દોષિત જાણાય છે જો કે તે

મૃત્યુદંડ અથવા આજીવન કેદથી શિક્ષાપાત્ર ન હોય અને જે અદાલત દ્વારા આવા અપરાધી દોષિત જણાય છે તેનો અભિપ્રાય હોય, કેસના સંજોગો અને ગુનાની પ્રકૃતિને ધ્યાનમાં રાખીને, કે તેને સારા વર્તનના પ્રોબેશન પર છોડવો યોગ્ય છે, તો તેને કોઈપણ સજા કરવાને બદલે એવો નિર્દેશ આપવો કે તેને બાંધધરી સાથે અથવા વગર, અદાલત નિર્દેશ કરે તેવા ત્રણ વર્ષથી વધુ ન હોય તેવા સમયગાળા દરમિયાન જ્યારે પણ બોલાવવામાં આવે ત્યારે હાજર રહેવા અને સજા મેળવવા માટેના મુચરકા પર મુક્ત કરવામાં આવે અને તે દરમિયાન શાંતિ જાળવે અને સારું વર્તન કરે. કલમ ૪ નું સબ-સેક્શન (૨) અદાલતને સબ-સેક્શન (૧) હેઠળ હુકમ પાસ કરતા પહેલા કેસના સંદર્ભમાં પ્રોબેશન ઓફિસરના અહેવાલ, જો કોઈ હોય તો, ધ્યાનમાં લેવાની આવશ્યકતા પૂરી પાડે છે.

૯. જ્યારે કલમ ૩ અને ૪ અદાલતની વિવેકબુદ્ધિ પર છોડે છે કે તેમાં દર્શાવ્યા મુજબ હુકમ કરવો કે નહીં, કલમ ૬ જોગવાઈ કરે છે કે જ્યાં ૨૧ વર્ષથી ઓછી ઉંમરની વ્યક્તિ કેદથી શિક્ષાપાત્ર (પરંતુ આજીવન કેદથી નહીં) ગુના માટે દોષિત જણાય છે, તો જે અદાલત દ્વારા તે દોષિત જણાયો છે તે તેને કેદની સજા કરશે નહીં, જ્યાં સુધી તેને સંતોષ ન થાય કે, કેસના સંજોગો, ગુનાની પ્રકૃતિ સહિત, ને ધ્યાનમાં રાખીને, તેની સાથે કલમ ૩ અથવા કલમ ૪ હેઠળ વ્યવહાર કરવો અનિચ્છનીય રહેશે, અને જો અદાલત આવા અપરાધી પર કેદની કોઈ સજા પાસ કરે છે તો તે તેમ કરવા માટેના

તેના કારણો નોંધશે. સબ-સેક્શન (૨) હેઠળ, અદાલત, કલમ ૩ અથવા કલમ ૪ હેઠળ આવા અપરાધી સાથે વ્યવહાર કરવો અનિચ્છનીય રહેશે નહીં કે કેમ તે અંગે પોતે સંતુષ્ટ થવાના હેતુથી, પ્રોબેશન ઓફિસર પાસેથી અહેવાલ મંગાવશે અને આવા અહેવાલ, જો કોઈ હોય તો, અને અપરાધીના ચારિત્ર્ય તથા શારીરિક અને માનસિક સ્થિતિ સંબંધિત તેને ઉપલબ્ધ અન્ય કોઈપણ માહિતી પર વિચારણા કરશે. આમ કલમ ૬ એક મનાઈદુકમ લાદે છે, જે કલમ ૩ અને ૪ હેઠળની વિવેકબુદ્ધિથી ભિન્ન છે, કે આ કલમ હેઠળ આવરી લેવાયેલા વર્ગના અપરાધી પર કેદની સજા ન લાદવી, સિવાય કે તેણે નોંધવાના કારણોસર, અદાલતને તેની સાથે કલમ ૩ અથવા કલમ ૪ હેઠળ આગળ વધવું અનિચ્છનીય જણાય.”

૧૧૨. આમ, ઉપરોક્ત બાબતોને ધ્યાનમાં રાખીને, અમારે ૧૯૫૮ ના કાયદાની કલમ ૬(૨) હેઠળ નિર્દેશિત કર્યા મુજબ પ્રોબેશન ઓફિસરનો અહેવાલ મંગાવવો પડશે.

૧૧૩. રજિસ્ટ્રીને સામાવાળા-આરોપી અંગે પ્રોબેશન ઓફિસર, જિલ્લા: ભરૂચનો અહેવાલ તાત્કાલિક મંગાવવા નિર્દેશ આપવામાં આવે છે અને સુનિશ્ચિત કરવામાં આવશે કે તે ૧૮મી માર્ચ, ૨૦૧૯ ના રોજ અથવા તે પહેલાં આ અદાલત સુધી પહોંચી જાય.

૧૧૪. સામાવાળા-આરોપી વતી ઉપસ્થિત વિદ્વાન ડૉક્ટર શ્રી બારોડ સામાવાળા-આરોપીને ૧૮મી માર્ચ, ૨૦૧૯ ના રોજ આ અદાલત સમક્ષ

વ્યક્તિગત રીતે ઉપસ્થિત રહેવા જાણ કરશે. તેથી, અમે સજાના પ્રશ્ન પર આરોપી-સુનીલભાઈ રમેશભાઈ વસાવાને સાંભળવા માટે કેસ ૧૮મી માર્ચ, ૨૦૧૯ સુધી મુલતવી રાખીએ છીએ. જો તે દિવસે, તે આ અદાલત સમક્ષ ઉપસ્થિત રહેવામાં નિષ્ફળ જાય છે, તો અમે સજાના પ્રશ્ન પર તેમના કાઉન્સેલને સાંભળીશું.

૧૧૫. રજિસ્ટ્રી દ્વારા આરોપીને સજાના મુદ્દા પર સાંભળવાના હેતુ માટે આ કેસને ૧૮મી માર્ચ, ૨૦૧૯ ના રોજ બોર્ડ પર નોંધવાની રહેશે.

(જે. બી. પારડીવાલા, ન્યાયમૂર્તિ)

(એ. સી. રાવ, ન્યાયમૂર્તિ)

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.